

USTAVA
SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE
SLOVENIJE

**USTAVA
SOCIALISTIČNE REPUBLIKE
SLOVENIJE**

Izdal
Center za samoupravno normativno dejavnost

Založila
Dopisna delavska univerza

Za založbo
Franc Škoberne

Urednik publikacij
Peter Juren

Tisk
ČGP Delo Ljubljana

Po mnenju republiškega sekretariata za prosveto in kulturo
(št. 421-1/74 z dne 13/2-1974) je publikacija oproščena plačevanja
temeljnega davka od prometa proizvodov.

VSEBINA

UVODNI DEL —	TEMELJNA NAČELA	9
PRVI DEL —	SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLO- VENIJA	29
DRUGI DEL —	DRUŽBENA UREDITEV	33
I. poglavje —	Družbenoekonomska ureditev	33
	1. Položaj človeka v združenem delu in družbena lastnina	33
	2. Združevanje dela in sredstev druž- bene reprodukcije	43
	3. Samoupravne interesne skupnosti	52
	4. Krajevna skupnost	60
	5. Sredstva družbenopolitičnih orga- nizacij in drugih družbenih organi- zacij	62
	6. Družbenoekonomski položaj in združevanje kmetov	62
	7. Samostojno osebno delo s sredstvi, ki so lastnina občanov	64
	8. Družbeno planiranje	67
	9. Družbeni sistem informiranja, druž- beno knjigovodstvo, evidenca in statistika	70
	10. Lastninskopravna razmerja	71
	11. Dobrine splošnega pomena	73
	12. Varstvo in izboljševanje človeko- vega okolja	74

13. Zagotavljanje enotnega jugoslovanskega trga	74
14. Sredstva za skupne in splošne družbene potrebe	76
II. poglavje — Temelji družbenopolitičnega sistema	78
1. Položaj delovnih ljudi v družbenopolitičnem sistemu	78
2. Samoupravljanje v organizacijah združenega dela	81
3. Samoupravljanje v samoupravnih interesnih skupnostih	87
4. Samoupravljanje v krajevni skupnosti	88
5. Samoupravni sporazumi in družbeni dogovori	90
6. Družbeno varstvo samoupravnih pravic in družbene lastnine	92
7. Skupščinski sistem	94
III. poglavje — Občina	105
IV. poglavje — Svoboščine, pravice in dolžnosti človeka in občana	111
1. Splošne določbe o svoboščinah, pravicah in dolžnostih človeka in občana	111
2. Posebne pravice italijanske oziroma madžarske narodnosti in njunih pripadnikov	125
V. poglavje — Ustavnost in zakonitost	127
VI. poglavje — Sodstvo in javno tožilstvo	131
VII. poglavje — Ljudska obramba	137
VIII. poglavje — Družbena samozaščita	140
TRETJI DEL — PRAVICE IN DOLŽNOSTI SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE TER ORGANIZACIJA IN PRISTOJNOST REPUBLIŠKIH ORGANOV.	141
I. poglavje — Pravice in dolžnosti Socialistične republike Slovenije	141

II. poglavje — Skupščina Socialistične republike Slovenije	152
1. Položaj in pristojnosti	152
2. Sestava in volitve	155
3. Področje in delo	156
4. Sprejemanje zakonov	166
5. Predsednik in podpredsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije in predsedniki zborov	168
6. Stalna in občasna telesa Skupščine	169
7. Izvolitev člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije	170
III. poglavje — Predsedstvo Socialistične republike Slovenije	171
IV. poglavje — Izvršni svet	177
V. poglavje — Republiški upravni organi	182
VI. poglavje — Ustavno sodišče Socialistične republike Slovenije	183
VII. poglavje — Vrhovno sodišče Socialistične republike Slovenije	190
VIII. poglavje — Javno tožilstvo Socialistične republike Slovenije	190
IX. poglavje — Družbeni pravobranilec samoupravljanja Socialistične republike Slovenije	191
X. poglavje — Slovesna izjava	191
ČETRTI DEL — SPREMEMBA USTAVE SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE	193
PETI DEL — PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE	195

Izhajajoč iz tega

— da so delavci, kmetje in delovna inteligenca ter vsi napredni ljudje Slovenije, združeni v vseljudsko organizacijo Osvobodilno fronto s Komunistično partijo na čelu, s svojim bojem v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji zrušili stari družbeni red, ki je temeljil na izkoriščanju, političnem zatiranju in nacionalni neenakopravnosti, in začeli ustvarjati družbo, v kateri bosta človek in njegovo delo osvobojena izkoriščanja in samovolje in v kateri bodo ustvarjeni pogoji za svoboden in vsestranski razvoj slovenskega naroda;

— da je slovenski narod v svojem narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji, neločljivo povezan z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije, z zmago nad silami fašistične agresije in notranje reakcije prvič v zgodovini po tisočletnem zatiranju ustvaril svojo lastno državo, ki temelji na njegovi suverenosti in na oblasti ter samoupravljanju delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in ki je v sestavi zvezne države Socialistične federativne republike Jugoslavije kot državne skupnosti prostovoljno združenih narodov in narodnosti;

— da je boj, ki so ga narodi in narodnosti Jugoslavije z rama ob rami bili in ga še bijejo za svojo in vseh narodov svobodo in enakopravnost, za mir in miroljubno aktivno sožitje, družbeni napredek in socialistične samoupravne družbene odnose v vseh oblikah in na vseh ravneh organizacije družbe, pomenil in pomeni hkrati razvijanje in utrjevanje pogojev, neogibnih za svobodno ustvarjalno dejavnost delovnega človeka;

— da so z razvojem materialne osnove družbe in socialističnih samoupravnih odnosov v njej nastale bistvene spremembe

v družbenih in političnih odnosih, ki terjajo ustrezne spremembe sedanjih ustavnih določb;

in zato, da se z novo ustavo Socialistične republike Slovenije, ki poleg novih sprememb in dopolnitev obsega tudi z njimi usklajene določbe ustave Socialistične republike Slovenije iz leta 1963 in ustavnih amandmajev I do LIII, še naprej razvijajo dosežene revolucionarne pridobitve ter da se zagotovi nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih demokratičnih odnosov na poti k osvoboditvi dela in zgraditvi komunistične družbe ter na tej osnovi učvrsti ustavna ureditev —

Skupščina Socialistične republike Slovenije kot organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti v Socialistični republiki Sloveniji

s p r e j e m a

USTAVO SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

UVODNI DEL TEMELJNA NAČELA

I.

Izhajajoč iz pravice vsakega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve, se je slovenski narod na podlagi svobodno izražene volje v skupnem boju vseh narodov in narodnosti Jugoslavije v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji v skladu s svojimi zgodovinskimi težnjami in zavedajoč se, da je nadaljnja krepitev bratstva in enotnosti skupni interes, skupaj z narodnostima, s katerima živi, združil z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije v zvezno republiko svobodnih in enakopravnih narodov in narodnosti in ustvaril socialistično zvezno skupnost delovnih ljudi — Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, v kateri skupaj z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije, v interesu vsakega naroda in narodnosti posebej in vseh skupaj, uresničuje in zagotavlja:

socialistične družbene odnose, ki temeljijo na samoupravljanju delovnih ljudi, in varstvo socialističnega samoupravnega sistema;

nacionalno svobodo in neodvisnost;

bratstvo in enotnost narodov in narodnosti;

enotne interese delavskega razreda in solidarnost delavcev in vseh delovnih ljudi;

svobodo in možnosti za vsestranski razvoj človekove osebnosti in za zbliževanje ljudi ter narodov in narodnosti, v skladu z njihovimi interesi in težnjami pri ustvarjanju čedalje bogatejše kulture in civilizacije socialistične družbe;

združevanje in usklajevanje prizadevanj za razvoj materialne osnove socialistične družbe in blaginje ljudi;

sistem družbenoekonomskih odnosov in enotne temelje političnega sistema, s katerimi se zagotavljajo skupni interesi delavskega razreda in vseh delovnih ljudi ter enakopravnost narodov in narodnosti;

združevanje lastnih hotenj z naprednimi težnjami človeštva.

Delovni ljudje in občani uresničujejo svoje suverene pravice v Socialistični republiki Sloveniji in — kadar to v skupnem interesu določa ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije — v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji.

Socialistična republika Slovenija sodeluje z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama v federaciji po načelih sporazumevanja, vzajemnosti in solidarnosti, enakopravne udeležbe republik in avtonomnih pokrajin v organih federacije v skladu z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije ter po načelih odgovornosti republik in avtonomnih pokrajin za svoj razvoj in za razvoj jugoslovanske socialistične skupnosti kot celote.

Delovni ljudje in občani italijanske in madžarske narodnosti uresničujejo svoje ustavne pravice tako, da se povsod enakopravno z drugimi delavnimi ljudmi in občani vključujejo v samoupravne socialistične odnose in samoupravno odločanje. Ta ustava pa zagotavlja še posebne pravice in varstvo obeh narodnosti.

II.

Socialistična družbena ureditev Socialistične republike Slovenije temelji na oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in na odnosih med ljudmi kot svobodnimi in enakopravnimi proizvajalci in ustvarjalci, ki jim delo služi izključno za zadovoljevanje njihovih osebnih in skupnih potreb.

Temelj teh odnosov je družbenoekonomski položaj delovnega človeka, ki mu zagotavlja, da s tem, ko dela s sredstvi, ki

so družbena lastnina, ter naposredno in enakopravno z drugimi delovnimi ljudmi v združenem delu odloča o vseh zadevah družbene reprodukcije v pogojih in odnosih medsebojne odvisnosti, odgovornosti in solidarnosti, uresničuje svoj osebni materialni in moralni interes in pravico, da uživa rezultate svojega živega in minulega dela in pridobitve splošnega materialnega in družbenega napredka, da na tej podlagi čim popolneje zadovoljuje svoje osebne in družbene potrebe in da razvija svoje delovne in druge ustvarjalne sposobnosti.

Skladno s tem so nedotakljiva podlaga človekovega položaja in njegove vloge:

družbena lastnina produkcijskih sredstev, ki izključuje vrnitev kakršnegakoli sistema izkoriščanja človeka in ki z odpravljanjem odtujenosti delavskega razreda in delovnih ljudi od produkcijskih sredstev in drugih pogojev za delo zagotavlja samoupravljanje delovnih ljudi v proizvodnji in v delitvi proizvoda dela ter usmerjanje razvoja družbe na samoupravnih temeljih;

osvoboditev dela kot preraščanje zgodovinsko pogojenih družbenoekonomskih neenakosti in odvisnosti ljudi pri delu, ki se zagotavlja z odpravljanjem nasprotja med delom in kapitalom in kakršnihkoli oblik mezdnih odnosov, z vsestranskim razvojem proizvodjalnih sil, z večanjem produktivnosti dela, s skrajševanjem delovnega časa, z razvijanjem in uporabo znanosti in tehnike, z zagotavljanjem čedalje višje izobrazbe za vse in z dviganjem kulture delovnih ljudi;

pravica do samoupravljanja, na podlagi katere vsak delovni človek enakopravno z drugimi delovnimi ljudmi odloča o svojem delu, pogojih za delo in o rezultatih dela, o svojih in skupnih interesih in o usmerjanju družbenega razvoja, izvršuje oblast in upravlja druge družbene zadeve;

pravica delovnega človeka, da uživa sadove svojega dela in materialnega napredka družbene skupnosti po načelu »vsak po svojih sposobnostih — vsakemu po njegovem delu«, in njegova dolžnost, da zagotavlja razvoj materialne osnove za lastno in družbeno delo in da prispeva k zadovoljevanju drugih družbenih potreb;

ekonomska, socialna in osebna varnost človeka;

solidarnost in vzajemnost vsakogar do vseh in vseh do vsakogar, ki temeljita na zavesti delovnih ljudi, da lahko svoje trajne interese uresničujejo samo po teh načelih;

svobodna pobuda pri razvijanju proizvodnje in drugih družbenih in osebnih dejavnosti v korist človeku in družbeni skupnosti;

demokratični politični odnosi, ki omogočajo človeku, da uresničuje svoje interese, pravico do samoupravljanja ter druge pravice, da razvija svojo osebnost z neposredno dejavnostjo v družbenem življenju, zlasti v organih samoupravljanja, v družbenopolitičnih organizacijah in drugih družbenih organizacijah in društvih, ki jih sam ustanavlja in po njih vpliva na razvijanje družbene zavesti in na širjenje možnosti za svojo dejavnost in za uresničevanje svojih interesov in pravic;

enakost pravic, dolžnosti in odgovornosti ljudi v skladu z ustavnostjo in zakonitostjo.

Družbenoekonomski in politični sistem izhaja iz takega položaja človeka in je namenjen človeku in njegovi vlogi v družbi.

Nasprotna družbenoekonomskemu in političnemu sistemu, ki ga določa ustava, je vsaka oblika upravljanja proizvodnje in drugih družbenih dejavnosti ter vsaka oblika delitve, ki bi — kot birokratska samovolja, tehnokratska uzurpacija in privilegiji, temelječi na monopolnem upravljanju produkcijskih sredstev, ali kot prilaščanje družbenih sredstev na skupinsko-lastninski podlagi in v drugih oblikah privatizacije teh sredstev ali kot zasebnolastniška ali partikularistična sebičnost — pačila družbene odnose, ki temeljijo na takem človekovem položaju, kakor tudi vsaka druga oblika, ki bi delavski razred omejevala pri uresničevanju njegove zgodovinske vloge v družbenoekonomskih in političnih odnosih ter pri organiziranju politične oblasti zanj in za vse delovne ljudi.

III.

Družbena lastnina kot izraz socialističnih družbenoekonomskih odnosov med ljudmi je osnova svobodnega združenega dela in vladajočega položaja delavskega razreda v proizvodnji in v družbeni reprodukciji v celoti, kot tudi osnova z lastnim delom pridobljene osebne lastnine, ki je namenjena za zadovoljevanje človekovih potreb in interesov.

Produkcijska sredstva, ki so družbena lastnina, kot skupna neodtujljiva osnova družbenega dela in družbene reprodukcije so namenjena izključno delu za zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb in interesov delovnih ljudi ter razvijanju materialne osnove socialistične družbe in socialističnih samoupravnih odnosov. Produktijska sredstva, ki so družbena lastnina, s sredstvi za razširjeno reprodukcijo vred, neposredno upravljajo združeni delavci, ki z njimi delajo, v lastnem interesu in v interesu delavskega razreda ter socialistične družbe. Pri uresničevanju te družbene funkcije so združeni delavci odgovorni drug drugemu in socialistični skupnosti kot celoti.

Z družbeno lastnino produktijskih in drugih delovnih sredstev je vsakomur zagotovljeno, da se pod enakimi pogoji vključi v združeno delo z družbenimi sredstvi in da si pri uresničevanju pravice dela z družbenimi sredstvi s svojim delom pridobiva dohodek za zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb.

Izhajajoč iz tega, da nima nihče lastninske pravice na družbenih produktijskih sredstvih, si ne more nihče — ne družbenopolitična skupnost ne organizacija združenega dela ne skupina občanov ne posameznik — na nikakršni lastninskopravni podlagi prilaščati proizvoda družbenega dela, niti ne more upravljati družbenih produktijskih in delovnih sredstev in ne razpolagati z njimi in tudi ne samovoljno določati pogojev za delitev.

Človekovo delo je edina podlaga za prilaščanje proizvoda družbenega dela in podlaga za upravljanje družbenih sredstev.

O delitvi dohodka na del, ki je namenjen za razširjanje materialne osnove družbenega dela, in na del, ki je namenjen za zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb delovnih ljudi v skladu z načelom delitve po delu, odločajo delovni ljudje, ki ta dohodek ustvarjajo, v skladu z medsebojno odgovornostjo in solidarnostjo ter v skladu z družbeno določenimi osnovami in merili za pridobivanje in delitev dohodka.

Sredstva, namenjena za obnavljanje in razširjanje materialne osnove družbenega dela, so skupna osnova družbene reprodukcije, ki jo na podlagi samoupravljanja uresničujejo delovni ljudje v vseh oblikah združevanja dela in sredstev ter v medsebojnem sodelovanju organizacij združenega dela.

Osnova vseh oblik združevanja dela in sredstev družbene reprodukcije ter samoupravne integracije združenega dela je temeljna organizacija združenega dela kot osnovna oblika združenega dela, v kateri uresničujejo delavci neodtujljivo pravico, da pri delu z družbenimi sredstvi odločajo o svojem delu in o rezultatih svojega dela.

Ko dosegajo rezultate skupnega dela kot vrednost na trgu v pogojih socialistične blagovne proizvodnje, delavci z neposrednim povezovanjem, s samoupravnim sporazumevanjem in z družbenim dogovarjanjem svojih organizacij združenega dela ter drugih samoupravnih organizacij in skupnosti in s planiranjem dela in razvoja integrirajo družbeno delo, izpopolnjujejo celotni sistem socialističnih družbenoekonomskih odnosov in obvladujejo stihijsko delovanje trga.

Denarni in kreditni sistem sta sestavni del odnosov v družbeni reprodukciji, ki temeljijo na samoupravljanju delavcev v združenem delu z družbenimi sredstvi; ves dohodek, dosežen v teh odnosih, je neodtujljiv del dohodka temeljnih organizacij združenega dela.

Zaradi medsebojne odvisnosti proizvodnega, prometnega in finančnega področja združenega dela kot delov enotnega sistema družbene reprodukcije urejajo delavci v organizacijah združenega dela svoje medsebojne odnose v družbeni reprodukciji in sodelujejo tako, da je delavcem v proizvodnji zagotovljeno, da odločajo o rezultatih svojega živega in minulega dela v celoti teh odnosov.

Delovni ljudje zagotavljajo zadovoljevanje svojih osebnih in skupnih potreb in interesov na področju vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, zdravstva in drugih družbenih dejavnosti kot delov enotnega procesa družbenega dela tako, da svobodno menjavajo in združujejo svoje delo z delom delavcev v organizacijah združenega dela na teh področjih. Svobodno menjavo dela uresničujejo delovni ljudje neposredno, prek organizacij združenega dela ter v okviru samoupravnih interesnih skupnosti ali prek njih. S takimi odnosi se delavcem v teh dejavnostih zagotavlja enak družbenoekonomski položaj, kot ga imajo drugi delavci v združenem delu.

Za popolnejše, smotrnejše in organizirano zadovoljevanje svojih osebnih in skupnih potreb in interesov v družbenih dejavnostih in v določenih dejavnostih materialne proizvodnje

ustanavljajo delovni ljudje skupaj z delavci v organizacijah združenega dela teh dejavnosti samoupravne interesne skupnosti, v katerih svobodno menjavajo delo in neposredno urejajo odnose skupnega pomena. Delavci in delovni ljudje ustanavljajo samoupravne interesne skupnosti tudi za zadovoljevanje določenih svojih osebnih in skupnih potreb in interesov z združevanjem sredstev po načelih vzajemnosti in solidarnosti.

Delovni ljudje, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, imajo na podlagi svojega dela v načelu enak družbenoekonomski položaj in v osnovi enake pravice in obveznosti kot delavci v organizacijah združenega dela.

Kmetje, ki uživajo z ustavo določeno lastninsko pravico na obdelovalnem zemljišču, imajo pravico in dolžnost izkoriščati to zemljišče za pospeševanje kmetijske proizvodnje v lastnem interesu in v interesu socialistične skupnosti. Socialistična skupnost podpira kmete pri večanju produktivnosti njihovega dela in pri svobodnem združevanju v zadruge in druge oblike združevanja zaradi izboljševanja pogojev njihovega dela in življenjskih razmer.

Za organizirano vključevanje kmetov v samoupravne socialistične družbenoekonomske odnose in za pospeševanje kmetijske proizvodnje se zagotavljajo pogoji za njen razvoj, na podlagi družbenih sredstev in družbenega dela pa tudi pogoji za združevanje kmetov in za njihovo sodelovanje z organizacijami združenega dela po načelih prostovoljnosti in enakopravnosti.

Da bi izboljševali svoje delovne pogoje in življenjske razmere, ustvarjali podlago za njihovo stabilnost in kar najpopolneje izrabili možnosti za razvoj proizvodjalnih sil družbe in za povečanje produktivnosti svojega in celotnega družbenega dela, da bi na tej podlagi razvijali socialistične samoupravne odnose, obvladovali stihijsko delovanje trga, delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela ter delovni ljudje v samoupravnih interesnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih kot tudi v družbenopolitičnih skupnostih na podlagi znanstvenih spoznanj in nanje oprtih ocen razvojnih možnosti usklajujejo s planiranjem svojega dela in razvoja odnose v družbeni reprodukciji in usmerjajo razvoj družbene proizvodnje in drugih družbe-

nih dejavnosti s svojimi, na samoupravni osnovi določenimi skupnimi interesi in cilji.

Z družbenim planom Socialistične republike Slovenije se na podlagi teh načel, v skladu z razvojno politiko, dogovorjeno skupno z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama, in usklajeno z družbenim planom Jugoslavije določajo temeljni cilji in naloge skladnega družbenega razvoja Socialistične republike Slovenije.

Da bi se ustvarjala materialna osnova za enakopravnost narodov in narodnosti Jugoslavije, da bi se izenačevali materialni pogoji za družbeno življenje in delo delovnih ljudi in da bi se kar najbolj skladno razvijalo gospodarstvo kot celota, zagotavlja Socialistična republika Slovenija skupno z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama potrebna sredstva in sprejema druge ukrepe za hitrejši razvoj proizvodnih sil v gospodarsko manj razvitih republikah in avtonomnih pokrajinah.

IV.

V Socialistični republiki Sloveniji pripada vsa oblast delavskemu razredu skupaj z vsemi delovnimi ljudmi mesta in vasi.

Za zgraditev družbe kot svobodne skupnosti proizvajalcev razvijajo delavski razred in vsi delovni ljudje socialistično samoupravno demokracijo kot posebno obliko diktature proletariata in to zagotavljajo:

z revolucionarnim odpravljanjem in z ustavno prepovedjo sleherne oblike družbenoekonomskih in političnih odnosov in organizacij, ki bi temeljili na razrednem izkoriščanju in lastninskem monopolu, in vsakršnega političnega delovanja za vzpostavitev takih odnosov;

z uresničevanjem samoupravljanja v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih kot tudi v družbenopolitičnih skupnostih in v družbi nasploh ter z medsebojnim povezovanjem in sodelovanjem teh organizacij in skupnosti;

s svobodnim in enakopravnim samoupravnim urejanjem medsebojnih odnosov ter z usklajevanjem skupnih in splošnih interesov delovnih ljudi in njihovih samoupravnih organiza-

cij in skupnosti s samoupravnim sporazumevanjem in z družbenim dogovarjanjem;

z odločanjem delovnih ljudi pri uresničevanju oblasti in pri upravljanju drugih družbenih zadev v temeljnih organizacijah združenega dela in v drugih temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih po delegacijah in delegatih v organih upravljanja samoupravnih organizacij in skupnosti, kot tudi po delegacijah in delegatih v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti in v drugih organih samoupravljanja;

z obveščanjem delovnih ljudi o vseh vprašanjih, ki so pomembna za njihov družbenoekonomski položaj in za kar najbolj popolno in kvalificirano odločanje pri opravljanju funkcij oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev;

z javnostjo dela vseh organov oblasti in samoupravljanja ter nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij;

z osebno odgovornostjo nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij; z odgovornostjo organov oblasti in samoupravljanja; z zamenljivostjo nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij ter z omejevanjem njihove ponovne izvolitve in imenovanja za določene funkcije;

s kontrolo delavcev in drugih delovnih ljudi in sploh z družbenim nadzorstvom dela nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij v samoupravnih organizacijah in skupnostih ter v družbenopolitičnih skupnostih;

z uresničevanjem in varstvom ustavnosti in zakonitosti;

z družbenopolitično dejavnostjo socialističnih sil, organiziranih v družbenopolitičnih organizacijah;

s svobodnimi in vsestranskimi dejavnostmi ljudi.

Samoupravljanje delovnih ljudi v temeljnih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih je osnova enotnega sistema samoupravljanja in oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi.

Da bi si zagotovili pogoje za svoje življenje in delo ter družbeni razvoj in da bi ustvarili socialistično skupnost, uresničujejo delovni ljudje skupne interese, izvršujejo oblast in upravljaajo druge družbene zadeve v občini kot samoupravni in temeljni družbenopolitični skupnosti in v drugih družbenopolitičnih skupnostih s povezovanjem svojih organizacij združenega dela ter drugih samoupravnih organizacij in skup-

nosti, z delovanjem družbenopolitičnih organizacij, s samoupravnim sporazumevanjem, z družbenim dogovarjanjem in delovanjem skupščin kot skupnih organov vseh ljudi, njihovih organizacij in skupnosti.

Z ustavo določene funkcije oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev izvršujejo v družbenopolitičnih skupnostih skupščine družbenopolitičnih skupnosti kot izvoljene in zamenljive delegacije delovnih ljudi v samoupravnih organizacijah in skupnostih ter družbenopolitičnih organizacijah in drugi skupščinam odgovorni organi.

Da bi bili delovni ljudje in vse organizirane socialistične sile kar najbolj udeleženi pri uresničevanju oblasti in pri upravljanju drugih družbenih zadev in da bi se usklajevali njihovi skupni in splošni družbeni interesi, obravnavajo organi družbenopolitičnih skupnosti pobude, mnjenja in predloge družbenopolitičnih organizacij, zavzemajo do njih stališča in sodelujejo z družbenopolitičnimi organizacijami.

Delavski razred in vsi delovni ljudje zagotavljajo tudi po državni oblasti s splošno obveznimi normami socialistične družbene odnose, razvoj družbe in upravljanje družbenih zadev na samoupravnih temeljih, varujejo svoboščine in pravice človeka in občana, socialistične samoupravne odnose in samoupravne pravice delovnih ljudi, rešujejo družbene konflikte in varujejo z ustavo določeno ureditev.

Samoupravni položaj in pravice delovnega človeka v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, samoupravni položaj delovnih ljudi v občini, svobodno samoupravno združevanje, dejavnost in ustvarjalnost delovnih ljudi, enakopravnost narodov in narodnosti ter svoboščine, pravice in dolžnosti človeka in občana, določene z ustavo, so temelj, meja in smer uresničevanja pravic in dolžnosti družbenopolitičnih skupnosti pri opravljanju funkcije oblasti.

Delovni ljudje, občani, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, družbenopolitične in druge organizacije ter družbenopolitične skupnosti s svojimi dejavnostmi uresničujejo družbeno samozaščito kot funkcijo samoupravne družbe zato, da varujejo ustavno ureditev, samoupravne pravice delovnih ljudi ter druge pravice

in svoboščine človeka in občana, varujejo družbeno premoženje in zagotavljajo osebno in premoženjsko varnost delovnih ljudi in občanov ter svoboden družbeni razvoj.

Za uresničevanje in usklajevanje svojih interesov in samoupravnih pravic v skladu s splošnimi interesi socialistične družbe ter za opravljanje določenih družbenih zadev in za razvijanje raznovrstnih dejavnosti se delovni ljudje in občani svobodno združujejo v družbenopolitične in druge družbene organizacije in društva kot sestavni del socialističnega samoupravnega sistema.

Družbenopolitične organizacije so kot oblika svobodnega političnega organiziranja delovnih ljudi na razrednih socialističnih temeljih dejavnik razvoja in varstva socialistične samoupravne družbe.

V.

Svoboščine, pravice in dolžnosti človeka in občana, določene z ustavo, so neločljiv del in izraz socialističnih samoupravnih demokratičnih odnosov, v katerih se človek osvobaja vsakršnega izkoriščanja in samovolje ter s svojim delom ustvarja možnosti za vsestranski razvoj in svobodno izražanje ter varstvo svoje osebnosti in za spoštovanje človekovega dostojanstva. Svoboščine in pravice človeka in občana so omejene samo z enakimi svoboščinami in pravicami drugih in z interesi socialistične družbene skupnosti. Socialistična družbena skupnost zagotavlja pogoje za kar najpopolnejše uresničevanje in varstvo svoboščin in pravic, določenih z ustavo. Vsakršna dejavnost, ki krati te svoboščine in pravice človeka in občana, je v nasprotju z interesi socialistične družbe.

Delovni ljudje in občani uresničujejo te svoboščine, pravice in dolžnosti v družbenoekonomskih in družbenopolitičnih odnosih, v katerih ustvarjajo materialne in druge možnosti za njihovo uresničevanje in izpolnjevanje, širjenje in poglobljanje.

VI.

Vzgoja in izobraževanje, znanost in kultura so bistven dejavnik razvoja socialistične družbe, večje produktivnosti dela, razvoja ustvarjalnih sil ljudi in vsestranskega razvoja

osebnosti, humaniziranja socialističnih samoupravnih odnosov in splošnega napredka družbe; zato socialistična skupnost zagotavlja svobodo ustvarjanja in ustvarja možnosti za razvoj in napredek vzgoje in izobraževanja ter znanstvenega, kulturnega in umetniškega ustvarjanja, da bi se kar najuspešneje razvijale ustvarjalne sposobnosti delovnih ljudi, socialistični družbeni odnosi in svobodna in humana osebnost.

Vzgoja in izobraževanje, kultura in znanost postajajo del vsakodnevnega življenja ljudi, s čimer se presega stanje, v katerem so ta področja privilegij maloštevilnih in ne splošna človekova potreba. Znanstvena resnica ter ustvarjanje in uživanje pridobitev kulture in doživljanje umetniških vrednot so bistveni sestavni del pravice človeka do dostojnega življenja.

Razvoj znanstveno-raziskovalne dejavnosti in njeno trajno in intenzivno povezovanje z vsemi področji dela in družbenega življenja sta temeljna pogoja za širjenje in izmenjavo novih idej, spoznanj, delovnih metod in drugih ustvarjalnih dosežkov in s tem temeljna pogoja za osvobodjanje dela in človeka v razvoju samoupravne socialistične družbe.

Vzgoja in izobraževanje temeljita na dosežkih sodobne znanosti in zlasti na marksizmu, kot osnovah znanstvenega socializma, in naj usposabljata delovne ljudi za delo in samoupravljanje ter jih vzgajata v duhu pridobitev socialistične revolucije, socialistične etike, samoupravnega demokratizma, socialističnega patriotizma, bratstva in enotnosti, enakopravnosti narodov in narodnosti in socialističnega internacionalizma.

V enotnem procesu dela in izobraževanja so vse vrste in stopnje vzgoje in izobraževanja odprte in dostopne vsakomur pod enakimi pogoji v vseh obdobjih njegovega življenja in dela. Socialistična družbena skupnost si prizadeva, da so vse stopnje in vrste vzgoje in izobraževanja dostopne vsem otrokom in mladini ne glede na materialne in druge možnosti družine in okolja, v katerem živijo, in si prizadeva za organizirano predšolsko vzgojo in pripravo otrok na šolo.

V vzgojno-izobraževalnem procesu kot pripravi za delo aktivno sodelujejo z učitelji tisti, ki se šolajo oziroma izobražujejo, v skladu s svojo funkcijo v tem procesu in s stalnim izpopolnjevanjem svojih sposobnosti za sodelovanje. Sodelovanje v vzgojno-izobraževalnem procesu je podlaga samouprav-

nih pravic in dolžnosti v tem procesu in oblik samoupravnega odločanja.

Resnično, vsestransko, pravočasno in popolno obveščanje delovnih ljudi in občanov o političnih in gospodarskih vprašanjih, o delovanju organov in organizacij in o drugih splošnih in skupnih vprašanjih je pogoj samoupravnega odločanja, uveljavljanja nadzorstva ter ustvarjanja aktivnega javnega mnenja in zato ena izmed temeljnih pravic delovnih ljudi in občanov.

Delovni ljudje in občani si v Socialistični zvezi delovnega ljudstva ustvarjajo in izboljšujejo pogoje ter opredeljujejo odgovornost za uresničevanje svobode obveščanja in pravice do obveščenosti. Zato v njej razvijajo in izpopolnjujejo stalno obveščanje in povezavo med delovnimi ljudmi ter samoupravnimi, državnimi in drugimi organi, uresničujejo pravico delovnih ljudi, da v sredstvih obveščanja objavljajo svoja mnenja, pobude in predloge širšega pomena, se zavzemajo za enakopravno in demokratično uporabo sredstev javnega obveščanja in drugih pogojev javnega delovanja in si zagotavljajo svoj vpliv na družbeni sistem informiranja.

Delovni ljudje kot posamezniki in v vseh oblikah medsebojnega povezovanja, neposredno ali po svojih delegatih zagotavljajo materialne in druge pogoje za razvoj javnega obveščanja in ustreznega družbenega sistema informiranja in za delovanje sredstev javnega obveščanja.

Delovni ljudje zagotavljajo v samoupravnih organizacijah in skupnostih ter v družbenopolitičnih skupnostih materialne in druge pogoje za razvoj telesne kulture in za vključevanje delovnih ljudi in občanov v telesnokulturne dejavnosti.

Socialistična družbena skupnost ustvarja možnosti, da delovni ljudje v prostem času s svobodnimi dejavnostmi razvijajo svoje ustvarjalne sposobnosti, bogatijo svojo osebnost, povečujejo svoje umske in telesne sposobnosti in utrjujejo svoje zdravje.

VII.

Delovni ljudje v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih si na temeljih solidarnosti in vzajemnosti ter socialističnega humanizma zagotavljajo ekonomsko in socialno varnost in ustvarjajo čedalje ugodnejše možnosti za življenje in delo in za razvoj vsestran-

ske osebnosti delovnega človeka. Ti smotri se uresničujejo z nenehnim izboljševanjem in izenačevanjem življenjskih razmer in delovnih pogojev s tem, da se na temeljih vzajemnosti in solidarnosti premagujejo razlike, ki izvirajo iz materialne nerazvitosti in drugih neenakih možnosti za življenje in delo, izenačujejo možnosti za izobraževanje in delo ter onemogočajo in odpravljajo socialne razlike, ki ne izvirajo iz uporabe načela delitve po delu.

V samoupravnih interesnih skupnostih si delovni ljudje na temeljih vzajemnosti in solidarnosti s svojim živim in minulim delom zagotavljajo pravice iz socialnega zavarovanja ter ustvarjajo možnosti za širjenje teh pravic in uresničevanje splošnega socialnega zavarovanja v Socialistični republiki Sloveniji.

Z organiziranjem in razvijanjem zdravstvenega varstva si delovni ljudje in občani ustvarjajo pogoje za zdravo življenje in delo, s sodobnimi ukrepi preprečujejo obolenja in poškodbe ter si v primeru bolezni zagotavljajo povrnitev svojega zdravja. Socialistična družbena skupnost si prizadeva za čimbolj popolno in uspešno zdravstveno varstvo vseh delovnih ljudi in občanov na temeljih vzajemnosti in solidarnosti in za razvoj zdravstvenega varstva.

Delovni ljudje in občani organizirajo in razvijajo socialno skrbstvo kot dejavnost, s katero nudijo na temeljih vzajemnosti, solidarnosti in socialističnega humanizma pomoč ogroženim posameznikom, družinam in skupinam delovnih ljudi in občanov pri njihovem vključevanju v družbeno skupnost in usposabljanju za življenje in delo.

Socialistična družbena skupnost zagotavlja materialne in druge pogoje za uresničevanje pravic borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev, ki se jim zagotavlja socialna varnost.

Delovni ljudje in občani vzajemno in solidarno zagotavljajo možnosti za vsestranski razvoj otrok in vsega mladega rodu ter za oblikovanje in razvoj družine na podlagi načel socialistične etike in v ta namen organizirajo družbene dejavnosti.

Delovni ljudje in občani si s svojimi sredstvi ter z združevanjem svojega dela in sredstev z delom in sredstvi drugih v samoupravnih interesnih skupnostih, organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih ter v družbenopolitičnih skup-

nostih ustvarjajo na temeljih vzajemnosti in solidarnosti možnosti, da si zagotove primerno stanovanje, v katerem je njim in članom njihove družine omogočeno zdravo, varno in kulturno življenje.

Varstvo objektov in območij, posebno pomembnih za narodnostni značaj Slovenije in za njeno zgodovino, ter varstvo naravnih znamenitosti in redkosti je posebna skrb socialistične družbene skupnosti.

Za varstvo in izboljševanje človekovega okolja zagotavljajo delovni ljudje in občani, organizacije združenega dela, druge samoupravne organizacije in skupnosti in socialistična družbena skupnost možnosti za ohranitev in razvoj naravnih in drugih vrednot človekovega okolja, ki so pomembne za zdravo, varno in ustvarjalno življenje in delo sedanjega in prihodnjih rodov.

VIII.

Delovni ljudje in občani, slovenski narod in italijanska in madžarska narodnost so skupno z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije odločeni, da vse svoje sile usmerijo v ustvarjalno delo v miru in v graditev svoje samoupravne socialistične skupnosti. Zato si dosledno prizadevajo za politiko miru in so proti agresiji, vojni in agresivnim pritiskom katerekoli vrste. Da bi si zagotovili miren razvoj in socialistično graditev, so pripravljeni z vsemi silami in sredstvi, ki so jim na razpolago, z oboroženim bojem in z drugimi oblikami splošnega ljudskega odpora varovati in braniti svojo svobodo, neodvisnost, suverenost, teritorialno neokrnjenost in socialistični samoupravni red Socialistične republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije. V ta namen organizirajo in razvijajo splošno ljudsko obrambo kot neločljiv del socialistične samoupravne družbene ureditve, zavedajoč se, da sta obrambna sposobnost družbe in pripravljenost države za obrambo večji, možnost agresije pa manjša, kolikor bolj razvita je splošna ljudska obramba kot oblika in vsebina obrambne organiziranosti družbene skupnosti. Krepitev obrambne sposobnosti države je sestavni del politike miru in enakopravnega mednarodnega sodelovanja.

Splošna ljudska obramba v Socialistični republiki Sloveniji je del enotnega sistema organiziranja, pripravljanja in ude-

ležbe federacije, republik, avtonomnih pokrajin, občin, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacij, delovnih ljudi in občanov v oboroženem boju in v vseh drugih oblikah odpora ter pri izvrševanju drugih nalog, ki so pomembne za obrambo države. V splošni ljudski obrambi je oboroženi boj odločilna oblika upiranja agresiji. Oborožene sile Socialistične federativne republike Jugoslavije so nosilec oboroženega boja in tvorijo enotno celoto. Vrhovno vodstvo in poveljevanje oboroženim silam zagotavljata enotnost in nedeljivost oboroženega boja.

IX.

V prepričanju, da sta miroljubna koeksistenca in aktivno sodelovanje enakopravnih držav in narodov ne glede na razlike v njihovi družbeni ureditvi neogiben pogoj za mir in družbeni napredek v svetu, sodeluje Socialistična republika Slovenija skupaj z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama pri oblikovanju, sprejemanju in izvajanju zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije, oprte na načela spoštovanja nacionalne suverenosti in enakopravnosti, nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav, socialističnega internacionalizma in reševanja mednarodnih sporov po mirni poti.

Ko se Socialistična republika Slovenija kot sestavni del jugoslovanske socialistične skupnosti narodov zavzema za uresničevanje načel zunanje politike in mednarodne dejavnosti Socialistične federativne republike Jugoslavije in za vsestransko politično, ekonomsko, znanstveno in kulturno sodelovanje z drugimi državami in narodi, zastopa stališče, da mora to sodelovanje prispevati k ustvarjanju tistih demokratičnih oblik povezovanja držav, narodov in ljudi, ki ustrezajo interesom ljudstva in družbenemu napredku.

Socialistična republika Slovenija v skladu s sprejeto zunanjo politiko Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnimi pogodbami vzpostavlja, vzdržuje in razvija odnose z organi in organizacijami drugih držav ter z mednarodnimi organi in organizacijami ter usklajuje stike in sodelovanje občin, samoupravnih organizacij in skupnosti v Socialistični republiki Sloveniji z ustreznimi tujimi državnimi in medna-

rodnimi organi in organizacijami ter teritorialnimi enotami drugih držav.

Vsi organi, organizacije in posamezniki v Socialistični republiki Sloveniji se morajo v mednarodnih ekonomskih, političnih, kulturnih in drugih odnosih ter v svojih odnosih z organi in organizacijami v tujini ravnati po načelih zunanje politike in mednarodne dejavnosti Socialistične federativne republike Jugoslavije ter se zavzemati za njihovo uresničevanje.

X.

Zveza komunistov, pobudnik in organizator narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije in zavestni nosilec teženj in interesov delavskega razreda, je po zakonitosti zgodovinskega razvoja postala organizirana vodilna idejna in politična sila delavskega razreda in vseh delovnih ljudi pri graditvi socializma in pri uresničevanju solidarnosti delovnih ljudi ter bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Zveza komunistov je s svojim usmerjevalnim idejnim in političnim delom v sistemu socialistične demokracije in družbenega samoupravljanja glavni pobudnik in nosilec politične dejavnosti za varstvo in za nadaljnji razvoj socialistične revolucije in socialističnih samoupravnih družbenih odnosov, posebno pa za krepitev socialistične družbene in demokratične zavesti, in je za to odgovorna.

Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije, nastala v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji kot Osvobodilna fronta slovenskega naroda, prostovoljna in demokratična zveza delovnih ljudi in občanov ter vseh organiziranih socialističnih sil s Komunistično partijo na čelu in se dalje gradila v razvijajoči se socialistični samoupravni družbi, je najširši temelj njihove družbenopolitične dejavnosti v socialističnem samoupravnem sistemu.

V Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije uresničujejo delovni ljudje in občani, Zveza komunistov kot vodilna idejna in politična sila, druge družbenopolitične organizacije in vse organizirane socialistične sile politično in akcijsko enotnost socialističnih sil, usmerjajo družbeni razvoj na temeljih oblasti in samoupravljanja delavskega razreda in vseh delovnih ljudi ter v ta namen:

obravnavajo družbena vprašanja in dajejo politične pobude na vseh področjih družbenega življenja, usklajujejo mnenja, zavzemajo politična stališča glede reševanja teh vprašanj, usmerjanja družbenega razvoja, uresničevanja pravic in interesov delovnih ljudi in občanov, uresničevanja enakopravnosti narodov in narodnosti ter razvoja socialističnih samoupravnih demokratičnih odnosov, predlagajo rešitve družbenih vprašanj in dajejo smernice svojim delegatom v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti;

določajo skupne programe družbene dejavnosti in skupna družbena merila za volitve delegacij v temeljnih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih in za volitve delegatov v skupščine družbenopolitičnih skupnosti; zagotavljajo demokratično predlaganje in določanje kandidatov za člane delegacij v samoupravnih organizacijah in skupnostih, kandidatov za delegate v skupščine družbenopolitičnih skupnosti, kot tudi kandidatov za samoupravne, javne in druge družbene funkcije v družbenopolitičnih skupnostih; obravnavajo splošna vprašanja kadrovske politike in vzgoje kadrov ter določajo merila za izbiranje kadrov;

spremljajo delo organov oblasti in organov upravljanja samoupravnih organizacij in skupnosti ter nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij, izražajo o tem svoja mnenja, opravljajo družbeno nadzorstvo nad njihovim delom in ga presojuje, zlasti glede na zagotovitev javnosti dela in odgovornosti pri delu;

ustvarjajo možnosti za vsestransko udeležbo mladine in njenih organizacij v družbenem in političnem življenju;

zagotavljajo obveščanje delovnih ljudi in občanov in svoj vpliv na družbeni sistem informiranja in na uresničevanje vloge tiska in drugih oblik javnega obveščanja in komuniciranja;

se borijo za humane odnose med ljudmi, za razvijanje socialistične demokratične zavesti ter pravil socialističnega življenja, kot tudi za odpravljanje pojavov, ki ovirajo razvoj socialističnih samoupravnih demokratičnih družbenih odnosov ali jim kako drugače škodujejo.

Družbenopolitične skupnosti so dolžne v mejah svojih pravic in dolžnosti zagotavljati Socialistični zvezi delovnega ljudstva

Slovenije materialne in druge možnosti za uresničevanje njenih funkcij, določenih z ustavo.

Delavci, prostovoljno organizirani v sindikat kot najširšo organizacijo delavskega razreda, se borijo: za tak položaj delavskega razreda, kot ga določa ustava; za uresničevanje socialističnih samoupravnih odnosov in odločilno vlogo delavcev pri upravljanju družbene reprodukcije; za uresničevanje interesov in samoupravnih in drugih pravic delavcev na vseh področjih dela in življenja, za zagotavljanje enakopravnosti delavcev pri združevanju dela in sredstev, pridobivanju in delitvi dohodka in pri določanju skupnih meril za delitev po rezultatih dela; za samoupravno povezovanje in združevanje različnih področij družbenega dela; za razvijanje proizvodjalnih sil družbe in večjo produktivnost dela; za samoupravno usklajevanje posamičnih, skupnih in splošnih družbenih interesov; za višjo izobrazbo in usposabljanje delavcev za opravljanje samoupravnih in drugih družbenih funkcij; za demokratično predlaganje in določanje kandidatov za delegate v organe upravljanja organizacij združenega dela ter drugih samoupravnih organizacij in skupnosti in kandidatov za delegacije v teh organizacijah in skupnostih ter delegate v skupščine družbenopolitičnih skupnosti; za najširšo udeležbo delavcev pri opravljanju funkcij oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev; za uresničevanje interesov delavskega razreda v kadrovske politiki; za varstvo pravic delavcev; za zagotavljanje socialne varnosti in razvoj življenjskega standarda delavcev kot tudi za razvijanje in krepitev solidarnosti in za večjo razredno zavest in odgovornost samoupravljalcev.

Sindikat daje pobudo za samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje, neposredno sodeluje pri tem sporazumevanju in dogovarjanju in daje organom upravljanja samoupravnih organizacij in skupnosti, skupščinam družbenopolitičnih skupnosti ter drugim državnim in družbenim organom predloge za urejanje vprašanj, ki se nanašajo na materialni in družbeni položaj delavskega razreda.

XI.

Družbenoekonomski in politični sistem in drugi odnosi, ki so določeni z ustavo, so usmerjeni v razširjanje pogojev za nadaljnji razvoj socialistične družbe, za premagovanje nasprotij

v njej ter za tak družbeni napredek, ki bo na podlagi vsestranske razvitosti proizvodnih sil, visoke produktivnosti dela, obilja proizvodov in vsestranskega razvoja človeka kot svobodne osebnosti omogočil razvoj takih družbenih odnosov, v katerih se bo uresničevalo načelo komunizma »vsak po svojih sposobnostih — vsakemu po njegovih potrebah«.

V ta namen so organi samoupravljanja, državni organi, samoupravne organizacije in skupnosti, družbenopolitične in druge organizacije, delovni ljudje in občani neposredno poklicani, da z vso svojo dejavnostjo:

širijo in krepijo materialno osnovo družbe in življenja posameznikov s tem, da razvijajo proizvodne sile, večajo produktivnost dela in nenehno razvijajo socialistične samoupravne odnose;

ustvarjajo razmere, v katerih se bodo odpravljale družbeno-ekonomske razlike med umskim in fizičnim delom in v katerih bo postalo človeško delo čedalje popolnejši izraz ustvarjalnosti in človekove osebnosti;

širijo in razvijajo vse oblike samoupravljanja in socialističnega samoupravnega demokratizma, zlasti na področjih, na katerih prevladujejo funkcije politične oblasti, omejujejo prisilo in ustvarjajo možnosti za njeno odpravo ter gradijo med ljudmi odnose, ki temeljijo na zavesti o skupnih interesih, na socialistični etiki in na svobodnem človekovem ustvarjanju;

prispevajo k uresničevanju človekovih svoboščin in pravic, k humanizaciji družbenega okolja in človekove osebnosti, h krepitvi solidarnosti in človečnosti med ljudmi ter k spoštovanju človekovega dostojanstva;

razvijajo v skladu z naprednimi težnjami človeštva vsestransko sodelovanje in zbliževanje z vsemi narodi, da se ustvari svobodna skupnost vseh narodov na svetu.

XII.

Ta del ustave izraža temeljna načela socialistične samoupravne družbe in njenega napredka ter je podlaga in smer za razlago ustave in zakonov, kakor tudi za delovanje vseh in vsakogar.

PRVI DEL

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA

1. člen

Socialistična republika Slovenija je država, ki temelji na suverenosti slovenskega naroda in ljudstva Slovenije, na oblasti in samoupravljanju delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, in socialistična samoupravna demokratična skupnost delovnih ljudi in občanov, slovenskega naroda in italijanske in madžarske narodnosti.

Socialistična republika Slovenija je v sestavi Socialistične federativne republike Jugoslavije.

2. člen

V Socialistični republiki Sloveniji delovni ljudje in občani zagotavljajo in uresničujejo suverenost, enakopravnost in nacionalno svobodo; zagotavljajo neodvisnost in teritorialno neokrnjenost ter obrambo socialistične ureditve; organizirajo ljudsko obrambo; razvijajo samoupravne socialistične družbenoekonomske in politične odnose; zagotavljajo svoboščine in pravice človeka in občana in izpolnjevanje njegovih dolžnosti; zagotavljajo in uresničujejo pogoje za vsestranski razvoj in napredek slovenskega naroda; izpolnjujejo dolžno skrb in se zavzemajo za ureditev položaja slovenske narodne skupnosti v zamejstvu in Slovencev v tujini; varujejo narodnostni značaj, zagotavljajo položaj, uresničujejo enakopravnost ter pospešujejo vsestranski napredek italijanske in madžarske narodnosti;

upravljajo s sredstvi dela in razpolagajo z rezultati svojega dela; zagotavljajo solidarnost in socialno varnost delovnih ljudi; ustvarjajo pogoje za gospodarski, kulturni in socialni razvoj in ga usmerjajo; zagotavljajo enotnost jugoslovanskega trga; zagotavljajo ustavnost in zakonitost, varstvo z ustavo določenega reda, javno varnost in družbeno samozaščito; razvijajo mednarodne odnose Socialistične republike Slovenije na političnem, ekonomskem, kulturnem in drugih področjih v okviru zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnih pogodb; urejajo družbene odnose in opravljajo vse druge družbene zadeve, ki so pomembne za politično, gospodarsko in kulturno življenje, obrambo in socialistični samoupravni demokratični družbeni razvoj Socialistične republike Slovenije.

V Socialistični federativni republiki Jugoslaviji delovni ljudje in občani Socialistične republike Slovenije uresničujejo tiste svoje suverene pravice, ki so v skupnem interesu delovnih ljudi in občanov ter narodov in narodnosti na podlagi sporazuma socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin določene z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije.

3. člen

V Socialistični republiki Sloveniji uresničujejo delovni ljudje in občani skupne interese:

- v temeljnih organizacijah združenega dela in v vseh oblikah njihovega združevanja, v samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih, v krajevnih skupnostih in občinah;

- z neposrednim sodelovanjem krajevnih skupnosti in občin ter v skupnih medobčinskih organih samoupravljanja;

- s samoupravnim sporazumevanjem in z družbenim dogovarjanjem;

- po republiških organih;

- z dejavnostjo družbenopolitičnih organizacij in drugih družbenih organizacij in društev;

- s svojimi svobodnimi in vsestranskimi dejavnostmi.

Skupni interesi, ki se v Socialistični republiki Sloveniji uresničujejo po njenih organih, so določeni s to ustavo.

4. člen

Meje Socialistične republike Slovenije se ne morejo spremeniti brez njene privolitve.

5. člen

Vsak državljan Socialistične republike Slovenije je hkrati državljan Socialistične federativne republike Jugoslavije.

6. člen

Državljaní drugih socialističnih republik Jugoslavije imajo na območju Socialistične republike Slovenije enake pravice in dolžnosti kot njeni državljani.

7. člen

Odločbe, listine in drugi posamični akti državnih organov in organizacij, ki izvršujejo javna pooblastila, z območja drugih socialističnih republik oziroma avtonomnih pokrajin Jugoslavije imajo v Socialistični republici Sloveniji enako veljavo kot v republici oziroma avtonomni pokrajini, v kateri so bili izdani.

8. člen

Grb Socialistične republike Slovenije je polje, obdano z žitnim klasjem. Klasje je spodaj povezano s trakom in prepleteno z lipovimi listi. Med vrhovoma klasja je peterokraka zvezda. V spodnjem delu polja so na dnu tri valovite črte, ki predstavljajo morje. Nad njimi se dvigajo trije stožci, ki predstavljajo Triglav; srednji stožec je višji, stranska dva pa sta enaka.

9. člen

Zastava Socialistične republike Slovenije je belo-modro-rdeča z rdečo peterokrako zvezdo na sredi. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Barve zastave se vrste vodoravno od zgoraj navzdol po temle redu: bela, modra, rdeča. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave.

Zvezda ima pravilno peterokrako obliko in zlatorumen rob. Središče zvezde je v presečišču diagonal zastave. Gornji krak zvezde sega do polovice belega polja, tako da imata spodnja kraka zvezde ustrezno mesto na rdečem polju zastave.

10. člen

Socialistična republika Slovenija ima himno, ki jo določa zakon.

11. člen

Glavno mesto Socialistične republike Slovenije je Ljubljana.

DRUGI DEL

DRUŽBENA UREDITEV

I. poglavje

DRUŽBENOEKONOMSKA UREDITEV

1. Položaj človeka v združenem delu in družbena lastnina

12. člen

Socialistična družbenoekonomska ureditev Socialistične republike Slovenije temelji na svobodnem združenem delu s produkcijskimi sredstvi, ki so družbena lastnina, ter na samoupravljanju delavcev v proizvodnji in delitvi družbenega proizvoda v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela in v družbeni reprodukciji v celoti.

13. člen

Delo in rezultati dela določajo na podlagi enakih pravic in odgovornosti materialni in družbeni položaj človeka.

Nihče si ne more niti neposredno niti posredno pridobivati materialnih in drugih koristi z izkoriščanjem tujega dela.

Nihče ne sme na nikakršen način onemogočati in ne omejevati delavca, da ne bi enakopravno z drugimi delavci odločal o svojem delu ter o pogojih in rezultatih svojega dela.

14. člen

Produksijska sredstva in druga sredstva združenega dela, proizvodi združenega dela in z združenim delom doseženi dohodek, sredstva za zadovoljevanje skupnih in splošnih družbenih potreb, naravna bogastva in dobrine v splošni rabi so družbena lastnina.

Nihče ne more pridobiti lastninske pravice na družbenih sredstvih, ki so pogoj za delo v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela ali materialna osnova za uresničevanje funkcij samupravnih interesnih skupnosti ali drugih samopravnih organizacij in skupnosti in družbenopolitičnih skupnosti.

Družbena sredstva se ne morejo uporabljati za prilaščanje tujega presežnega dela, niti ne za to, da bi omogočala tako prilaščanje.

15. člen

Delavec v združenem delu s sredstvi, ki so družbena lastnina, ima pravico dela z družbenimi sredstvi kot neodtujljivo pravico, da dela s temi sredstvi, da bi zadovoljeval svoje osebne in družbene potrebe, in da svobodno in enakopravno z drugimi delavci v združenem delu odloča o svojem delu in o pogojih in rezultatih svojega dela.

Pravice, obveznosti in odgovornosti glede razpolaganja, uporabe in upravljanja družbenih sredstev urejata ustava in zakon v skladu z njihovo naravo in namenom.

16. člen

Vsakemu delavcu v združenem delu s sredstvi, ki so družbena lastnina, je zajamčeno, da pri uresničevanju pravice dela z družbenimi sredstvi v temeljni organizaciji združenega dela, v kateri dela, in v vseh drugih oblikah združevanja dela in sredstev skupno in enakopravno z drugimi delavci odloča o delu in poslovanju organizacije združenega dela ter o zadevah in sredstvih v vseh odnosih družbene reprodukcije, da ureja medsebojna razmerja pri delu, odloča o dohodku, ki ga doseže v različnih oblikah združevanja dela in sredstev, in si pridobiva osebni dohodek.

Temeljna organizacija združenega dela je osnovna oblika združenega dela, v kateri delavci neposredno in enakopravno uresničujejo svoje družbenoekonomske in druge samoupravne pravice in odločajo o drugih vprašanjih svojega družbeno-ekonomskega položaja.

Protustaven je vsak akt in vsako dejanje, s katerima bi bile kršene te pravice delavcev.

17. člen

Ko delavci v združenem delu uresničujejo pravico dela z družbenimi sredstvi, so vzajemno odgovorni, da v svojem skupnem in splošnem družbenem interesu ta sredstva družbeno in ekonomsko smotno uporabljajo in jih kot materialno osnovo svojega in celotnega družbenega dela nenehno obnavljajo, povečujejo in izboljšujejo ter svoje delovne obveznosti vestno izpolnjujejo.

Delavci v združenem delu si ne morejo pri uresničevanju pravice dela z družbenimi sredstvi pridobivati materialnih koristi in drugih prednosti, ki ne temeljijo na njihovem delu.

18. člen

Delavci organizacij združenega dela, ki opravljajo dejavnosti na področjih vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, zdravstva, socialnega varstva in drugih družbenih dejavnosti, pridobivajo dohodek s svobodno menjavo svojega dela z delom delovnih ljudi, katerih potrebe in interese na teh področjih zadovoljujejo.

Svobodno menjavo svojega dela uresničujejo delavci teh organizacij združenega dela neposredno z delovnimi ljudmi, katerih potrebe in interese zadovoljujejo, ali po njihovih organizacijah združenega dela in samoupravnih interesnih skupnostih oziroma v okviru samoupravnih interesnih skupnosti.

Delavci organizacij združenega dela družbenih dejavnosti dosegajo s svobodno menjavo dela enak družbenoekonomski položaj, kot ga imajo delavci organizacij združenega dela drugih dejavnosti.

Po načelih svobodne menjave dela pridobivajo dohodek tudi delavci organizacij združenega dela v drugih dejavnostih, v

katerih delovanje tržnih zakonitosti ne more biti podlaga za usklajevanje dela in potreb in ne podlaga za vrednotenje rezultatov dela.

19. člen

O celotnem dohodku kot rezultatu skupnega dela delavcev v temeljni organizaciji združenega dela in celotnega družbenega dela, doseženem v različnih oblikah združevanja dela in sredstev na podlagi delovanja tržnih zakonitosti in na samoupravni podlagi družbeno določenih pogojev za pridobivanje dohodka, odločajo delavci v temeljnih organizacijah združenega dela v skladu s svojimi ustavnimi pravicami in odgovornostmi do drugih delavcev v združenem delu in do družbene skupnosti v celoti.

Dohodek, ki ga skupaj dosežejo temeljne organizacije združenega dela z združevanjem dela in sredstev, razdelijo v celoti med seboj glede na delež, ki so ga k njemu prispevale, in sicer po merilih, ki jih določajo s samoupravnim sporazumom.

V temeljni organizaciji združenega dela doseženi dohodek je materialna osnova za pravico delavcev, da odločajo o pogojih svojega dela in o delitvi dohodka ter da pridobivajo osebni dohodek.

20. člen

Del dohodka, ki je rezultat dela v izjemno ugodnih naravnih pogojih ali je rezultat izjemnih ugodnosti na trgu ali drugih izjemnih ugodnosti za pridobivanje dohodka, se skladno s samoupravnim sporazumom in zakonom uporablja za razvoj organizacije združenega dela, v kateri je bil dosežen, ali za razvoj materialne osnove združenega dela v občini in republiki.

Odločanje o delu dohodka, ki se uporablja za razvoj materialne osnove združenega dela v občini ali v republiki, temelji na samoupravnih osnovah.

21. člen

Delavci v temeljni organizaciji združenega dela razporejajo dohodek za svojo osebno in skupno porabo, za razširjanje materialne osnove združenega dela in za rezerve.

Delavci razporejajo za celotno osebno in skupno porabo del dohodka, sorazmeren njihovemu prispevku, ki so ga dali k dohodku s svojim delom in vlaganjem družbenih sredstev kot minulega dela.

22. člen

Vsakemu delavcu gre iz dohodka temeljne organizacije združenega dela v skladu z načelom delitve po delu in v skladu z rastjo produktivnosti njegovega in celotnega družbenega dela ter z načelom solidarnosti delavcev v združenem delu osebni dohodek za zadovoljevanje njegovih osebnih, skupnih in splošnih družbenih potreb, ustrezen rezultatom njegovega dela in osebnemu prispevku, ki ga je s svojim živim in minulim delom dal k povečanju dohodka temeljne organizacije.

23. člen

Delavci v temeljni organizaciji združenega dela določajo osnove in merila za razporejanje dohodka ter osnove in merila za delitev sredstev, namenjenih za njihove osebne dohodke.

Delavci v temeljni organizaciji združenega dela določajo z delavci v drugih organizacijah združenega dela skupne osnove in merila za razporejanje dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke.

Če se z razporejanjem dohodka oziroma z delitvijo sredstev za osebne dohodke rušijo razmerja, ki ustrezajo načelu delitve po delu, ali nastajajo motnje v družbeni reprodukciji, se lahko z zakonom določijo ukrepi, s katerimi se zagotavlja enakopravnost delavcev pri uveljavljanju načela delitve po delu oziroma s katerimi se preprečujejo ali odpravljajo motnje v družbeni reprodukciji.

24. člen

Vsakemu delavcu v združenem delu z družbenimi sredstvi so zajamčeni iz dela osebni dohodek in druge pravice najmanj v višini oziroma obsegu, ki mu zagotavljajo materialno in socialno varnost.

Višino zajamčenega osebnega dohodka in obseg drugih zajamčenih pravic ter način njihovega uresničevanja določajo samoupravni sporazum, družbeni dogovor in zakon glede na

splošno stopnjo produktivnosti celotnega družbenega dela in splošne razmere okolja, v katerem delavec dela in živi.

25. člen

Z zakonom se lahko delavcem v temeljnih organizacijah združenega dela začasno omeji razpolaganje z delom sredstev družbene reprodukcije, če je to potrebno zaradi preprečevanja ali odprave večjih motenj na trgu, zaradi bistvenega odstopanja od temeljnih ciljev sprejete gospodarske politike, ali če to terjajo interesi ljudske obrambe.

Z zakonom se lahko določi obvezno združevanje dela sredstev družbene reprodukcije za financiranje tistih nujnih potreb družbene reprodukcije, od katerih je odvisno uresničevanje osnovnih ciljev družbenega razvoja, določenih v družbenem planu Socialistične republike Slovenije.

Z obveznim združevanjem dela sredstev družbene reprodukcije ni mogoče trajno odvzeti pravic delavcem temeljne organizacije združenega dela glede teh sredstev. Z zakonom se določijo tudi pravice in obveznosti organizacij združenega dela pri gospodarjenju s tako združenimi sredstvi.

26. člen

Organizacija združenega dela oziroma druga družbena pravna oseba odgovarja za svoje obveznosti z družbenimi sredstvi, s katerimi razpolaga.

27. člen

Organizaciji združenega dela in drugi družbeni pravni osebi se smejo za ustrezno odškodnino in po postopku, ki ju predpisuje zakon, odvzeti ali omejiti pravice, ki jih imata glede nepremičnin ter posameznih premičnin, in druge pravice v družbeni lastnini, vendar samo, če to zahtevajo na podlagi zakona ugotovljene potrebe po načrtnem urejanju prostora ali graditvi objektov družbenega pomena ali kakšen drug z zakonom določen splošni interes.

Za odvzete pravice glede zemljišč ali drugih naravnih bogastev ima organizacija združenega dela oziroma druga družbena pravna oseba pravico do odškodnine samo za delo in sredstva,

ki jih je vložila v zemljišče ali drugo naravno bogastvo. Če je zemljišče ali drugo naravno bogastvo pogoj za delo, ima organizacija združenega dela oziroma druga družbena pravna oseba pravico do odškodnine, ki ji zagotavlja, da se ta pogoj ne bo poslabšal.

28. člen

Delavcem temeljne organizacije združenega dela, ki uporablja pri svojem poslovanju sredstva drugih organizacij združenega dela, te pa imajo iz tega naslova pravico do deleža pri skupaj doseženem dohodku, se v okviru tako doseženega dohodka zagotavljajo sredstva za njihovo osebno in skupno porabo v skladu s skupnimi osnovami in merili, ki veljajo v organizacijah združenega dela, kot tudi sredstva za razširitev materialne osnove dela, ki ustrezajo njihovem prispevku k skupaj doseženemu dohodku.

Merila za ugotavljanje prispevka k skupaj doseženemu dohodku se določajo s samoupravnim sporazumom v skladu z enotnimi načeli o združevanju sredstev, ki jih določa zvezni zakon.

Organizacije združenega dela, ki združijo sredstva, ne morejo na tej podlagi pridobiti pravice do trajnega deleža od dohodka organizacije združenega dela, ki pri svojem poslovanju uporablja ta sredstva.

Pravica do deleža pri skupaj doseženem dohodku iz združitve sredstev ugasne, ko so organizaciji združenega dela poleg ustreznega deleža pri skupaj doseženem dohodku vrnjena tudi sredstva, ki je z njihovo združitvijo tako pravico pridobila, oziroma ko po samoupravnem sporazumu preneha pravica do povračila združenih sredstev.

29. člen

Organizacija združenega dela lahko pri svojem poslovanju uporablja sredstva tujih oseb pod pogoji in v mejah, ki jih določa zvezni zakon.

Delavci organizacije združenega dela, ki uporablja sredstva, katera so vložile tuje osebe, imajo enake družbenoekonomske in druge samoupravne pravice kot delavci organizacij združenega dela, ki uporabljajo pri svojem poslovanju sredstva drugih domačih organizacij združenega dela.

Tuja oseba, ki je vložila sredstva v organizacijo združenega dela, je lahko udeležena pri njenem dohodku samo v mejah in pod pogoji, ki veljajo za medsebojna razmerja domačih organizacij združenega dela.

Pravic tuje osebe glede sredstev, ki jih je vložila v organizacijo združenega dela, ni mogoče zmanjšati z zakonom ali z drugim predpisom, potem ko začne veljati pogodba, v kateri so te pravice določene.

30. člen

Za razširitev materialne osnove dela lahko organizacije združenega dela zbirajo denarna sredstva občanov in jim poleg vračila teh sredstev zagotovijo za vložena sredstva še obresti ali druge na podlagi zakona določene ugodnosti.

31. člen

Delavci, ki v organizaciji združenega dela opravljajo administrativno-strokovna, pomožna in tem podobna dela skupnega pomena za več organizacij v njeni sestavi, delavci, ki opravljajo taka dela v kmetijski ali drugi zadrugi, kot tudi delavci v organizaciji poslovnega združevanja, banki in zavarovalni skupnosti, oblikujejo delovno skupnost. Delavci v taki delovni skupnosti se lahko pod pogoji, ki jih določa zakon, organizirajo v organizacijo združenega dela.

Delavci, ki v organizaciji združenega dela opravljajo druga dela skupnega pomena za več organizacij v njeni sestavi, ter delavci, ki opravljajo taka dela za kmetijsko ali drugo zadrugo, oblikujejo delovno skupnost, če niso izpolnjeni z ustavo določeni pogoji, da se organizirajo v temeljno organizacijo združenega dela.

Delavci teh delovnih skupnosti imajo pravico do sredstev za osebno in skupno porabo v skladu z načelom delitve po delu in v skladu z osnovami in merili za delitev, ki veljajo v organizacijah združenega dela, ter druge samoupravne pravice delavcev v organizacijah združenega dela v skladu z naravo dela, ki ga opravljajo, in v skladu s skupnimi interesi, zaradi katerih so bile te delovne skupnosti ustanovljene.

Medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti delavcev teh delovnih skupnosti in uporabnikov njihovih storitev se

urejajo s samoupravnim sporazumom, medsebojna razmerja delavcev v delovni skupnosti pa z njihovimi samoupravnimi akti v skladu s tem samoupravnim sporazumom.

32. člen

Delavci delovnih skupnosti, ki opravljajo dela za samoupravne interesne skupnosti in druge samoupravne organizacije in skupnosti in njihova združenja, družbenopolitične organizacije in druge družbene organizacije, društva in organe družbenopolitičnih skupnosti, imajo pravico do sredstev za osebno in skupno porabo v skladu z načelom delitve po delu in z družbeno določenimi osnovami in merili za delitev, ki veljajo za organizacije združenega dela. Imajo tudi druge samoupravne pravice v skladu z naravo dela, ki ga opravljajo ter v skladu z družbeno in politično odgovornostjo, ki jo imajo za izvrševanje svojih funkcij in nalog organizacije, skupnosti in organi, za katere opravljajo dela.

Medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti delavcev teh delovnih skupnosti ter organizacij, skupnosti in organov, za katere opravljajo dela, se urejajo s samoupravnim sporazumom oziroma s pogodbo v skladu z zakonom.

Na te delovne skupnosti se ne morejo prenašati pravice, pooblastila in odgovornosti organizacij, skupnosti in organov, za katere opravljajo dela.

Pravice, obveznosti in odgovornosti delavcev v delovnih skupnostih organov družbenopolitičnih skupnosti se urejajo z zakonom; kadar to dopušča narava dejavnosti organov, pa tudi s samoupravnim sporazumom oziroma s pogodbo med delovno skupnostjo in temi organi ter s samoupravnimi akti delovne skupnosti.

Aktivne vojaške osebe in civilne osebe v službi v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije uresničujejo ustrezne pravice v skladu z zveznim zakonom in v skladu z naravo dejavnosti in značajem oboroženih sil.

33. člen

Delovni ljudje, ki z osebnim delom samostojno kot poklic opravljajo umetniško ali kakšno drugo kulturno, odvetniško ali drugo poklicno dejavnost, imajo v načelu enak družbeno-

ekonomski položaj in v osnovi enake pravice in obveznosti kot delavci v organizacijah združenega dela.

Delovni ljudje, ki opravljajo katero od teh dejavnosti, lahko združujejo svoje delo in ustanavljajočasne ali trajne delovne skupnosti, ki imajo v osnovi enak položaj kot organizacije združenega dela in v katerih imajo delovni ljudje v osnovi enake pravice in dolžnosti, kot jih imajo delavci v organizacijah združenega dela.

Zakon določa pogoje, pod katerimi ti delovni ljudje in njihove delovne skupnosti uresničujejo svoje pravice in izpolnjujejo svoje obveznosti, in pogoje, pod katerimi lahko pri opravljanju teh dejavnosti uporabljajo družbena sredstva in jih upravljajo. Zakon tudi določa, kako delovni ljudje sodelujejo z organizacijami združenega dela in kako so udeleženi pri ustvarjanju pogojev za delo v teh organizacijah in pri razpolaganju z rezultati svojega dela, izraženimi v skupaj doseženem dohodku.

34. člen

Delavci organizacij združenega dela skrbijo skupaj in enakopravno po načelih vzajemnosti in solidarnosti za nenehno izboljševanje življenjskih razmer delavcev s tem, da v ta namen izločajo sredstva in jih združujejo, in na drug način.

Organizacije združenega dela in družbenopolitične skupnosti so dolžne po načelih vzajemnosti in solidarnosti dajati gospodarsko in drugo pomoč organizacijam združenega dela, ki zaidejo v izjemne gospodarske težave, in sprejeti ukrepe za njihovo sanacijo, če je to v skupnem interesu organizacij združenega dela oziroma v družbenem interesu.

Organizacija združenega dela zagotavlja sama ali sporazumno z drugimi organizacijami združenega dela po načelih vzajemnosti in solidarnosti sredstva za zaposlovanje, prekvalifikacijo in uresničevanje pridobljenih pravic delavcev, če njihovo delo pri njej ni več potrebno ali če organizacija v njeni sestavi neha delati.

Če zaradi tehnoloških ali drugih izboljšav, ki prispevajo k večji produktivnosti dela in k večjemu uspehu organizacije, delavčevo delo v temeljni organizaciji združenega dela ni več potrebno, delavec ne more izgubiti lastnosti delavca te organizacije, dokler se mu ne zagotovi drugo delovno mesto, ki ustreza njegovim sposobnostim in kvalifikacijam.

Z zakonom se lahko določi obveznost združevanja sredstev v te namene in za zaposlovanje sploh ter predpišejo pogoji za uporabo teh sredstev.

35. člen

Delavci v združenem delu prispevajo sredstva za splošne z ustavo določene družbene potrebe, ki jih zadovoljujejo v družbenopolitičnih skupnostih, s tem da plačujejo tem skupnostim iz dohodka temeljne organizacije združenega dela in iz svojih osebnih dohodkov davke in druge davščine v skladu z namenom oziroma s cilji, za katere so namenjena z davki in z drugimi davščinami pridobljena sredstva.

Obveznosti plačevanja davkov in drugih davščin družbenopolitičnim skupnostim se določajo po tem, koliko zmore gospodarstvo v skladu z doseženo stopnjo produktivnosti celotnega družbenega dela ter s potrebami materialnega in družbenega razvoja, ki ustrezajo možnostim gospodarstva in dolgoročnim interesom družbe za razvoj proizvodnih sil, zagotoviti zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb delavcev ter potreb razširjene reprodukcije. Te obveznosti se določajo tudi po tem, koliko zmore organizacija združenega dela v skladu s splošnimi obveznostmi gospodarstva ter z rezultati dela in uspehi, ki jih doseže, zagotoviti zadovoljevanje teh potreb.

Ta načela veljajo tudi, kadar družbenopolitične skupnosti s svojimi akti začasno omejijo razpolaganje s sredstvi, ki jih upravljajo delavci v organizacijah združenega dela, ali naložijo obvezno združevanje teh sredstev.

2. Združevanje dela in sredstev družbene reprodukcije

36. člen

Svoje delo in sredstva družbene reprodukcije v temeljnih organizacijah združenega dela delavci svobodno združujejo v delovnih organizacijah in drugih oblikah združevanja dela in sredstev.

Medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti v raznih oblikah združevanja dela in sredstev urejajo delavci v temelj-

nih organizacijah združenega dela s samoupravnim sporazumom v skladu z zakonom, pri čemer se v vseh teh razmerjih zagotavljajo delavcem z ustavo zajamčene pravice.

37. člen

Delovna organizacija je samostojna samoupravna organizacija delavcev, povezanih s skupnimi interesi pri delu in organiziranih v temeljne organizacije združenega dela v njeni sestavi ali neposredno povezanih z enotnim delovnim procesom.

Delovno organizacijo lahko ustanovijo organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti, krajevne skupnosti, družbenopolitične skupnosti in druge družbene pravne osebe.

Pod pogoji in na način, ki jih določa zakon, lahko ustanovijo delovno organizacijo delovni ljudje, da uresničujejo svojo pravico do dela ali zadovoljujejo svoje potrebe po proizvodih in storitvah te organizacije. Delovno organizacijo lahko v skladu z zakonom ustanovijo tudi civilne pravne osebe.

Delovni ljudje oziroma civilne pravne osebe, ki ustanovijo organizacijo združenega dela in vložijo vanjo svoja sredstva, imajo lahko do te organizacije iz teh sredstev samo pravice, kot jih imajo občani, od katerih organizacije združenega dela zbirajo sredstva za razširitev materialne osnove svojega dela.

Zakon lahko predpiše, da delovni ljudje in civilne pravne osebe ne morejo ustanavljati delovnih organizacij za opravljanje določenih dejavnosti.

Delovne organizacije imajo enak položaj, delavci v njih pa enake družbenoekonomske in druge samoupravne pravice in odgovornosti, ne glede na to, kdo je delovno organizacijo ustanovil.

38. člen

Delavci v delu delovne organizacije, ki je delovna celota, v katerem se da rezultat njihovega skupnega dela samostojno izraziti kot vrednost v delovni organizaciji ali na trgu in v katerem lahko delavci uresničujejo svoje družbenoekonomske in druge samoupravne pravice, imajo pravico in dolžnost organizirati tak del delovne organizacije v temeljno organizacijo združenega dela.

Delavci v delovni organizaciji, ki nima pogojev, da bi se njeni posamezni deli organizirali v temeljne organizacije združenega dela, uresničujejo v delovni organizaciji vse pravice, kot jih imajo delavci v temeljni organizaciji združenega dela.

Druženokonomske in druge samoupravne odnose v temeljni organizaciji združenega dela urejajo njen statut in drugi samoupravni akti v skladu z ustavo in z zakonom.

Če je bil v zvezi z organiziranjem temeljne organizacije združenega dela sprožen spor, se dotlej, dokler spor ni končan, proti volji delavcev, ki so sklenili organizirati temeljno organizacijo združenega dela, ne morejo spremeniti pravice, obveznosti in odgovornosti, ki so jih imeli do dneva sprejetja sklepa, o katerem teče spor.

39. člen

Delavci imajo pravico temeljno organizacijo združenega dela, v kateri delajo, izločiti iz sestave delovne organizacije.

Temeljna organizacija združenega dela, ki se izloča, je dolžna sporazumno z drugimi temeljnimi organizacijami združenega dela in z delovno organizacijo kot celoto urediti način in pogoje za izpolnitev svojih obveznosti, ki jih je do njih prevzela do izločitve, ter jim povrniti z izločitvijo nastalo škodo.

Delavci ne morejo svoje temeljne organizacije združenega dela izločiti iz sestave delovne organizacije, če bi to v nasprotju s splošnim interesom bistveno otežilo ali onemogočilo delo drugim temeljnim organizacijam v delovni organizaciji oziroma delovni organizaciji kot celoti.

40. člen

Delovne organizacije se lahko združujejo v razne oblike sestavljenih organizacij združenega dela, temeljne organizacije združenega dela in delovne organizacije pa v skupnosti in druge oblike združevanja organizacij združenega dela, v katerih uresničujejo določene skupne interese.

Če je opravljanje dejavnosti določenih vrst organizacij združenega dela nujen pogoj za življenje in delo občanov ali za delo drugih organizacij na določenem območju ali če

v splošnem interesu enotnost sistema dela na ustreznih področjih to zahteva, se lahko z zakonom ali odlokom skupščine družbenopolitične skupnosti, ki temelji na zakonu, predpiše obvezno združevanje teh vrst organizacij združenega dela v skupnosti.

41. člen

Organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in druge družbene pravne osebe lahko s samoupravnim sporazumom ustanovijo banko kot posebno organizacijo za opravljanje kreditnih in drugih bančnih poslov ter v njej skupaj z drugimi osebami združujejo sredstva za uresničevanje skupnih interesov, ki jih imajo pri zagotavljanju denarnih sredstev za opravljanje, razširjanje in pospeševanje dejavnosti organizacij združenega dela ter drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, in za uresničevanje drugih skupnih interesov.

Družbene pravne osebe upravljajo poslovanje banke, ki posluje z njihovimi sredstvi. Sredstva, ki jih banka doseže, po poravnavi stroškov poslovanja in izločitvi sredstev za delovno skupnost banke razporejajo te družbene pravne osebe med seboj.

Družbene pravne osebe imajo pravico upravljati določene zadeve banke v njeni enoti, ki posluje z njihovimi sredstvi.

Družbenopolitična skupnost ne more biti ustanoviteljica banke in je tudi ne more upravljati.

Medsebojna razmerja družbenih pravnih oseb, ki z njihovimi sredstvi banka posluje, upravljanje banke in poslovanje banke urejajo samoupravni sporazum o ustanovitvi banke, njen statut in zakon.

42. člen

Poslovanje finančnih organizacij, ki se ustanavljajo zaradi zbiranja hranilnih vlog, in upravljanje teh organizacij ter poslovanje bank, ki se nanaša na zbiranje hranilnih vlog, ureja zakon v skladu z enotnimi načeli kreditnega sistema.

Pravice občanov, da na podlagi hranilnih vlog soodločajo o poslovanju teh finančnih organizacij in da poleg dogovorjenih obresti pridobijo še druge določene ugodnosti, ureja zakon.

43. člen

V organizacijah združenega dela, ki se poleg drugih dejavnosti ukvarjajo tudi z bančnim ali podobnim poslovanjem, imajo organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in druge družbene pravne osebe glede tega poslovanja v načelu enake pravice, kot jih imajo družbene pravne osebe v banki, ki posluje z njihovimi sredstvi.

Če se v organizaciji združenega dela organizira notranje bančno ali podobno poslovanje, se za tako poslovanje uporabljajo načela, ki veljajo za poslovanje bank.

44. člen

Organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti, družbenopolitične skupnosti in druge družbene pravne osebe lahko s samoupravnim sporazumom ustanovijo skupnost za zavarovanje premoženja in oseb pred enakimi oziroma sorodnimi vrstami rizika oziroma škode ali več različnimi vrstami rizika oziroma škode in v njej skupaj z drugimi osebami po načelih vzajemnosti in solidarnosti združujejo sredstva za zavarovanje premoženja in oseb in za odvrnitev ali zmanjšanje neugodnega učinka vzrokov, ki lahko povzročijo tako škodo.

V zavarovalni skupnosti, v kateri se združujejo sredstva za zavarovanje premoženja ali oseb pred več različnimi vrstami rizika oziroma škode, oblikujejo zavarovanci, ki združujejo sredstva za zavarovanje pred enakimi ali sorodnimi vrstami rizika oziroma škode, posebne rizične skupnosti in združujejo sredstva v posebne zavarovalne sklade za tovrstno škodo. Zavarovanci v rizičnih skupnostih določajo sporazumno z drugimi zavarovanci v isti zavarovalni skupnosti, pod katerimi pogoji se lahko sredstva skladov, namenjena za poravnavanje obveznosti pri škodi ene vrste, uporabljajo za poravnavanje obveznosti pri škodi drugih vrst.

Družbene pravne osebe, ki združujejo sredstva v zavarovalni skupnosti oziroma rizični skupnosti, upravljajo poslovanje teh skupnosti.

Medsebojna razmerja družbenih pravnih oseb, ki združujejo sredstva v zavarovalni skupnosti, upravljanje te skupnosti in njeno poslovanje urejajo samoupravni sporazum o ustano-

vitvi skupnosti, njen statut ali kakšen drug samoupravni akt in zakon.

Občani in civilne pravne osebe — zavarovanci soupravljajao zavarovalno skupnost oziroma rizično skupnost in uresničujejo v njej druge pravice v skladu s statutom zavarovalne skupnosti in z zakonom.

45. člen

Razmerja med organizacijami združenega dela, ki se ukvarjajo s prometom blaga in storitev, ter proizvodnimi in drugimi organizacijami, s katerimi poslujejo, temeljijo na načelih sodelovanja ter samoupravnega združevanja dela in sredstev v okviru tega sodelovanja. Te organizacije uveljavljajo po načelih enakopravnosti medsebojni vpliv na poslovno in razvojno politiko, prevzemajo skupni riziko, zagotavljajo skupno odgovornost za razširjanje materialne osnove in za večanje produktivnosti dela v proizvodnji in prometu ter so udeležene pri dohodku, doseženem s tem sodelovanjem, v sorazmerju s tem, kolikor so k njemu prispevale.

Organizacije združenega dela, ki se ukvarjajo z izvozom in uvozom, se organizirajo in poslujejo po načelih obveznega sodelovanja s proizvodnimi in drugimi organizacijami združenega dela, za katere opravljajo izvoz ali uvoz, in v okviru tega sodelovanja določajo skupno politiko proizvodnje oziroma druge dejavnosti ter politiko izvoza in uvoza, razporejajo dohodek, dosežen s tem sodelovanjem kot skupni dohodek, ter skupaj prevzemajo riziko tega poslovanja in odgovornost za pospeševanje proizvodnje in prometa v skladu s samoupravnim sporazumom ali s pogodbo o sodelovanju.

Zvezni zakon ureja, v katerih primerih in pod katerimi pogoji so organizacije združenega dela, ki se ukvarjajo z izvozom in uvozom, s prometom blaga na debelo in z drugimi posli v zvezi s prometom blaga in storitev, ki jih določa zakon, dolžne združevati delo in sredstva s proizvodnimi in drugimi organizacijami združenega dela, s katerimi poslujejo. Zvezni zakon ureja tudi način in obliko združevanja dela in sredstev, način odločanja o skupnem poslovanju ter skupno prevzemanje rizika in določa načela za delitev skupaj doseženega dohodka.

Organizacije združenega dela, ki se ukvarjajo s prometom blaga in storitev za neposredno porabo, so dolžne na način,

ki ga določa zakon, sodelovati in se o zadevah skupnega pomena dogovarjati s samoupravnimi interesnimi skupnostmi, krajevnimi skupnostmi in z drugimi skupnostmi in organizacijami potrošnikov.

46. člen

Organizacija združenega dela sme opravljati dejavnost in vlagati sredstva družbene reprodukcije v tujini pod pogoji in v mejah, ki jih določa zvezni zakon.

Pravice in sredstva, ki jih organizacija združenega dela na kakršnikoli podlagi pridobi v tujini, so sestavni del družbenih sredstev, ki jih upravljajo njeni delavci.

V organizaciji združenega dela, ki opravlja dejavnost v tujini, imajo delavci, katerih delovna mesta so v tujini, enake pravice, obveznosti in odgovornosti kot delavci te organizacije v državi.

47. člen

Temeljne in druge organizacije združenega dela, njihove skupnosti in druge oblike združevanja organizacij združenega dela, banke, skupnosti za zavarovanje premoženja in oseb ter druge finančne organizacije so pravne osebe s pravicami, obveznostmi in odgovornostmi, ki jih imajo po ustavi, zakonu in samoupravnem sporazumu o združitvi oziroma aktu o ustanovitvi.

Te organizacije, skupnosti in združenja ter njihove pravice, obveznosti in odgovornosti v pravnem prometu se vpisujejo v register organizacij združenega dela.

48. člen

Proti organizaciji združenega dela in skupnosti ali drugemu združenju teh organizacij, v katerih nastanejo bistvene motnje pri uresničevanju samoupravnih pravic delavcev ali ki ne izpolnjujejo svojih z zakonom določenih obveznosti ali pa huje oškodujejo družbene interese, se lahko pod pogoji in po postopku, ki jih določa zakon, uporabijo z zakonom določeni začasni ukrepi. Kadar je neogibno, da bi se odpravili taki pojavi, se lahko s temi ukrepi začasno omeji uresničevanje posameznih samoupravnih pravic delavcev oziroma pravic organizacije ali združenja in njunih organov.

49. člen

Če nastane v organizaciji združenega dela spor med delavci posameznih delov organizacije oziroma med delavci in organi organizacije ali med delavci organizacije in organi družbenopolitične skupnosti, ki ga ni bilo mogoče rešiti po redni poti, imajo delavci pravico in dolžnost, da svoje zahteve v zvezi s sporom izrazijo prek sindikalne organizacije.

Sindikalna organizacije ima pravico in dolžnost začeti na zahtevo delavcev ali na svojo pobudo postopek za rešitev spora in v tem postopku skupaj z ustreznimi organi upravljanja organizacije združenega dela oziroma z organi družbenopolitične skupnosti določiti osnove in ukrepe za rešitev vprašanj, zaradi katerih je nastal spor.

50. člen

Organizacija združenega dela oziroma organizacija poslovnega združevanja, ki opravlja gospodarsko dejavnost, se lahko odpravi pod pogoji in po postopku, ki jih določa zvezni zakon, če ne izpolnjuje z zakonom določenih pogojev za opravljanje svoje dejavnosti, če dalj časa ne more obnavljati družbenih sredstev, s katerimi posluje, in zagotavljati delavcem uresničevanja z ustavo zajamčenih pravic glede njihove materialne in socialne varnosti ali če ne more izpolnjevati drugih z zakonom določenih ali s pogodbo prevzetih obveznosti.

Organizacija združenega dela, ki opravlja družbeno dejavnost, se pod pogoji in po postopku, ki jih določa zakon, lahko odpravi, če ne izpolnjuje več z zakonom določenih pogojev ali ni več pogojev, da bi še naprej opravljala svojo dejavnost.

51. člen

Z zakonom in odlokom skupščine družbenopolitične skupnosti, ki temelji na zakonu, se lahko določi, da so posebnega družbenega pomena določene dejavnosti ali zadeve organizacij združenega dela, ki opravljajo družbene dejavnosti, in uredi način uresničevanja posebnega družbenega interesa in v skladu z njim način uresničevanja samoupravnih pravic delavcev.

Če zahteva poseben družbeni interes, se lahko z zakonom in odlokom skupščine družbenopolitične skupnosti, ki temelji na zakonu, uredi način uresničevanja tega interesa tudi v poslovanju organizacij združenega dela, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, kadar je to poslovanje nenadomestljiv pogoj za življenje in delo občanov ali za delo drugih organizacij na določenem območju.

Posebni družbeni interes in način njegovega uresničevanja uveljavljajo delovni ljudje s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori v organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih, v samoupravnih interesnih skupnostih ali s predpisi oziroma ukrepi družbenopolitične skupnosti.

Posebni družbeni interes pri opravljanju teh dejavnosti ali zadev se v skladu z njihovo naravo in posebnostmi zagotavlja s tem, da se lahko določijo pogoji in način opravljanja takih dejavnosti ali zadev, zagotovi soodločanje uporabnikov, ustanoviteljev, organov družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij o uresničevanju skupnih ciljev, o temeljnih pogojih za pridobivanje dohodka in poslovanja, o cenah, o namenu uporabe sredstev, o razvojnih programih in o razširjeni reprodukciji, o soglasju k posameznim določbam splošnega samoupravnega akta organizacij združenega dela, o statusnih spremembah, o načelih in merilih v kadrovske politiki, o imenovanju in razreševanju poslovodnih organov organizacij združenega dela, ki opravljajo te dejavnosti ali zadeve, ali z drugimi oblikami družbenega vpliva.

52. člen

Organizacije združenega dela, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, in njihova poslovna združenja se združujejo v gospodarske zbornice ali druga splošna združenja za skupno pospeševanje dela in poslovanja, za usklajevanje posebnih, skupnih in splošnih družbenih interesov, za dogovarjanje o planih in programih za delo in razvoj in o samoupravnem urejanju družbenoekonomskih odnosov, za dajanje pobude za sklenitev samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov, za izdajanje zakonov in določanje ekonomske politike ter za obravnavanje in urejanje drugih vprašanj skupnega pomena.

Za uresničevanje teh ciljev se tudi organizacije združenega dela, ki opravljajo družbene dejavnosti, lahko združujejo

v združenja za posamezne dejavnosti oziroma področja dela in v druga splošna združenja.

V gospodarsko zbornico se lahko združujejo tudi delovni ljudje, ki samostojno opravljajo gospodarsko dejavnost z delovnimi sredstvi, ki so lastnina občanov, pod pogoji, ki jih v skladu z zakonom določi statut zbornice.

Zakon lahko določi obvezno združevanje organizacij združenega dela in delovnih ljudi, ki samostojno opravljajo gospodarsko dejavnost z delovnimi sredstvi, ki so lastnina občanov, v gospodarske zbornice in načela za njihovo organizacijo in delovanje.

3. Samoupravne interesne skupnosti

53. člen

Samoupravne interesne skupnosti ustanavljajo delovni ljudje neposredno ali prek svojih samoupravnih organizacij in skupnosti, da bi zadovoljevali svoje osebne in skupne potrebe in interese ter s temi potrebami in interesi usklajevali delo na področju, za katero ustanavljajo interesno skupnost.

Pravice, obveznosti in odgovornosti v medsebojnih razmerjih v samoupravni interesni skupnosti urejajo samoupravni sporazum o njeni ustanovitvi, njen statut in drugi samoupravni akti.

Za zadovoljevanje svojih potreb in interesov v samoupravnih interesnih skupnostih plačujejo delovni ljudje tem skupnostim prispevke iz svojih osebnih dohodkov in iz dohodka temeljnih organizacij združenega dela v skladu z namenom oziroma v skladu s cilji, za katere so ta sredstva namenjena.

54. člen

Delavci in drugi delovni ljudje, ki na področjih vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, zdravstva in socialnega varstva po načelih vzajemnosti in solidarnosti uresničujejo svoje osebne in skupne potrebe in interese, ter delavci organizacij združenega dela, ki opravljajo dejavnosti na teh področjih, ustanavljajo samoupravne interesne skupnosti, v katerih uresničujejo svobodno menjavo dela, združujejo delo in sredstva

ter enakopravno in skupno odločajo o opravljanju teh dejavnosti v skladu s skupnimi interesi, določajo politiko razvoja in pospeševanja teh dejavnosti in uresničujejo druge skupne interese.

Medsebojna razmerja v teh samoupravnih interesnih skupnostih se urejajo tako, da se delavcem in drugim delovnim ljudem, ki v njih združujejo sredstva, zagotavlja pravica odločati o teh sredstvih, delavcem organizacij združenega dela, ki opravljajo dejavnosti na področju, za katero je bila interesna skupnost ustanovljena, pa pravica, da v svobodni menjavi dela uresničujejo enak družbenoekonomski položaj kot delavci v drugih organizacijah združenega dela.

Na teh temeljih se lahko ustanavljajo samoupravne interesne skupnosti tudi na drugih področjih družbenih dejavnosti.

Samoupravne interesne skupnosti na področjih družbenih dejavnosti sodelujejo med seboj, usklajujejo svoje delo in uresničujejo skupne cilje. V ta namen lahko ustanavljajo skupne organe.

55. člen

Samoupravne interesne skupnosti za vzgojo in izobraževanje ustanavljajo delovni ljudje skupaj z delavci vzgojno-izobraževalnih organizacij, da bi prek njih zadovoljevali svoje osebne in skupne potrebe in interese na področju vzgoje in izobraževanja. V njih uresničujejo svobodno menjavo dela, združujejo sredstva ter izvajajo ukrepe za napredek vzgoje in izobraževanja, za višjo izobrazbeno raven delovnih ljudi, za razširitev materialne osnove vzgoje in izobraževanja, za šolanje in izpopolnjevanje pedagoških delavcev in uresničujejo druge skupne interese.

Vzgojno-izobraževalna dejavnost se uresničuje v enotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu, ki je hkrati podlaga tudi za poklicno usmerjanje.

Pogoje za ustanavljanje in delo vzgojno-izobraževalnih organizacij določa zakon. Občina ustanavlja osnovne šole in zagotavlja pogoje za njihovo delo.

S štipendiranjem in kreditiranjem ter na druge načine se izenačujejo materialne možnosti za uresničevanje pravice do izobraževanja.

Vzgojno-izobraževalne organizacije upravljajo delavci teh organizacij skupaj z učenci oziroma študenti in s starši otrok, v določenih zadevah pa sodelujejo pri upravljanju delegati ustanoviteljev, zainteresiranih organizacij združenega dela, organov družbenopolitičnih skupnosti, krajevnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij, v skladu s samoupravnim sporazumom, s statutom vzgojno-izobraževalne organizacije in z zakonom.

56. člen

Samoupravne interesne raziskovalne skupnosti ustanavljajo delovni ljudje prek svojih samoupravnih organizacij in skupnosti skupaj z delavci znanstveno-raziskovalnih organizacij. V njih uresničujejo svobodno menjavo dela, združujejo sredstva in zagotavljajo pogoje za raziskovalno dejavnost, določajo raziskovalno politiko, usmerjajo razvoj posameznih znanstvenih panog in raziskav, skrbijo za razvoj raziskovalnih delavcev in uresničujejo druge skupne interese.

Samoupravna interesna raziskovalna skupnost v skladu z zakonom določa pogoje, pod katerimi se raziskovalna oprema, ki je družbena lastnina, uporablja v splošne raziskovalne namene.

57. člen

Samoupravne interesne kulturne skupnosti ustanavljajo delovni ljudje skupaj z delavci organizacij in skupnosti, ki opravljajo kulturne dejavnosti. V njih uresničujejo svobodno menjavo dela in v skupnem interesu združujejo sredstva za razvoj kulture, ustvarjajo pogoje za dostopnost kulturnih vrednot, usmerjajo razvoj in oblikovanje programov kulturnih dejavnosti, odločajo o graditvi in uporabi kulturnih objektov in uresničujejo druge skupne interese.

Delovni ljudje, ki z osebnim delom samostojno opravljajo umetniško ali drugo kulturno dejavnost in združujejo svoje delo z organizacijami združenega dela, ki opravljajo založniško, umetniško ali drugo kulturno dejavnost, v okviru samoupravnih interesnih kulturnih skupnosti skupaj z delavci teh delovnih organizacij odločajo o načinu in obsegu svojega sodelovanja v upravljanju teh organizacij in razpolaganja z rezultati skupnega dela.

58. člen

Samoupravne interesne zdravstvene skupnosti ustanavljajo delovni ljudje skupaj z delavci organizacij, ki opravljajo zdravstveno dejavnost. V njih uresničujejo svobodno menjavo dela, združujejo sredstva, si po načelu vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo zdravstveno varstvo, odločajo o vrstah in obsegu pravic iz zdravstvenega zavarovanja, določajo politiko razvoja in pospeševanja zdravstvene dejavnosti in usklajujejo razvoj teritorialne razporejenosti zdravstvenih organizacij, zagotavljajo pogoje in skrbijo za raziskovalno delo ter za vzgojo in izobraževanje zdravstvenih delavcev in uresničujejo druge skupne interese na področju zdravstva.

Zakon lahko določi načela za enotnost sistema in najmanjši obseg pravic iz zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja ter način njihovega financiranja.

59. člen

Socialno varstvo kot bistveno sestavino socialne varnosti uresničujejo delovni ljudje v samoupravnih interesnih skupnostih otroškega varstva in samoupravnih interesnih skupnostih socialnega skrbstva in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih v skladu z zakonom.

60. člen

Samoupravne interesne skupnosti se lahko ustanovijo tudi na drugih področjih, v katerih se z združevanjem sredstev v skupne sklade in z drugimi oblikami zagotavljanja potreb uresničujejo skupni interesi po načelih vzajemnosti in solidarnosti.

61. člen

Samoupravne interesne skupnosti otroškega varstva ustanavljajo delovni ljudje skupaj z delavci, ki delajo v organizacijah otroškega varstva. V njih združujejo sredstva in skupaj zagotavljajo pogoje za ustanovitev in življenje družine, za uresničevanje materinstva ter za razvoj, vzgojo in socialno varnost otrok, določajo delovne in razvojne programe varstva

matere, otroka in družine, obseg pravic in način njihovega uresničevanja ter uresničujejo druge skupne interese.

62. člen

Samoupravne interesne skupnosti socialnega skrbstva ustanovljajo delovni ljudje skupaj z delavci v organizacijah socialnega skrbstva in zagotavljajo po načelih vzajemnosti in solidarnosti pomoč ogroženim posameznikom, družinam in skupinam delovnih ljudi in občanov, varstvo mladoletnikov, za katere ne skrbijo starši, in drugih oseb, ki niso zmožne skrbeti zase ali za svoje pravice in koristi, ter skrbijo za njihovo usposabljanje za življenje in delo.

63. člen

Samoupravno interesno skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja ustanovijo delovni ljudje, da bi si zagotovili pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V njej v ta namen združujejo sredstva in na podlagi rezultatov minulega dela in po načelih vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo sebi in svojim družinskim članom pravice v primeru starosti, zmanjšanja ali izgube delovne zmožnosti in telesne okvare ter uresničujejo druge skupne in posamične pravice in dolžnosti.

64. člen

V samoupravnih interesnih telesnokulturnih skupnostih zagotavljajo delovni ljudje pogoje za svoj zdrav telesni razvoj in vsestranski razvoj telesne kulture in rekreacije in v ta namen združujejo sredstva ter skupaj z delavci na področju telesne kulture oblikujejo politiko razvoja telesne kulture in rekreacije, skrbijo za množično vključevanje delovnih ljudi v te dejavnosti, razvijajo tekmovalni šport, odločajo o graditvi in uporabi športnih in rekreativnih objektov, skrbijo za strokovne delavce, določajo položaj vrhunskih športnikov in uresničujejo druge skupne interese.

65. člen

Delovni ljudje ustanovljajo neposredno in po svojih organizacijah združenega dela ter drugih samoupravnih organizaci-

jah in skupnostih samoupravne interesne stanovanjske skupnosti, v katerih združujejo sredstva za graditev stanovanj, določajo politiko in program te graditve, zagotavljajo družbeno pomoč ter skupaj s stanovalci upravljajo stanovanjske hiše in stanovanja, ki so družbena lastnina, vplivajo na oblikovanje stanarin in sodelujejo pri določanju politike stanarin ter uresničujejo druge skupne interese.

V samoupravne interesne stanovanjske skupnosti se vključujejo in v njih sodelujejo delovni ljudje tudi prek organizacij združenega dela in drugih družbenih pravnih oseb, ki imajo pravico uporabe na stanovanjih ter poslovnih prostorih v stanovanjskih hišah, ki so družbena lastnina, lastniki delov takšnih stanovanjskih hiš in varčevalci za stanovanja.

Pod pogoji, določenimi s samoupravnim sporazumom in zakonom, se v te skupnosti lahko vključujejo tudi organizacije združenega dela, ki projektirajo, gradijo in vzdržujejo stanovanja, pripravljajo urbanistično dokumentacijo ali urejajo zemljišča, stanovanjske zadruge in druge zainteresirane organizacije in skupnosti.

Z zakonom oziroma odlokom, ki temelji na zakonu, se lahko določi obveznost temeljnih organizacij združenega dela in drugih zavezancev, da iz dohodka izločajo in združujejo sredstva za graditev stanovanj in za pomoč pri graditvi in uporabi stanovanj delovnim ljudem in občanom z nižjimi dohodki.

66. člen

Na področjih komunalnih dejavnosti, energetike, vodnega gospodarstva, prometa in zvez in drugih dejavnosti materialne proizvodnje, v katerih delovanje tržnih zakonitosti ni podlaga za usklajevanje dela in potreb in za vrednotenje delovnih uspehov, če je trajno opravljanje teh dejavnosti nujno za zadovoljevanje potreb določenih uporabnikov, se lahko ustanovijo samoupravne interesne skupnosti, v katerih se uresničujejo skupni interesi, določeni s samoupravnim sporazumom.

V teh samoupravnih interesnih skupnostih se delovni ljudje kot uporabniki proizvodov in storitev združujejo z delavci, ki opravljajo te dejavnosti, in zadovoljujejo v njih svoje osebne in skupne potrebe, združujejo sredstva in določajo namen njihove uporabe, opredeljujejo pogoje in način opravljanja teh

dejavnosti, sprejemajo in uresničujejo programe dela in razvoja, vplivajo na oblikovanje cen in sodelujejo pri določanju politike cen, uresničujejo druge skupne interese ter medsebojno urejajo druga razmerja, pravice, obveznosti in odgovornosti.

Z organizacijo in delovanjem teh samoupravnih interesnih skupnosti mora biti zagotovljeno medsebojno povezovanje teh dejavnosti ter usklajevanje njihovega razvoja in razvoja drugih dejavnosti.

Svoje potrebe in interese na področju komunalnih dejavnosti delovni ljudje zadovoljujejo v krajevni skupnosti, v skupnostih krajevnih skupnosti, v občini oziroma v samoupravnih interesnih komunalnih skupnostih.

67. člen

Zaradi posebnega družbenega interesa za ohranitev in gojitev gozdov se delavci in kmetje, ki opravljajo gozdarsko dejavnost, in delovni ljudje, organizirani v organizacijah združenega dela določenih dejavnosti, v krajevnih in drugih skupnostih v skladu z zakonom združujejo v samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo, v katerih zagotavljajo ohranitev in gojitev gozdov, skrbijo za biološko ravnatežje v gozdovih in v ta namen usklajujejo interese med gozdarstvom, kmetijstvom, predelavo lesa, lovstvom in turizmom ter urejajo vprašanja, ki so pomembna za varovanje gozdov, in druga vprašanja skupnega pomena.

68. člen

Za kar najbolj neposredno uresničevanje samoupravnih pravic in interesov imajo delavci in drugi delovni ljudje ter njihove organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, ki so člani samoupravne interesne skupnosti, pravico, da se v interesni skupnosti pod pogoji, ki jih določa samoupravni sporazum o ustanovitvi samoupravne interesne skupnosti ali njen statut, organizirajo v temeljno skupnost ali enoto za določeno območje ali za uresničevanje določenih skupnih interesov in da v tej temeljni skupnosti oziroma enoti uresničujejo določene svoje samoupravne pravice in interese.

Samoupravne interesne skupnosti se lahko združujejo v širše interesne skupnosti, ustanavljajo zveze in druga združenja interesnih skupnosti in vzpostavljajo druge oblike medsebojnega sodelovanja.

Kadar se samoupravna interesna skupnost ustanavlja za območje, ki je širše od občine, se lahko za območja občin ustanovijo skupnosti kot deli te samoupravne interesne skupnosti.

69. člen

Samoupravne interesne skupnosti in njihove temeljne skupnosti in enote ter združenja samoupravnih interesnih skupnosti so pravne osebe s pravicami, obveznostmi in odgovornostmi, ki jih imajo po ustavi, zakonu, samoupravnem sporazumu o ustanovitvi interesne skupnosti oziroma združenja interesnih skupnosti in po svojem statutu.

70. člen

Kadar so določene dejavnosti oziroma zadeve samoupravne interesne skupnosti posebnega družbenega pomena, se lahko z zakonom oziroma z odlokom skupščine družbenopolitične skupnosti, ki temelji na zakonu, določi obvezna ustanovitev take skupnosti oziroma ustanovi ta skupnost, določijo načela za njeno organizacijo in medsebojna razmerja v njej ter predpiše obveznost plačevanja prispevkov tej skupnosti in določi obveznost sodelovanja oziroma združevanja samoupravnih interesov skupnosti za skupno izvajanje nekaterih skupnih nalog.

Dejavnosti oziroma zadeve, za katere zakon oziroma odlok skupščine družbenopolitične skupnosti, ki temelji na zakonu, določa, da so posebnega družbenega pomena, mora samoupravna interesna skupnost opravljati tako, kakor določa zakon oziroma odlok skupščine družbenopolitične skupnosti. Zakon oziroma odlok skupščine družbenopolitične skupnosti lahko določi, da se posamezne odločitve o zadevah, ki so posebnega družbenega pomena, sprejemajo v soglasju s skupščino družbenopolitične skupnosti.

71. člen

Če samoupravna interesna skupnost, ki opravlja določene dejavnosti oziroma zadeve posebnega družbenega pomena, ne

odloči o vprašanju, od katerega je bistveno odvisno njeno delo, lahko skupščina družbenopolitične skupnosti pod pogoji in po postopku, kot to določa zakon, s svojo odločitvijo začasno uredi tako vprašanje.

Proti samoupravni interesni skupnosti so dovoljeni z zakonom določeni začasni ukrepi v primerih in pod pogoji, ko so taki ukrepi dovoljeni proti organizacijam združenega dela.

4. Krajevna skupnost

72. člen

Delovni ljudje in občani v naselju, delu naselja ali v več povezanih naseljih imajo pravico in dolžnost, da se za uresničevanje določenih skupnih interesov in potreb ter opravljanje nalog samoupravno organizirajo v krajevno skupnost.

Za uresničevanje svojih skupnih interesov in potreb ter opravljanje nalog se delovni ljudje in občani, organizirani v krajevni skupnosti, s samoupravnim sporazumevanjem in na drug način povezujejo z organizacijami združenega dela, s samoupravnimi interesnimi skupnostmi, s krajevnimi skupnostmi ter z drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi, ki so zainteresirane za sodelovanje in dolžne sodelovati pri zadovoljevanju teh interesov in potreb ter opravljanju nalog. V krajevni skupnosti se povezujejo tudi delovni ljudje in občani, združeni v družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacijah ter društvih, v katerih uresničujejo posamične in skupne interese.

Delovni ljudje in občani, organizirani v krajevni skupnosti, sodelujejo pri opravljanju družbenih zadev in odločanju o vprašanjih skupnega pomena v občini in širših družbenopolitičnih skupnostih.

73. člen

V krajevni skupnosti delovni ljudje in občani odločajo o uresničevanju svojih skupnih interesov in o opravljanju nalog ter o solidarnem zadovoljevanju skupnih potreb na naslednjih področjih: medsebojni odnosi v naselju, urejanje naselij in drugega prostora ter prebivanje, upravljanje stanovanj,

otroško varstvo in socialno skrbstvo, zdravstveno varstvo, vzgoja in izobraževanje, prosveta in kultura, javno obveščanje, telesna kultura ter rekreacija, komunalne in druge dejavnosti za neposredno zadovoljevanje njihovih potreb ter potreb družin in gospodinjstev, varstvo interesov potrošnikov in uporabnikov, splošni ljudski odpor in družbena samozaščita, varstvo človekovega okolja, kulturnih in zgodovinskih spomenikov, upravljanje stvari v družbeni lastnini ter druga področja skupnega življenja in dela; in sprejemajo programe in plane razvoja te skupnosti, s katerimi določijo tudi način združevanja in uporabe sredstev in dela za opravljanje posameznih skupnih nalog.

Skupne potrebe, interese in naloge na posameznih področjih skupnega življenja in dela opredelijo delovni ljudje in občani v krajevni skupnosti s statutom te skupnosti v skladu z ustavo, s statutom občine in z zakonom.

74. člen

Za zadovoljevanje in uresničevanje določenih skupnih potreb in interesov ter opravljanje nalog delovni ljudje in občani v krajevni skupnosti s samoupravnim sporazumom in družbenim dogovorom na podlagi programa in plana razvoja krajevnega skupnosti ter v skladu s statutom te skupnosti oziroma občine združujejo svoja sredstva, ki jih prispevajo s samoprispevkom in delom ali pridobijo na drug način

— z delom dohodka, ki ga za zadovoljevanje skupnih potreb v krajevni skupnosti namenijo delavci temeljnih organizacij združenega dela z območja krajevnega skupnosti in temeljne organizacije združenega dela, katerih delavci živijo na območju te krajevnega skupnosti,

— s sredstvi, ki se na podlagi družbenega plana občine, programov in planov samoupravnih interesnih skupnosti in organizacij združenega dela določijo za uresničevanje programa krajevnega skupnosti in za zadovoljevanje komunalnih, socialnih in drugih potreb delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti,

— z delom davkov, taks in drugih davščin, zbranih na območju krajevnega skupnosti, ki jih občina odstopi krajevni skupnosti za uresničevanje njenih nalog v skladu s plani in programi razvoja krajevnega skupnosti in občine,

- z dopolnilnimi sredstvi iz proračuna občine,
- s prostovoljno združenimi sredstvi družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacij ter društev v krajevni skupnosti,
- in z drugimi sredstvi.

5. Sredstva družbenopolitičnih organizacij in drugih družbenih organizacij

75. člen

Družbenopolitične organizacije in druge z zakonom določene družbene organizacije lahko pridobivajo sredstva oziroma določene pravice na sredstvih ter ta sredstva kot družbena uporabljajo za uresničevanje svojih ciljev in razpolagajo z njimi v skladu s svojim statutom in zakonom. Te organizacije lahko pod pogoji, ki jih določa zakon, organizirajo gospodarsko in drugo dejavnost v skladu s svojimi cilji in so za uresničevanje teh ciljev lahko udeležene pri dohodku, doseženem s tako dejavnostjo.

6. Družbenoekonomski položaj in združevanje kmetov

76. člen

Kmetu in članu njegovega gospodarstva, ki se ukvarja s kmetovanjem in dela s sredstvi, na katerih ima kdo lastninsko pravico, je zajamčena pravica, da uresničuje z ustavo določen samoupravni položaj v socialističnih družbenoekonomskih odnosih, razpolaga z rezultati svojega dela, zadovoljuje svoje osebne in družbene potrebe in si s svojim prispevkom po načelih vzajemnosti in solidarnosti zagotavlja socialno varnost. Na podlagi osebnega dela imajo kmetje v načelu enak položaj in v osnovi enake pravice kot delavci v združenem delu z družbenimi sredstvi. Ustrezne pravice in obveznosti imajo kmetje tudi glede združevanja dela in sredstev ter v tržni menjavi in kreditnih razmerjih.

77. člen

Kmetje lahko združujejo svoje delo in delovna sredstva v kmetijskih zadrugah, skupnostih na podlagi pogodbe in v dru-

gih oblikah združevanja kmetov ali pa jih lahko združujejo z organizacijami združenega dela.

Kmetijska zadruga ima v načelu položaj, pravice, obveznosti in odgovornosti organizacije združenega dela.

Kmetijske zadruge in obrate za kooperacijo v sestavi organizacij združenega dela, v katerih kmetje združujejo svoje delo in delovna sredstva z delom delavcev in z družbenimi sredstvi, upravljajo kmetje enakopravno skupaj z delavci na podlagi vloženih sredstev in dela.

Kmetje lahko obdržijo lastninsko pravico na sredstvih, ki jih združijo v kmetijski zadrugi, ali si izgovorijo pravico do vrnitve vrednosti teh sredstev in druge pravice iz njihove združitve v skladu s pogodbo o tej združitvi in s statutom zadruge.

Iz dohodka, ki ga kmetijska zadruga doseže s poslovanjem, gre kmetom, ki so v zadrugi združili svoje delo in sredstva, del v sorazmerju s tem, kolikor so k dohodku prispevali s svojim delom in združitvijo sredstev oziroma sodelovanjem z njo. Presežni del dohodka vloži kmetijska zadruga kot družbeno lastnino v svoje sklade in ga uporablja za razširjanje in pospeševanje svoje dejavnosti.

78. člen

Če se družbena sredstva, ustvarjena z delom kmetov v kmetijski zadrugi, njeni temeljni organizaciji združenega dela ali v drugih oblikah združevanja kmetov in delavcev, dajo v promet, se namen uporabe vrednosti teh sredstev določa s soglasjem kmetov.

Na podlagi svojih in družbenih sredstev, ustvarjenih z delom kmetov, dajejo kmetje soglasje tudi v primerih, kadar se odloča o spremembah statusa ali predmeta poslovanja enote zadruge oziroma njene temeljne organizacije združenega dela.

79. člen

S tem, da kmetje svobodno in enakopravno združujejo svoje delo in delovna sredstva z delavci v združenem delu z družbenimi sredstvi, razširjajo materialno osnovo svojega dela in uporabljajo dosežke splošnega materialnega in družbenega razvoja in na tej podlagi popolneje zadovoljujejo svoje osebne

in družbene potrebe ter razvijajo svoje delovne in druge sposobnosti.

Kmetje, ki so svoje delo in delovna sredstva neposredno ali po kmetijski zadrugi ali kakšni drugi obliki združevanja kmetov združili z organizacijo združenega dela in z njo trajno sodelujejo, upravljajo v skladu s samoupravnim sporazumom enakopravno z delavci te organizacije skupne zadeve, skupno odločajo o skupaj doseženem dohodku in so udeleženi pri njegovi delitvi v sorazmerju s tem, kolikor so k njemu prispevali.

80. člen

Gospodarjenje z gozdovi, ki so družbena lastnina, in z gozdovi, na katerih je lastninska pravica, je skupno.

Združenim kmetom — lastnikom gozdov — je pri skupnem gospodarjenju z gozdovi zajamčeno sodelovanje pri upravljanju ter v okviru tega gospodarjenja in skupnih gozdnogospodarskih načrtov v skladu z zakonom samostojno odločajo o zadevah gospodarjenja z njihovimi gozdovi in o ustvarjenem dohodku na podlagi njihovega dela in njihovih vloženih sredstev.

7. Samostojno osebno delo s sredstvi, ki so lastnina občanov

81. člen

Zajamčena je svoboda samostojnega osebnega dela z delovnimi sredstvi, ki so lastnina občanov, ki opravljajo kmetijsko, obrtno, gostinsko ali turistično dejavnost in z zakonom določeno drugo gospodarsko in negospodarsko dejavnost, če opravljanje dejavnosti z osebnim delom ustreza načinu, materialni osnovi in možnostim osebnega dela in če ni v nasprotju z načelom pridobivanja dohodka po delu in z drugimi temelji socialistične družbene ureditve.

Zakon ureja pogoje za opravljanje dejavnosti s samostojnim osebnim delom z delovnimi sredstvi, ki so lastnina občanov, in lastninske pravice na delovnih sredstvih in poslovnih prostorih, ki se uporabljajo za opravljanje dejavnosti s samostojnim osebnim delom.

Z zakonom se lahko prepove ali omeji opravljanje določenih dejavnosti s samostojnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, če to zahteva skrb za zdravje in življenje ljudi, varstvo s to ustavo določene družbene ureditve ali drug družbeni interes.

82. člen

Delovni ljudje, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, lahko ustanovijo zadrugo in v njej po načelih enakopravnosti združujejo svoje delo in delovna sredstva in skupaj razpolagajo z dohodkom, ki ga doseže zadruga.

Zadruga, ki jo ustanovijo delovni ljudje, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, ima položaj, pravice, obveznosti in odgovornosti kmetijske zadruge, njeni člani pa imajo položaj, pravice, obveznosti in odgovornosti kot člani kmetijske zadruge.

83. člen

Delovni ljudje, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, lahko v skladu s pogodbo in zakonom združujejo svoje delo in delovna sredstva z organizacijami združenega dela v različnih oblikah kooperacije in v drugih oblikah poslovnega sodelovanja. V okviru tega sodelovanja ti delovni ljudje soupravljajo skupne zadeve, skupno odločajo o skupaj doseženem dohodku in so udeleženi pri njegovi delitvi v sorazmerju s tem, kolikor so k njemu prispevali.

84. člen

Delovni človek, ki samostojno opravlja dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, lahko na samoupravni podlagi združi svoje delo in delovna sredstva z delom drugih v okviru pogodbene organizacije združenega dela.

Delovni človek, ki je v pogodbeni organizaciji združenega dela združil svoje delo in sredstva z delom drugih, ima pravico, da kot poslovodja vodi poslovanje pogodbene organizacije in da skupaj z delavci odloča o njenem delu in razvoju.

Poslovodji in delavcem v pogodbeni organizaciji združenega dela gredo na podlagi njihovega dela sredstva za osebne in

skupne potrebe, poslovodji pa na podlagi sredstev, ki jih je združil, tudi del dohodka v skladu z načeli, ki veljajo za združevanje dela in družbenih sredstev v organizacijah združenega dela.

Del dohodka, doseženega v pogodbeni organizaciji združenega dela, ki preostane po izločitvi sredstev za osebne in skupne potrebe poslovodje in delavcev in dela dohodka za poslovodjo iz naslova sredstev, ki jih je združil, je družbena lastnina. Delavci upravljajo na podlagi svojega dela skupaj s poslovodjo ta del dohodka kot družbena sredstva.

Pogoje in način ustanovitve in poslovanja pogodbene organizacije združenega dela ter njene pravice, obveznosti in odgovornosti ureja zakon, medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti poslovodje in delavcev pa pogodba v skladu z zakonom. Pogodba ureja tudi način in pogoje združevanja sredstev ter način in pogoje umika oziroma izplačila sredstev, ki jih je poslovodja vložil v pogodbeno organizacijo.

Poslovodja pogodbene organizacije združenega dela obdrži lastninsko pravico na sredstvih, ki jih je združil v tej organizaciji. Z umikom oziroma izplačilom teh sredstev pa mu prenehajo pravice, ki jih je imel kot poslovodja v pogodbeni organizaciji.

85. člen

Zakon določa, v katerih dejavnostih in pod katerimi pogoji sme delovni človek, ki samostojno opravlja dejavnost z osebnim delom s sredstvi ki so lastnina občanov, v skladu z naravo teh dejavnosti in družbenimi potrebami izjemoma in v omejenem obsegu uporabljati dopolnilno delo drugih, ki jih zaposli, ne da bi ustanovil pogodbeno organizacijo združenega dela.

Pogodbo o zaposlitvi sklenejo delovni človek in pri njem zaposleni delavci v skladu s kolektivno pogodbo, ki jo skleneta sindikalna organizacija in ustrezna gospodarska zbornica oziroma drugo združenje, v katerem so zastopani delovni ljudje, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov. S kolektivno pogodbo so tem delavcem, ustrezno pravicam delavcev v združenem delu, zagotovljene pravica do sredstev za osebne in skupne potrebe in druge pravice, ki jim zagotavljajo materialno in socialno varnost.

Zakon lahko določi, da postane del dohodka, ki je rezultat presežnega dela delavcev, zaposlenih pri delovnem človeku, ki samostojno opravlja dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov, družbena lastnina in se uporablja za razvoj.

8. Družbeno planiranje

86. člen

Delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela in delovni ljudje v samoupravnih interesnih skupnostih, krajevnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, v katerih upravljajo zadeve in sredstva družbene reprodukcije, imajo pravico in dolžnost, da opirajoč se na znanstvena spoznanja in na njih temelječe razvojne možnosti in upoštevajoč ekonomske zakonitosti, samostojno sprejemajo plane in programe za delo in razvoj svojih organizacij in skupnosti, da te plane in programe usklajujejo med seboj in z družbenimi plani družbenopolitičnih skupnosti ter na tej podlagi zagotavljajo usklajevanje odnosov v celotni družbeni reprodukciji in usmerjanje celotnega materialnega in družbenega razvoja v skladu s skupnimi na samoupravnih temeljih določenimi interesi in cilji.

87. člen

Plani in programi za delo in razvoj temeljnih organizacij združenega dela in organizacij združenega dela, v katerih sestavi so, se sprejemajo in uresničujejo v odnosih sodelovanja in medsebojne odvisnosti, ki izvirajo iz združevanja dela in sredstev v teh organizacijah, v skladu s samoupravnim sporazumom; pri tem mora biti delavcem zagotovljena pravica, da v temeljnih organizacijah združenega dela odločajo o teh planih in programih.

Temeljne in druge organizacije združenega dela, združene v samoupravne interesne skupnosti ali druge samoupravne organizacije in skupnosti, sprejemajo in uresničujejo svoje plane in programe za delo in razvoj v skladu s skupnimi interesi in cilji oziroma v skladu s skupnimi plani in programi, ki jih spora-

zumno določijo v okviru teh samoupravnih organizacij in skupnosti.

Organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in druge samoupravne organizacije in skupnosti usklajujejo svoje plane in programe za delo in razvoj tudi s plani in programi drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, s katerimi imajo določene skupne interese in cilje, ki izvirajo iz njihovega sodelovanja in medsebojne odvisnosti v družbeni reprodukciji in jih določajo s samoupravnim sporazumom.

Medsebojne obveznosti, ki so jih temeljne in druge organizacije združenega dela ter druge samoupravne organizacije in skupnosti sporazumno določile za uresničevanje skupnega plana, se v času, za katerega je plan določen, ne morejo enostransko razdirati oziroma spreminjati.

88. člen

Na podlagi dogovorov o skupnih interesih in ciljnih gospodarskega in družbenega razvoja v občini, mestni in regionalni skupnosti, avtonomni pokrajini, republiki in federaciji ter na podlagi planov in programov za delo in razvoj organizacij združenega dela, samoupravnih interesnih skupnosti in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, kot tudi na podlagi skupaj ocenjenih možnosti in pogojev za razvoj sprejemajo družbenopolitične skupnosti svoje družbene plane.

Družbeni plani družbenopolitičnih skupnosti določajo skupno razvojno politiko, smernice in okvire za ukrepe ekonomske politike ter za upravne in organizacijske ukrepe; s katerimi se zagotavljajo možnosti za njihovo uresničevanje.

89. člen

V planih za delo in razvoj organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti ter v družbenih planih družbenopolitičnih skupnosti se smejo predvideti investicije ali drugi cilji in naloge oziroma se jih smejo te organizacije in skupnosti lotiti samo, če so na način, ki ga določa zakon, zagotovljeni materialni in drugi potrebni pogoji za njihovo uresničitev.

Izvrševanje posebnih nalog za uresničevanje ciljev, ki so določeni v družbenih planih, se sme naložiti določeni organizaciji združenega dela ali drugi samoupravni organizaciji in skupnosti kot obveznost samo z njenim soglasjem. Če pa naj bo izvrševanje takih nalog skupna obveznost več organizacij ali skupnosti ali tudi obveznost organov družbenopolitične skupnosti, določijo te organizacije, skupnosti ali organi sporazumno vzajemne pravice in obveznosti ter svojo skupno in posamično odgovornost za izpolnjevanje take obveznosti.

Če je v družbenem planu na podlagi skupaj ugotovljenih interesov in zastavljenih razvojnih ciljev določeno, da je izvršitev določenih nalog nujna za družbeno reprodukcijo, pa s sporazumom med organizacijami združenega dela ali drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi ni bilo mogoče zagotoviti sredstev in drugih potrebnih pogojev za njihovo izvršitev, se sme z zakonom v skladu s to ustavo naložiti obvezna združitev sredstev v ta namen in se smejo določiti drugi ukrepi za izvršitev teh nalog.

90. člen

Zakoni, drugi predpisi in splošni akti, iz katerih izhajajo obveznosti za proračune in sklade družbenopolitičnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti, če ni prej organ, ki sprejema ustrezni predpis oziroma akt, ugotovil, da so zanje zagotovljena sredstva.

91. člen

Delavci v organizacijah združenega dela in delovni ljudje v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih ter njihovi organi so odgovorni za uresničevanje planov za delo in razvoj svojih organizacij in skupnosti ter splošnih ciljev in nalog, določenih v družbenih planih družbenopolitičnih skupnosti, in so dolžni v ta namen ukreniti in storiti, kar je potrebno.

Organi družbenopolitičnih skupnosti so odgovorni, da s predpisi in ukrepi, ki jih izdajajo za uresničevanje družbenih planov, zagotovijo splošne možnosti za kar najbolj skladen in stabilen razvoj ter da z njimi kar najpopolneje uskladijo posebne interese in samostojno delovanje organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti s skupnimi interesi in razvojnimi cilji, določenimi z družbenimi plani.

9. Družbeni sistem informiranja, družbeno knjigovodstvo, evidenca in statistika

92. člen

Z družbenim sistemom informiranja se zagotavlja usklajeno evidentiranje, zbiranje, obdelava in izkazovanje podatkov in dejstev, ki so pomembna za spremljanje, planiranje in usmerjanje družbenega razvoja, ter dostopnost informacij o teh podatkih in dejstvih.

Dejavnosti na področju družbenega sistema informiranja so posebnega družbenega pomena.

93. člen

Delavci v organizacijah združenega dela in delovni ljudje v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih ter organi teh organizacij in skupnosti, kot tudi organi družbenopolitičnih skupnosti, so dolžni organizirati knjigovodstvo in evidenco o dejstvih, ki so pomembna za delo in odločanje v teh organizacijah in skupnostih.

Organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter družbenopolitične skupnosti so dolžne dajati organizacijam za družbeno knjigovodstvo, evidenco in statistiko podatke, ki so pomembni za usklajevanje odnosov v družbeni reprodukciji, za usmerjanje razvoja in uresničevanje pravic delovnih ljudi v samoupravnih organizacijah in skupnostih, da bi bili obveščeni o pojavih in odnosih, ki so skupnega oziroma splošnega pomena.

94. člen

Evidenco in informacijsko-analitične zadeve o razpolaganju z družbenimi sredstvi in nadzorstvo nad pravilnostjo podatkov o razpolaganju s temi sredstvi, nadzorstvo nad zakonitostjo razpolaganja z družbenimi sredstvi in nadzorstvo nad izpolnjevanjem obveznosti organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti ter družbenopolitičnih skupnosti ter druge zadeve družbenega knjigovodstva, ki jih določa zakon, opravlja služba družbenega knjigovodstva. Ta služba opravlja tudi plačilni promet v državi.

Služba družbenega knjigovodstva zagotavlja organizacijam združenega dela in drugim družbenim pravnim osebam podatke, na podlagi katerih imajo delovni ljudje in organi samoupravne delavske kontrole vpogled v materialno stanje in finančno in materialno poslovanje svojih in drugih organizacij in skupnosti.

Pri svojem delu je služba družbenega knjigovodstva samostojna.

Služba družbenega knjigovodstva dela po zakonu in drugih predpisih in je v mejah svojih pravic in dolžnosti odgovorna za njihovo uporabo.

Plačilni promet v republiki opravlja služba družbenega knjigovodstva v skladu z zveznim zakonom.

Z zakonom se lahko naložijo službi družbenega knjigovodstva tudi druge naloge, ki jih glede na svojo organizacijo in usposobljenost lahko opravi.

10. Lastninskoppravna razmerja

95. člen

Občanom je zajamčena lastninska pravica na predmetih, ki so namenjeni za osebno porabo ali za njihove kulturne in druge osebne potrebe.

Občani imajo lahko lastninsko pravico na stanovanjskih hišah in stanovanjih za osebne in družinske potrebe. Stanovanjske hiše in stanovanja ter drugi za osebne potrebe namenjeni predmeti, na katerih ima kdo lastninsko pravico, se smejo uporabljati za pridobivanje dohodka samo na način in pod pogoji, ki jih določa zakon.

96. člen

Zakon določa meje in pogoje, pod katerimi imajo lahko društva in druge civilne pravne osebe lastninsko pravico na nepremičninah in drugih stvareh, ki so namenjene za uresničevanje skupnih interesov njihovih članov ter ciljev, zaradi katerih so bile ustanovljene, kot tudi pogoje, pod katerimi lahko z njimi razpolagajo.

97. člen

Kmetom je zajamčena lastninska pravica na kmetijskem obdelovalnem zemljišču, ki meri največ deset hektarov na kmečko gospodarstvo.

Zakon lahko določi, da sme kmetijsko obdelovalno zemljišče, na katerem imajo kmetje lastninsko pravico, v hribovskih in planinskih krajih meriti več kot deset hektarov na kmečko gospodarstvo.

Zakon določa, v katerih mejah in pod katerimi pogoji imajo lahko kmetje lastninsko pravico na drugem zemljišču ter v katerih mejah in pod katerimi pogoji imajo lahko drugi občani lastninsko pravico na kmetijskem in drugem zemljišču.

Z zakonom se urejajo razmerja, ki nastanejo pri izkoriščanju zemljišč na podlagi zakupa ali kooperacije.

Pogoje in meje, v katerih je mogoče pridobivati lastninsko pravico na gozdovih in gozdnem zemljišču, določa zakon.

98. člen

Na zemljiščih v mestih in naseljih mestnega značaja ter na drugih območjih, namenjenih za stanovanjsko in drugačno kompleksno graditev, ki jih v skladu s pogoji in po postopku, kot to določa zakon, določi občina, ne more imeti nihče lastniške pravice.

Pogoje, način in čas prenehanja lastninske pravice na zemljišču, na katerem je pred izdajo občinskega odloka imel kdo lastninsko pravico, ter odškodnino za to zemljišče ureja zakon. Način in pogoje za uporabo takega zemljišča določa občina na podlagi zakona.

99. člen

Nepremičnine, na katerih ima kdo lastninsko pravico, je mogoče proti pravični odškodnini razlastiti ali to pravico omejiti, če to zahteva na podlagi zakona ugotovljen splošni interes.

Zakon določa osnove in merila za pravično odškodnino. Z določitvijo teh osnov in meril ter z njihovo uporabo se ne smejo bistveno poslabšati pogoji za življenje in delo, ki jih je imel na podlagi uporabe nepremičnine lastnik, čigar nepremičnina se razlašča.

Pravična odškodnina ne obsega povečane vrednosti nepremičnine, ki je neposredno ali posredno posledica vlaganja družbenih sredstev.

100. člen

Lastninsko pravico uresničujejo občani in civilne pravne osebe v skladu z naravo in namenom nepremičnin ter drugih stvari v njihovi lasti in v skladu z družbenim interesom, ki ga določa zakon.

Pogoje za promet z zemljišči in drugimi nepremičninami, na katerih ima kdo lastninsko pravico, ureja zakon.

101. člen

Lastninska pravica na stvareh, ki so posebnega kulturnega pomena, se sme na podlagi zakona omejiti, če to zahteva splošni interes.

11. Dobrine splošnega pomena

102. člen

Zemljišča, gozdovi, vode, vodotoki, morje in morska obala, rude in druga naravna bogastva, dobrine v splošni rabi ter nepremičnine in druge stvari posebnega kulturnega in zgodovinskega pomena so kot dobrine splošnega pomena pod posebnim varstvom in se uporabljajo pod pogoji in na način, kot to določa zakon.

103. člen

Vsako zemljišče, gozd, vodo in vodotok, morje in morsko obalo, rude in druga naravna bogastva je treba izkoriščati v skladu s splošnimi v zakonu določenimi pogoji, s katerimi se zagotavlja njihovo smotrno izkoriščanje in drugi splošni interesi.

Za smotrno izkoriščanje kmetijskih zemljišč in zagotavljanje drugih splošnih interesov na teh zemljiščih se v skladu z zakonom lahko ustanovijo kmetijsko-zemljiške skupnosti.

12. Varstvo in izboljševanje človekovega okolja

104. člen

Delovni ljudje in občani, organizacije združenega dela, družbenopolitične skupnosti, krajevne skupnosti in druge samoupravne organizacije in skupnosti imajo pravico in dolžnost zagotavljati pogoje za ohranitev in razvoj naravnih in z delom pridobljenih vrednot človekovega okolja, z namenom, da zagotovijo pogoje za delo, stanovanje, počitek, kulturo in rekreacijo, kakor tudi da preprečujejo zdravju škodljive posledice, ki nastajajo v proizvodnji, porabi in prometu.

Družbenopolitične skupnosti določajo s prostorskimi plani politiko urbanizacije, prostorskega urejanja in varstva človekovega okolja.

Posamezna krajinska območja in predmeti narave, značilnosti slovenske obale, rastlinski in živalski svet, območja, ki so namenjena za rekreacijo, morje in morska obala, reke, potoki, jezera in njihova obrežja, studenci in talna voda ter zrak so pod posebnim družbenim varstvom.

13. Zagotavljanje enotnega jugoslovanskega trga

105. člen

Delovni ljudje, narodi in narodnosti Socialistične republike Slovenije uresničujejo svoje ekonomske interese na enotnem jugoslovanskem trgu.

Pri uresničevanju enotnega jugoslovanskega trga se v Socialistični republiki Sloveniji kot delu tega trga zagotavlja:

- vsem organizacijam združenega dela in njihovim združenjem ter delovnim ljudem enakopravni pogoji za opravljanje njihovih dejavnosti, za ustvarjanje dohodka ter za njihovo ustanavljanje in združevanje;

- svobodno gibanje in združevanje dela in sredstev reprodukcije ter svobodna menjava blaga in storitev, znanstvenih dosežkov in strokovnih izkušenj;

- svobodno nastopanje na trgu, samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje o pospeševanju proizvodnje in prometa in o integriranju družbenega dela;

— svobodno zaposlovanje občanov pod enakimi pogoji, ki veljajo v kraju zaposlitve, in priznanje pravic iz dela, ki vplivajo na uresničevanje pravic iz socialnega zavarovanja, in drugih podobnih pravic ne glede na to, kje v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji so bile pridobljene.

106. člen

Socialistična republika Slovenija skupaj z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama prek organov federacije določa naslednje temelje enotnega trga:

— enoten denar, enoten monetarni in devizni sistem, enotne temelje kreditnega sistema, skupno monetarno in devizno politiko in skupne temelje kreditne politike;

— enoten sistem in skupno politiko ekonomskih odnosov s tujino; enoten carinski sistem in skupno carinsko politiko;

— način in obliko kompenzacije;

— usmerjanje gospodarskega in družbenega razvoja in usklajevanje razmerij na trgu z družbenim planiranjem na samoupravnih podlagi.

Pravice, dolžnosti in obveznosti občanov, ki opravljajo dejavnosti v tujini ali so tam zaposleni, določa zakon.

Z medsebojnimi dogovori z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama Socialistična republika Slovenija usklajuje temelje davčne politike in davčni sistem, kadar je to nujno za zagotovitev enotnosti in stabilnosti jugoslovanskega trga.

Zakon lahko predpiše pogoje, pod katerimi se v notranjem prometu menjavajo blago in storitve.

107. člen

Kadar organ družbenopolitične skupnosti z akti, s katerimi se določa ali izvaja skupna ekonomska politika, določi pogoje poslovanja, ki trajneje in v večjem obsegu zmanjšujejo dohodek organizacij združenega dela in onemogočajo normalno reprodukcijo, je hkrati dolžan določiti in zagotoviti ustrezno nadomestilo.

108. člen

Narodna banka Slovenije uresničuje kot ustanova enotnega monetarnega sistema z Narodno banko Jugoslavije, narodnimi

bankami drugih republik in avtonomnih pokrajin skupno emisijsko politiko, sodeluje z njimi pri določanju kreditno-monetarne politike ter je skupaj z njimi v okviru svojih pravic in dolžnosti odgovorna za stabilnost valute, splošno plačilno likvidnost in za uresničevanje skupno določene monetarne politike.

Narodna banka Slovenije v okviru skupne emisijske politike sprejema tudi druge ukrepe, s katerimi se uresničuje kreditna politika, ki jo s svojimi akti določa Skupščina Socialistične republike Slovenije. S temi ukrepi se ne sme nikogar spraviti v neenakopraven položaj glede opravljanja dejavnosti in pridobivanja dohodka.

Narodna banka Slovenije je za izvajanje nalog iz prejšnjega odstavka odgovorna Skupščini Socialistične republike Slovenije.

Narodna banka Slovenije sprejema v depozit proračunska sredstva družbenopolitičnih skupnosti in lahko v imenu in za račun družbenopolitičnih skupnosti opravlja tudi druge bančne zadeve, določene z zakonom.

Narodna banka Slovenije v skladu z zakonom izvršuje določena finančno-tehnična opravila za družbenopolitične skupnosti.

Narodna banka Slovenije ne more opravljati drugih dejavnosti poslovnih bank niti imeti statusa teh bank.

Narodno banko Slovenije upravljata guverner narodne banke in svet narodne banke.

14. Sredstva za skupne in splošne družbene potrebe

109. člen

Za zadovoljitev splošnih družbenih potreb, ki se financirajo iz proračunov družbenopolitičnih skupnosti, plačujejo delavci iz dohodka temeljne organizacije združenega dela in iz svojih osebnih dohodkov, občani pa iz svojih osebnih dohodkov, drugih dohodkov ter premoženja davke, takse in druge davščine.

Sistem, vire in vrste davkov, taks ter drugih davščin določa zakon.

Delovni ljudje, občani in temeljne organizacije združenega dela prispevajo za zadovoljevanje splošnih družbenih potreb po načelu, da sorazmerno več prispeva tisti z večjim dohodkom.

Družbenopolitične skupnosti samostojno določajo višino davkov, taks in drugih davščin, ki so v skladu z zakonom njihov dohodek, ter z njim samostojno razpolagajo.

110. člen

Zaradi izenačevanja pogojev gospodarjenja in skladnega razvoja v Socialistični republiki Sloveniji usklajujejo delovni ljudje v republiki, občinah in samoupravnih interesnih skupnosti obveznosti temeljnih organizacij združenega dela, delovnih ljudi in občanov in v družbenopolitični skupnosti sestavljajo splošno bilanco sredstev, iz katere so razvidne te obveznosti do vseh oblik splošne in skupne porabe.

111. člen

Davki in prispevki, ki se plačujejo iz dohodka temeljne organizacije združenega dela, se plačujejo po predpisih in v korist družbenopolitične skupnosti, na katere območju temeljna organizacija trajno opravlja dejavnost, oziroma po sklepu in v korist samoupravne interesne skupnosti, ki temeljni organizaciji združenega dela ali delavcem te organizacije zagotavlja zadovoljevanje potreb in interesov oziroma uporabo storitev, za katere se plačujejo prispevki samoupravni interesni skupnosti.

Sredstva, ki se iz dohodkov bank razporejajo med temeljne organizacije združenega dela in druge družbene pravne osebe, se obdavčijo kot dohodki teh oseb po predpisih družbenopolitične skupnosti, ki se ji plačuje davek iz dohodka teh oseb, in v njeno korist.

Davki in prispevki, ki se plačujejo iz osebnih dohodkov oziroma drugih dohodkov delavcev in občanov, izvzemši davek od premoženja in od dohodkov iz premoženja, se plačujejo v skladu z zveznim zakonom po predpisih in v korist družbenopolitične skupnosti, na katere območju delavec ali občan živi, oziroma po sklepu in v korist samoupravne interesne skupnosti, ki delavcu in občanu ali članom njunih družin zagotavlja zadovoljevanje potreb in interesov oziroma uporabo storitev, za katere se ti prispevki plačujejo.

112. člen

Če je to neogibno potrebno zaradi bistvenega odstopanja od temeljnih ciljev družbenega plana ali sprejete gospodarske po-

litike, če to terjajo interesi ljudske obrambe ali posebni interesi na področju dejavnosti oziroma zadev posebnega družbenega pomena v okviru pravic in dolžnosti republike, lahko zakon določi meje, v katerih smejo občine in samoupravne interesne skupnosti določati stopnje davkov, prispevkov in drugih obveznosti, začasno omeji trošenje določenih družbenih sredstev ali naloži obveznost, da ustvarjajo rezervna družbena sredstva, in prepíše način razpolaganja s presežnimi proračunskimi dohodki družbenopolitičnih skupnosti ter s presežnimi dohodki samoupravnih interesnih skupnosti, ki izvirajo iz zakonskih obveznosti.

II. poglavje

TEMELJI DRUŽBENOPOLITIČNEGA SISTEMA

1. Položaj delovnih ljudi v družbenopolitičnem sistemu

113. člen

Delavski razred in vsi delovni ljudje so nosilci oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev.

Delavski razred in vsi delovni ljudje uresničujejo oblast in upravljajo druge družbene zadeve organizirani v organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter v razredne in druge družbenopolitične in družbene organizacije.

114. člen

Delovni ljudje uresničujejo oblast in upravljajo druge družbene zadeve z odločanjem na zborih, z referendumom in z drugimi oblikami osebnega izjavljanja v temeljnih organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, po delegatih v organih upravljanja teh organizacij in skupnosti, s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem, po delegacijah in delegatih v skupščinah druž-

benopolitičnih skupnosti, kot tudi z usmerjanjem in nadzorstvom dela organov, odgovornih skupščinam.

115. člen

Delovni ljudje se organizirajo na samoupravni podlagi v organizacije združenega dela, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti in v druge samoupravne organizacije in skupnosti in določajo, katere skupne interese, pravice in dolžnosti v njih uresničujejo.

Z ustavo in statutom družbenopolitične skupnosti se določajo skupni interesi in funkcije oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev, ki jih delovni ljudje, narodi in narodnosti uresničujejo v družbenopolitičnih skupnostih.

116. člen

Upravljanje v organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in v drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, njihova organiziranost ter obveščanje morajo biti urejeni tako, da delovni ljudje v vsakem delu delovnega procesa in v vsakem delu organizacije oziroma skupnosti odločajo o vprašanih svojega dela in o drugih interesih, uresničujejo svoje samoupravne pravice in skupne interese in nadzorujejo izvrševanje odločitev in delo vseh organov in služb teh organizacij in skupnosti.

117. člen

Funkcije oblasti in upravljanja drugih družbenih zadev v družbenopolitičnih skupnostih opravljajo skupščine in njim odgovorni organi.

Sodno funkcijo opravljajo redna sodišča kot organi državne oblasti in samoupravna sodišča.

Varstvo ustavnosti je v mejah, ki jih določa ta ustava, poverjeno Ustavnemu sodišču Socialistične republike Slovenije.

118. člen

Skupščine družbenopolitičnih skupnosti in njim odgovorni organi opravljajo svoje funkcije na podlagi in v okviru ustave oziroma statuta in zakona.

Državni organi imajo do organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti samo pravice, določene na podlagi ustave.

119. člen

Nihče ne more opravljati samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij in ne izvrševati javnih pooblastil, če mu jih niso v skladu z ustavo oziroma statutom in zakonom poverili delovni ljudje ali skupščina družbenopolitične skupnosti.

120. člen

Vsi organi in organizacije in drugi nosilci samoupravnih, javnih ali drugih družbenih funkcij opravljajo svojo funkcijo na podlagi in v okviru ustave, zakona oziroma statuta in danih pooblastil in so za njeno izvrševanje odgovorni.

Vsi nosilci samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij so pri opravljanju svojih funkcij pod družbenim nadzorstvom.

Vsak izvoljeni ali imenovani nosilec samoupravne, javne ali druge družbene funkcije je osebno odgovoren za njeno opravljanje in je lahko odpoklican ali razrešen; ima pa tudi pravico odstopiti in odstop obrazložiti.

Zakon in samoupravni akti določajo vrste in pogoje odgovornosti nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij, kakor tudi način in postopek za uresničevanje njihove odgovornosti.

121. člen

Delavec, izvoljen oziroma imenovan za samoupravno, javno ali drugo družbeno funkcijo, katere opravljanje zahteva, da začasno preneha delati v organizaciji združenega dela ali delovni skupnosti, ima pravico, da se po prenehanju funkcije, ki jo je opravljal, vrne na delo v isto organizacijo združenega dela oziroma delovno skupnost na svoje prejšnje delovno mesto ali na drugo delovno mesto, ki ustreza njegovim sposobnostim in kvalifikacijam.

122. člen

Delo državnih organov in organov upravljanja organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skup-

nosti ter organov družbenopolitičnih organizacij, drugih družbenih organizacij in društev je javno.

Način zagotavljanja javnosti se ureja z zakonom in s samoupravnimi akti.

Zakon in samoupravni akti določajo zadeve in podatke, ki pomenijo tajnost ali se ne smejo objavljati.

Načelo javnosti se ne sme uresničevati v nasprotju z interesi varnosti in obrambe države in z drugimi družbenimi interesi, ki jih določa zakon.

2. Samoupravljanje v organizacijah združenega dela

123. člen

Samoupravljanje v temeljni organizaciji in drugih organizacijah združenega dela uresničuje delavec enakopravno in v vzajemni odgovornosti z drugimi delavci v organizaciji z odločanjem na zborih delavcev, z referendumom in drugimi oblikami osebnega izjavljanja, po delegatih v delavskih svetih, ki jih skupaj z drugimi delavci v organizaciji voli in odpokliče, in z nadzorstvom nad izvrševanjem sklepov in nadzorstvom nad delom organov in služb teh organizacij. Delavec ima pravico, da je redno obveščen o poslovanju organizacije in njenem materialno-finančnem stanju, o ustvarjanju in delitvi dohodka in uporabi sredstev v njej ter o drugih vprašanjih, ki so pomembna za odločanje in nadzorstvo v organizaciji, da bi mogel uresničevati svoje samoupravne pravice.

124. člen

Temeljna organizacija in druge organizacije združenega dela imajo delavski svet kot organ, ki upravlja delo in poslovanje organizacije, oziroma njemu po položaju in funkciji ustrezen organ upravljanja.

Temeljna organizacija združenega dela z manjšim številom delavcev nima delavskega sveta.

Določene izvršilne funkcije v temeljni organizaciji in v drugih organizacijah združenega dela se lahko poverijo izvršilnim organom delavskega sveta.

Organizacije združenega dela, ki združijo delo in sredstva, pa ne organizirajo posebne organizacije, imajo lahko skupen organ za opravljanje zadev skupnega pomena.

125. člen

Delavski svet, ki upravlja delo in poslovanje organizacije združenega dela, določa pri opravljanju te funkcije predlog statuta in sprejema druge splošne akte, določa poslovno politiko ter sprejema plan in program za delo in razvoj, določa ukrepe za izvajanje poslovne politike ter plana in programa za delo in razvoj, voli, imenuje in razrešuje izvršilni in poslovodni organ oziroma člane teh organov, skrbi za obveščanje delavcev in opravlja druge zadeve, ki jih določajo samoupravni sporazum, statut in drugi samoupravni akti organizacije.

Delavski svet delovne organizacije in sestavljene organizacije združenega dela sprejema sklepe, ki se nanašajo na uresničevanje neodtujljivih pravic delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela, v soglasju z vsako od teh organizacij, tako kot določa samoupravni sporazum o združitvi.

126. člen

Delavski svet temeljne organizacije združenega dela sestavljajo delegati delavcev iz vseh delov delovnega procesa v tej organizaciji.

Sestava delavskega sveta temeljne organizacije združenega dela mora ustrezati socialni strukturi njene delovne skupnosti.

Delavski svet delovne organizacije in sestavljene organizacije združenega dela sestavljajo delegati delavcev temeljnih organizacij združenega dela, neposredno izvoljeni na način in po postopku, ki ju določa samoupravni sporazum o združitvi. V delavskem svetu delovne organizacije mora biti zastopana vsaka njena temeljna organizacija združenega dela.

Delegati delajo po smernicah delavcev oziroma delavskega sveta temeljne organizacije združenega dela, ki jih je izvolila, in so jim za svoje delo odgovorni.

V statutu temeljne in druge organizacije združenega dela in v samoupravnem sporazumu o združitvi so določene pravice in obveznosti delegatov in njihova odgovornost delavcem oziroma organom upravljanja teh organizacij.

127. člen

Način izvolitve ter pogoje in način odpoklica oziroma razrešitve delavskega sveta in izvršilnega organa v organizaciji združenega dela določata samoupravni sporazum o združitvi ali statut organizacije in zakon.

Člani delavskega sveta oziroma člani izvršilnega organa ne morejo biti izvoljeni več kot za dve leti.

Nihče ne more biti več kakor dvakrat zaporedoma izvoljen v isti delavski svet oziroma izvršilni organ.

V delavski svet ne more biti izvoljen delavec, ki je kot individualni poslovodni organ ali kot član kolegijskega poslovodnega organa njemu odgovoren, in tudi ne delavec, ki samostojno opravlja druge s statutom in z zakonom določene vodilne funkcije.

128. člen

Vsaka organizacija združenega dela ima poslovodni organ, ki vodi njeno poslovanje, organizira in usklajuje delovni proces v njej ter izvršuje sklepe delavskega sveta in njegovega izvršilnega organa.

Organizacijo združenega dela zastopa in predstavlja njen individualni poslovodni organ oziroma predsednik kolegijskega poslovodnega organa, če statut ali drug samoupravni akt organizacije ne določa drugače.

Poslovodni organ je pri delu samostojen in odgovoren delavcem in delavskemu svetu organizacije združenega dela.

Individualni poslovodni organ oziroma predsednik kolegijskega poslovodnega organa je za zakonitost dela in za izpolnjevanje z zakonom predpisanih obveznosti organizacije združenega dela odgovoren tudi družbeni skupnosti. Individualni poslovodni organ oziroma predsednik kolegijskega poslovodnega organa ima pravico in dolžnost v skladu z zakonom zadržati izvršitev aktov delavskega sveta in drugih organov organizacije združenega dela, če meni, da so v nasprotju z zakonom, in o tem obvestiti pristojni organ družbenopolitične skupnosti.

129. člen

Individualni poslovodni organ in člane kolegijskega poslovodnega organa v organizaciji združenega dela imenuje in razrešuje delavski svet s sklepom.

Individualni poslovodni organ imenuje delavski svet po javnem razpisu na predlog razpisne komisije. V temeljnih organizacijah združenega dela, ki jih določa zakon, in v drugih organizacijah združenega dela sestavljajo razpisno komisijo z zakonom določeno število predstavnikov organizacije združenega dela in sindikata ter predstavniki družbene skupnosti, imenovani oziroma izvoljeni v skladu z zakonom.

Zakon lahko uredi pogoje in način za oblikovanje kolegijskega poslovodnega organa ter pogoje in način za imenovanje njegovih članov.

Mandat individualnega poslovodnega organa in članov kolegijskega poslovodnega organa traja največ štiri leta. Ko jim poteče mandat, so lahko vnovič imenovani v isto funkcijo na način, ki ga določa zakon.

Zakon določa, pod katerimi pogoji se sme poslovodni organ razrešiti, še preden poteče čas, za katerega je bil imenovan. Razrešitev poslovodnega organa lahko predlagata tudi skupščina občine oziroma druge družbenopolitične skupnosti in sindikalna organizacija.

Zakon lahko predpiše posebne pogoje in način imenovanja in razrešitve ter posebne pravice in dolžnosti poslovodnega organa v organizacijah združenega dela, ki opravljajo dejavnosti oziroma zadeve posebnega družbenega pomena.

130. člen

Samoupravni sporazum o združitvi v delovno organizacijo oziroma v sestavljeno organizacijo združenega dela vsebuje določbe: o skupnih zadevah, o koordiniranju delovnega procesa, o usklajevanju planov in programov za delo in razvoj, o združitvi sredstev in njihovem namenu; o sestavi, izvolitvi in delovnem področju skupnih organov upravljanja in njihovih izvršilnih organov, o poslovodnih organih delovne oziroma sestavljene organizacije, o odgovornosti teh organov; o pravicah, obveznostih in odgovornostih delovne skupnosti, ki opravlja dela skupnega pomena za združene organizacije; o medsebojnih razmerjih med temeljnimi in drugimi organizacijami združenega dela in o njihovih pravicah, obveznostih in odgovornosti v pravnem prometu; o postopku za izločitev posameznih temeljnih organizacij iz delovne organizacije oziroma temeljnih in de-

lovnih organizacij iz sestavljene organizacije. Samoupravni sporazum vsebuje tudi druge določbe, ki so pomembne za skupno delo in poslovanje združenih organizacij in za uresničevanje samoupravnih pravic njihovih delavcev.

Samoupravni sporazum o združitvi v delovno organizacijo oziroma v sestavljeno organizacijo združenega dela je sklenjen, ko ga sprejme večina vseh delavcev v vsaki temeljni organizaciji združenega dela.

131. člen

Organizacija združenega dela ima svoj statut.

Statut temeljne organizacije združenega dela sprejmejo na predlog delavskega sveta delavci temeljne organizacije združenega dela z večino glasov vseh delavcev.

Statut delovne organizacije oziroma sestavljene organizacije združenega dela sprejmejo na predlog njenega delavskega sveta delavci združenih temeljnih organizacij z večino glasov vseh delavcev v vsaki od teh organizacij.

Statut in drugi samoupravni akti organizacij združenega dela ne smejo biti v nasprotju s samoupravnim sporazumom o združitvi.

132. člen

Delavci v temeljni organizaciji in drugih organizacijah združenega dela imajo pravico in dolžnost, da za uresničevanje in varstvo svojih samoupravnih pravic uveljavljajo samoupravno delavsko kontrolo neposredno, po organu upravljanja organizacije in po posebnem organu samoupravne delavske kontrole.

Organ samoupravne delavske kontrole nadzira izvajanje statuta in drugih samoupravnih aktov organizacije ter samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov, izvajanje sklepov delavcev, organov upravljanja ter izvršilnih in poslovnih organov organizacije in skladnost teh aktov in sklepov s samoupravnimi pravicami, dolžnostmi in interesi delavcev; izpolnjevanje delovnih in samoupravljalških dolžnosti delavcev, organov in služb organizacije; ali se odgovorno ter družbeno in ekonomsko smotrno uporabljajo družbena sredstva in razpolaga z njimi; izvajanje načela delitve po delu pri razporejanju dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke; uresničevanje in varstvo pravic delavcev v medsebojnih razmerjih pri delu; ob-

veščanje delavcev o vprašanjih, ki so pomembna za odločanje in nadzorstvo v organizaciji, ter uresničevanje drugih samoupravnih pravic, dolžnosti in interesov delavcev.

Organ samoupravne delavske kontrole ima pravico in dolžnost, da z ugotovljenimi pojavi in svojim mnenjem seznanja delavce, organe in službe organizacije, pri katerih jih je opazil, in organe, ki imajo v organizaciji pravico in dolžnost, da jih odpravijo, kakor tudi da sodeluje z organi družbenega nadzorstva in z drugimi organi kontrole.

Sestavo, volitve in odpoklic organa samoupravne delavske kontrole ter njegove pravice, dolžnosti in odgovornosti urejajo statut in drugi samoupravni akti organizacije v skladu z zakonom.

133. člen

Vsak delavec je osebno odgovoren za vestno opravljanje samoupravljalских funkcij.

Člani delavskega sveta organizacije združenega dela so osebno in materialno odgovorni za sklepe, ki so jih kljub opozorilu pristojnega organa sprejeli mimo svojih pooblastil. Delegati v delavskem svetu delovne organizacije in sestavljene organizacije združenega dela so odgovorni delavcem in delavskemu svetu temeljne organizacije, v kateri so bili izvoljeni.

Člani kolegijskega izvršilnega organa, individualni poslovodni organ in člani kolegijskega poslovodnega organa so odgovorni za svoje delo delavskemu svetu, ki jih je izvolil oziroma imenoval, in delavcem organizacije združenega dela, v kateri opravljajo svoje funkcije. Osebno so odgovorni za svoje odločitve in za izvrševanje sklepov delavskega sveta in delavcev, kot tudi za resnično, pravočasno in popolno obveščanje delavskega sveta in delavcev. Odgovorni so tudi materialno, če nastane škoda z izvrševanjem sklepov, sprejetih na podlagi njihovih predlogov, če so pri dajanju predlogov prikrili dejstva ali vedoma dali neresnična obvestila delavskemu svetu ali delavcem.

Poslovodni organ je v mejah svojih pravic in dolžnosti odgovoren tudi za rezultate poslovanja organizacije ter za organiziranje in usklajevanje delovnega procesa v njej.

Odgovornost člana kolegijskega izvršilnega organa, individualnega poslovodnega organa in člana kolegijskega poslovodnega

organa je odvisna od njegovega vpliva na sprejetje ali izvrševanje sklepov.

Materialno odgovornost in druge vrste odgovornosti ter pogoje za odgovornost urejata zakon in samoupravni akt organizacije združenega dela.

134. člen

Določbe o samoupravljanju v organizacijah združenega dela se uporabljajo tudi za delavce v delovnih skupnostih, ustanovljenih za opravljanje del skupnega pomena za več organizacij združenega dela, v skladu z naravo tega dela in s skupnimi interesi, zaradi katerih so bile te delovne skupnosti ustanovljene.

3. Samoupravljanje v samoupravnih interesnih skupnostih

135. člen

S samoupravnim sporazumom o ustanovitvi samoupravne interesne skupnosti in z njenim statutom se urejajo zadeve, ki so skupnega pomena za njene člane, način odločanja o njih, delovno področje, pooblastila in odgovornosti skupščine in drugih organov interesne skupnosti ter druga vprašanja skupnega pomena za delovne ljudi in samoupravne organizacije in skupnosti, organizirane v interesno skupnost.

Statut samoupravne interesne skupnosti mora biti v skladu s samoupravnim sporazumom o njeni ustanovitvi.

Zakon lahko določi, da mora samoupravni sporazum o ustanovitvi samoupravne interesne skupnosti, ki opravlja dejavnost posebnega družbenega pomena, oziroma njen statut potrditi organ družbenopolitične skupnosti.

136. člen

Samoupravno interesno skupnost upravlja skupščina. Skupščino sestavljajo delegati, ki jih delovni ljudje in organizacije združenega dela ter druge samoupravne organizacije in skupnosti kot člani interesne skupnosti volijo in odpokličejo.

Delegati v skupščini delajo po smernicah članov samoupravne interesne skupnosti, ki so jih izvolili, in so jim za svoje delo odgovorni.

V samoupravni interesni skupnosti, ki jo ustanovijo delovni ljudje ter njihove organizacije in skupnosti za zadovoljevanje svojih potreb in interesov in delavci organizacij združenega dela, ki opravljajo dejavnosti na področju, za katero se ustanavlja interesna skupnost, se skupščina organizira tako, da je zagotovljeno njihovo enakopravno odločanje o medsebojnih pravicah, obveznostih in odgovornostih.

Skupščina lahko poveri določene izvršilne funkcije svojim izvršilnim organom, ki so ji za svoje delo odgovorni.

137. člen

Samoupravni sporazum o ustanovitvi in drugi splošni akti samoupravne interesne skupnosti določajo neposredno odgovornost organov upravljanja interesne skupnosti in delegatov v teh organih članom skupnosti; določajo način, kako člani interesne skupnosti nadzorujejo delo organov upravljanja in strokovnih služb, ter način obveščanja njenih članov o delu teh organov in služb in o vprašanjih, ki se obravnavajo in urejajo v interesni skupnosti.

138. člen

Kadar ustava ali statut družbenopolitične skupnosti določa, da delovni ljudje po skupščinah samoupravnih interesnih skupnosti soodločajo o vprašanjih iz pristojnosti skupščin družbenopolitičnih skupnosti, se ti delovni ljudje organizirajo v okviru interesne skupnosti oziroma združujejo svoje interesne skupnosti, da bi mogli soodločati o teh vprašanjih v skupščini družbenopolitične skupnosti.

4. Samoupravljanje v krajevni skupnosti

139. člen

Delovni ljudje in občani ustanovijo krajevno skupnost ali se združijo z drugo krajevno skupnostjo na podlagi razprave, sprejetih stališč in dogovora v organizacijah Socialistične zveze de-

lovnega ljudstva. S statutom občine se določi način in postopek ustanavljanja krajevnih skupnosti.

Z zakonom se lahko določijo načela postopka za ustanavljanje krajevnih skupnosti.

Krajevna skupnost je pravna oseba.

140. člen

Svoje skupne potrebe in interese delovni ljudje in občani v krajevni skupnosti zadovoljujejo in uresničujejo na svojih zborih, v krajevnih organizacijah Socialistične zveze delovnega ljudstva in drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacijah, v društvih, v skupnostih potrošnikov in uporabnikov določenih dobrin in storitev, na zborih stanovalcev, v hišnih svetih, z referendumom, s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori, v delegaciji in po delegatih v organizacijah združenega dela, ki opravljajo dejavnosti ali zadeve posebnega družbenega pomena, v samoupravnih interesnih skupnostih in v občini ter širših družbenopolitičnih skupnostih, izvrševanje določenih skupnih potreb in interesov pa poverjajo organom in delovnim telesom krajevnih skupnosti.

141. člen

Zaradi ustvarjanja in zagotavljanja materialnih in drugih pogojev za svoje življenje in delo se lahko delovni ljudje in občani v krajevnih skupnostih povezujejo v skupnost krajevnih skupnosti, v kateri na samoupravni podlagi ugotavljajo, usklajujejo in uresničujejo skupne interese.

142. člen

Krajevna skupnost ima svoj statut, ki ga sprejmejo delovni ljudje in občani v krajevni skupnosti po razpravi v Socialistični zvezi delovnega ljudstva in na način, določen s statutom občine.

V statutu določijo:

- pravice in dolžnosti krajevnih skupnosti ter način njihovega uresničevanja;
- območje, organizacijo in organe krajevnih skupnosti;
- naloge in način dela organov krajevnih skupnosti;

- način urejanja odnosov z organizacijami združenega dela in drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi;
- način oblikovanja in sprejemanja programov in planov razvoja krajevnih skupnosti;
- oblike in nosilce samoupravnega sporazumevanja;
- vprašanja, o katerih odločajo na referendumu;
- način zagotavljanja javnosti dela in obveščanja;
- druga temeljna vprašanja, ki so pomembna za delovanje krajevnih skupnosti in življenje delovnih ljudi in občanov v njej.

5. Samoupravni sporazumi in družbeni dogovori

143. člen

Delavci in drugi delovni ljudje s samoupravnim sporazumom in družbenim dogovorom samoupravno urejajo medsebojna razmerja, usklajujejo interese in urejajo odnose širšega družbenega pomena.

144. člen

S samoupravnim sporazumom delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela in delovni ljudje v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih v mejah svojih samoupravnih pravic: usklajujejo svoje interese v družbeni delitvi dela in družbeni reprodukciji, združujejo delo in sredstva in urejajo medsebojna razmerja v zvezi z združevanjem dela in sredstev; ustanavljajo delovne in druge organizacije združenega dela, banke, poslovne in druge skupnosti; določajo osnove in merila za razporejanje dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke; določajo medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti ter ukrepe za njihovo uresničevanje in urejajo druga razmerja skupnega pomena.

Samoupravni sporazum sklenejo v imenu udeležencev sporazuma njihovi pooblašteni organi.

Samoupravni sporazum, ki se nanaša na uresničevanje neodtujljivih pravic delavcev, je v temeljni organizaciji združenega

dela oziroma v drugi samoupravni organizaciji ali skupnosti sprejet, če se z njim strinja večina delavcev oziroma delovnih ljudi organizacije oziroma skupnosti.

145. člen

Sindikati imajo pravico dajati pobudo in predloge za sklepanje samoupravnih sporazumov in lahko začne postopek za ponovno obravnavanje že sklenjenega samoupravnega sporazuma, če meni, da se z njim kršijo samoupravne pravice delavcev in družbenoekonomski odnosi, ki jih določa ustava.

V postopku za sklenitev samoupravnega sporazuma, s katerim se urejajo medsebojna razmerja delavcev pri delu ali določajo osnove in merila za razporejanje dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke, sodeluje in sporazum podpiše sindikalna organizacija, ki jo določa statut sindikata. Če sindikalna organizacija ne podpiše samoupravnega sporazuma, ima organizacija združenega dela pravico tak samoupravni sporazum uporabljati, sindikalna organizacija pa lahko začne spor pred sodiščem združenega dela.

146. člen

Organizacija združenega dela in druga samoupravna organizacija in skupnost, ki meni, da so s samoupravnim sporazumom drugih organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti prizadete njene pravice ali interesi, ki temeljijo na zakonu, lahko začne postopek za ponovno obravnavanje samoupravnega sporazuma.

147. člen

Z družbenim dogovorom organizacije združenega dela, zbornice in druga splošna združenja, samoupravne interesne skupnosti, druge samoupravne organizacije in skupnosti, organi družbenopolitične skupnosti, sindikati in druge družbenopolitične in družbene organizacije zagotavljajo in usklajujejo samoupravno urejanje družbenoekonomskih in drugih odnosov, ki so širšega skupnega pomena za udeležence dogovora ali splošnega družbenega pomena.

V imenu udeležencev sklenejo družbeni dogovor njihovi pooblašteni organi.

148. člen

Skupščina družbenopolitične skupnosti spodbuja samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje in lahko predpiše, da so posamezne samoupravne organizacije in skupnosti dolžne opraviti postopek za samoupravno sporazumevanje oziroma družbeno dogovarjanje.

149. člen

Samoupravni sporazum oziroma družbeni dogovor zavezuje udeležence, ki ga sklenejo ali k njemu pristopijo.

150. člen

S samoupravnim sporazumom in družbenim dogovorom se določajo ukrepi za njuno izvajanje, materialna in družbena odgovornost udeležencev v samoupravnem sporazumu in družbenem dogovoru ter način in pogoji za njuno spremembo.

S samoupravnim sporazumom in družbenim dogovorom se lahko predvidi arbitraža ali kakšen drug način za reševanje sporov, ki nastanejo pri izvajanju sporazuma oziroma dogovora.

Zakon lahko predpiše načela postopka za samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje.

151. člen

Pri sklepanju samoupravnega sporazuma in družbenega dogovora so udeleženci enakopravni.

Postopek sporazumevanja in dogovarjanja je javen.

6. Družbeno varstvo samoupravnih pravic in družbene lastnine

152. člen

Samoupravnim pravicam delovnih ljudi in družbeni lastnini se zagotavlja posebno družbeno varstvo.

Družbeno varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine uresničujejo skupščine družbenopolitičnih skupnosti in njim odgovorni organi, sodišča, ustavna sodišča, javni tožilec in družbeni pravobranilec samoupravljanja.

Oblike in način uresničevanja družbenega varstva samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine določata ustava in zakon.

153. člen

Če nastanejo v organizaciji združenega dela ali drugi samoupravni organizaciji oziroma skupnosti bistvene motnje v samoupravnih odnosih, če so huje prizadeti družbeni interesi ali če organizacija oziroma skupnost ne izpolnjuje z zakonom določenih obveznosti, ima skupščina družbenopolitične skupnosti pod pogoji in po postopku, kot to določa zakon, pravico razpustiti delavski svet oziroma drug ustrezen organ upravljanja organizacije združenega dela in razpisati volitve članov v ta organ, kakor tudi v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih razpustiti izvršilne organe in odstaviti poslovodne organe in delavce na vodilnih delovnih mestih, imenovati začasne organe z zakonsko določenimi pravicami in dolžnostmi, začasno omejiti uresničevanje določenih samoupravnih pravic delovnih ljudi in organov upravljanja in uporabiti druge z zakonom določene ukrepe.

Skupščina družbenopolitične skupnosti lahko v skladu z zakonom zadrži izvršitev sklepov, drugih aktov in dejanj, s katerimi bi bile kršene samoupravne pravice delovnih ljudi in prizadeta družbena lastnina. Če skupščina zadrži izvršitev takih aktov ali dejanj, mora začeti postopek pred pristojnim sodiščem.

154. člen

Družbeni pravobranilec samoupravljanja kot samostojni organ družbene skupnosti ukrepa in vlaga pravna sredstva ter izvršuje druge z zakonom določene pravice in dolžnosti, da se uresničuje družbeno varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja začne pred skupščino družbenopolitične skupnosti, ustavnim sodiščem ali sodišči postopek za varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in

družbene lastnine, kot tudi postopek, da se razveljavijo ali odpravijo sklepi in drugi akti, s katerimi se kršijo samoupravne pravice oziroma je prizadeta družbena lastnina.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja začne postopek za varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine na lastno pobudo ali na pobudo delavcev, organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, sindikata in drugih družbenopolitičnih organizacij, državnih organov in občanov.

Državni organi in organi samoupravnih organizacij in skupnosti so dolžni dati družbenemu pravobranilcu samoupravljanja na njegovo zahtevo podatke in informacije, ki so pomembne za opravljanje njegove funkcije.

7. Skupščinski sistem

155. člen

Skupščina je organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti v okviru pravic in dolžnosti družbenopolitične skupnosti.

Oblikovanje, organizacija in pristojnost skupščin družbenopolitičnih skupnosti in njim odgovornih organov se ureja z ustavo oziroma s statutom in zakonom na podlagi enotnih načel, določenih z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije in s to ustavo.

156. člen

Delovni ljudje v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih in družbenopolitičnih organizacijah oblikujejo svoje delegacije zaradi neposrednega uresničevanja svojih pravic, dolžnosti in odgovornosti in organizirane udeležbe pri opravljanju funkcij skupščin družbenopolitičnih skupnosti.

V temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih oblikujejo delegacije:

1. delovni ljudje v temeljnih organizacijah združenega dela in v delovnih skupnostih, ki opravljajo dela skupnega pomena za več temeljnih organizacij združenega dela;

2. delovni ljudje, ki delajo v kmetijski, obrtni in v podobnih dejavnostih z delovnimi sredstvi, na katerih ima kdo lastninsko pravico, skupaj z delavci, s katerimi združujejo svoje delo in delovna sredstva, organizirani v skupnosti in druge z zakonom določene oblike združevanja;

3. delovni ljudje v delovnih skupnostih državnih organov, družbenopolitičnih organizacij in društev ter v drugih delovnih skupnostih, ki niso organizirane kot organizacije združenega dela, kakor tudi aktivne vojaške osebe in civilne osebe v službi v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije, na način, določen z ustavo in zakonom;

4. delovni ljudje in občani v krajevnih skupnostih.

Pri oblikovanju delegacij v organizacijah združenega dela na področju izobraževanja sodelujejo študenti in učenci srednjih šol pod pogoji in na način, ki jih določa zakon.

Delegacijo oblikujejo tudi delovni ljudje, ki trajno delajo v delu temeljne organizacije združenega dela, ki ni na območju občine, na katerem je sedež te organizacije.

V temeljni organizaciji združenega dela oziroma delovni skupnosti z majhnim številom delovnih ljudi opravljajo funkcijo delegacije vsi delovni ljudje.

V družbenopolitičnih organizacijah opravljajo funkcijo delegacij njihova izvoljena telesa, določena z njihovimi statuti oziroma z drugimi sklepi.

Dve ali več delovnih skupnosti državnih organov, družbenopolitičnih organizacij in društev ter drugih delovnih skupnosti, ki niso organizirane kot organizacije združenega dela, kakor tudi aktivne vojaške osebe in civilne osebe v službi v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije, lahko v skladu z zakonom oziroma odlokom občinske skupščine oblikujejo skupno delegacijo.

157. člen

Člane delegacije volijo delovni ljudje v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih izmed sebe neposredno, s tajnim glasovanjem.

Temeljne samoupravne organizacije in skupnosti določajo v svojih statutih v skladu z zakonom število članov in sestavo svoje delegacije in način izvolitve in odpoklica delegacije.

Sestava delegacije mora zagotoviti zastopanost delavcev vseh delov delovnega procesa in ustrezati socialni strukturi temeljne samoupravne organizacije oziroma skupnosti. Na območjih, kjer živijo poleg pripadnikov slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, morata biti v delegacijah ustrezno zastopani ti narodnosti.

Člani delegacije se volijo za štiri leta.

V delegacijo temeljne organizacije združenega dela ne morejo biti voljeni delavci v tej organizaciji, ki po tej ustavi ne morejo biti člani delavskega sveta oziroma drugega ustreznega organa upravljanja.

Nihče ne more biti več kot dvakrat zaporedoma voljen za člana delegacije iste samoupravne organizacije oziroma skupnosti.

158. člen

Kandidate za člane delegacij temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti predlagajo in določajo delovni ljudje teh organizacij in skupnosti v Socialistični zvezi delovnega ljudstva, in sicer v njenih organizacijah oziroma v organizacijah sindikata.

Kandidacijski postopek izvajajo organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva oziroma organizacije sindikata.

Pravica in dolžnost organizacij Socialistične zveze delovnega ljudstva in sindikata je, da v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami zagotovijo tak demokratičen kandidacijski postopek, ki bo omogočal delovnim ljudem, da pri predlaganju in določanju kandidatov svobodno izrazijo svojo voljo.

Kandidacijski postopek za delegacije aktivnih vojaških oseb in civilnih oseb v službi v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije izvajajo organi, določeni z zveznim zakonom.

159. člen

Če se med mandatno dobo skupščine družbenopolitične skupnosti ustanovi nova temeljna samoupravna organizacija ali skupnost, se vključi njena delegacija v opravljanje funkcij skupščin družbenopolitičnih skupnosti v skladu z zakonom.

Izhajajoč iz interesov in smernic temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti in upoštevajoč interese drugih samoupravnih organizacij in skupnosti in splošne družbene interese in potrebe, določa delegacija temeljna stališča za delo delegatov v skupščini in za njihovo sodelovanje pri odločanju.

Delegacije so dolžne o svojem delu in o delu delegatov v skupščini poročati temeljnim samoupravnim organizacijam oziroma skupnostim in so za svoje delo odgovorne tem organizacijam oziroma skupnostim.

Delegacija sodeluje z delegacijami drugih samoupravnih organizacij in skupnosti zaradi sporazumnega oblikovanja skupnih rešitev o vprašanjih iz pristojnosti skupščine in sporazumnega reševanja drugih vprašanj skupnega pomena.

161. člen

Organizacija Socialistične zveze delovnega ljudstva oziroma organizacija sindikata je dolžna, da s svojo dejavnostjo prispeva, da delegacije in delegati lahko kar najbolj odgovorno opravljajo svoje delo.

Samoupravne organizacije in skupnosti s svojimi statuti in samoupravnimi sporazumi podrobneje določajo pravice, dolžnosti in odgovornosti za delo delegacij in delegatov ter pogoje za njihovo delo, v skladu z zakonom oziroma statutom občine.

162. člen

Ena ali več delegacij temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti, povezanih z delom in drugimi skupnimi interesi ali z interesi v družbenopolitični skupnosti, oziroma delegati teh organizacij in skupnosti v občinski skupščini, delegirajo iz sestave delegacij glede na vprašanja, ki se obravnavajo v skupščini družbenopolitične skupnosti, delegate v ustrezni zbor skupščine družbenopolitične skupnosti na način, določen s to ustavo oziroma s statutom in z zakonom.

Število delegatov temeljnih samoupravnih organizacij oziroma skupnosti se določa sorazmerno s številom delovnih ljudi v teh organizacijah oziroma skupnostih. Od tega načela je

možno odstopiti in uporabiti tudi druga merila, da bi se zagotovila ustrezna zastopanost delovnih ljudi določenih področij družbenega dela oziroma območij.

163. člen

V skupščine družbenopolitičnih skupnosti delegirajo svoje delegate delavci in drugi delovni ljudje in občani, organizirani v družbenopolitične organizacije, združene v Socialistično zvezo delovnega ljudstva, ali kot člani organizacij Socialistične zveze delovnega ljudstva.

Družbenopolitične organizacije v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva z dogovorom določijo listo kandidatov za delegate v skupščine družbenopolitičnih skupnosti iz vrst svojih delegacij.

O izvolitvi teh delegatov v občinsko skupščino se na podlagi liste kandidatov izjavljajo delovni ljudje in občani neposredno, s splošnim in tajnim glasovanjem.

O izvolitvi teh delegatov v Skupščino Socialistične republike Slovenije se na podlagi liste kandidatov izjavljajo delegati v družbenopolitičnih zborih občinskih skupščin s tajnim glasovanjem.

O izvolitvi teh delegatov v skupščino skupnosti občin kot posebne družbenopolitične skupnosti se na podlagi liste kandidatov izjavljajo delovni ljudje in občani neposredno, s splošnim in tajnim glasovanjem oziroma delegati v družbenopolitičnih zborih občinskih skupščin s tajnim glasovanjem, kot to določi statut te skupnosti.

164. člen

Nihče ne more več kot dvakrat zaporedoma opravljati štiritletne funkcije delegata v isti skupščini.

Nezdružljiva je funkcija delegata v skupščini z drugimi funkcijami, določenimi z zakonom, v organih iste družbenopolitične skupnosti.

165. člen

Pri zavzemanju stališč o vprašanjih, o katerih se odloča v skupščini, ravna delegati v skladu s smernicami svojih samoupravnih organizacij in skupnosti in s temeljnimi stališči dele-

gacij oziroma družbenopolitičnih organizacij, ki so jih delegirale, kakor tudi v skladu s skupnimi in splošnimi družbenimi interesi in potrebami, vendar so samostojni pri opredeljevanju in glasovanju.

Delegat je dolžan o delu skupščine in o svojem delu obveščati delegacije in temeljne samoupravne organizacije in skupnosti oziroma družbenopolitične organizacije, ki so ga delegirale, in jim je odgovoren za svoje delo.

166. člen

Vsak delegat v zboru ima pravico dajati predloge zakonov oziroma odlokov in drugih aktov in sprožiti vsako vprašanje z delovnega področja zbora, predlagati zboru, naj obravnava vprašanja, ki se nanašajo na delo izvršnega sveta, na izvrševanje zakonov ali na delo upravnih organov.

Delegat v zboru ima pravico obrniti se na izvršni svet ali na predstojnike ustreznih upravnih organov z vprašanji, ki se tičejo njihovega dela ali zadev iz njihove pristojnosti, kot tudi zahtevati pojasnilo od predstojnika upravnega organa, ki mora dati delegatu zahtevano pojasnilo.

Določeno število delegatov ima pravico, da v skladu s poslovníkom predlaga izvolitev, imenovanje ali razrešitev funkcionarjev skupščine.

Da bi lahko izvrševal svoje dolžnosti, ima delegat pravico zahtevati od državnih organov ter od organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti z območja občine, v kateri je bil delegiran, podatke, ki so mu potrebni za njegovo delo v skupščini.

167. člen

Delegat v skupščini uživa imuniteto.

Delegat ne more biti klican na kazensko odgovornost ne priprt ali kaznovan za mnenje, ki ga je izrazil, ali za glas, ki ga je dal v zboru, katerega član je, in v skupščini.

Delegat ne more biti priprt brez dovoljenja zbora, katerega član je; prav tako se zoper njega, če se sklicuje na imuniteto, ne more začeti kazenski postopek brez dovoljenja zbora.

Brez dovoljenja zbora, katerega član je, sme biti delegat priprt samo, če je zaloten pri kaznivem dejanju, za katero je

predpisana kazen strogega zavora nad pet let. V takem primeru mora državni organ, ki je delegatu vzel prostost, to sporočiti predsedniku zbora. Ta predloži primer zboru, da odloči, ali naj se postopek nadaljuje oziroma ali naj ostane odločba o odvzemu prostosti v veljavi.

Zbor sme vzpostaviti imuniteto tudi delegatu, ki se nanjo ni skliceval, če je to potrebno za opravljanje njegove funkcije.

Če zbor ni zbran, odloči mandatno-imunitetna komisija ustreznega zbora proti poznejši potrditvi zbora o tem, ali dovoljuje odvzem prostosti oziroma nadaljevanje kazenskega postopka, in o vzpostavitvi imunitete delegatu.

Kadar skupščina samoupravnih interesne skupnosti soodloča s skupščino družbenopolitične skupnosti, uživajo člani te skupščine imuniteto v skladu z drugim odstavkom tega člena.

168. člen

Volitve članov delegacij in delegatov v družbenopolitičnem zboru razpisuje predsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Volitve članov delegacij in delegatov v družbenopolitičnem zboru, ki jim poteče mandatna doba, morajo biti opravljene najpozneje petnajst dni pred potekom te dobe.

Od dneva razpisa do dneva volitev članov delegacij in delegatov v družbenopolitičnem zboru ne sme preteči manj kot en mesec in ne več kot dva meseca.

169. člen

Mandatna doba delegatov v družbenopolitičnem zboru traja štiri leta. Z dnem verifikacije izvolitve novih delegatov v družbenopolitičnem zboru preneha funkcija delegatov v tem zboru, ki jim je potekla mandatna doba.

170. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko v izrednih razmerah podaljša trajanje mandatne dobe članom delegacij in delegatom v družbenopolitičnih zbora za čas, dokler traja tako stanje. Volitve se razpišejo takoj, ko prenehajo okoliščine, za-

radi katerih je bilo članom delegacije in delegatom v družbenopolitičnih zborih podaljšano trajanje mandatne dobe.

V vojnem stanju se trajanje mandatne dobe delegatom v skupščini podaljša, dokler traja tako stanje.

171. člen

Delegacija in vsak njen član kakor tudi delegat v skupščini so lahko odpoklicani.

Odpoklic članov delegacije in delegatov v skupščini se v načelu opravlja na način in po postopku za izvolitev delegacij in delegiranje delegatov v skupščine.

Družbenopolitične organizacije lahko z dogovorom v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva predlagajo odpoklic delegata v družbenopolitičnem zboru skupščine družbenopolitične skupnosti.

Delegacija in vsak njen član kakor tudi delegat v skupščini imajo pravico odstopiti.

172. člen

Skupščina v okviru pravic in dolžnosti družbenopolitične skupnosti določa politiko in odloča o temeljnih vprašanjih, ki so pomembna za politično, gospodarsko, socialno in kulturno življenje in družbeni razvoj; sprejema družbeni plan, proračun, predpise in druge splošne akte; obravnava vprašanja, ki so skupnega pomena za organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, in usklajuje njihove odnose in interese; daje pobudo za sklepanje in sodeluje pri sklepanju družbenih dogovorov; obravnava vprašanja s področja ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite; obravnava stanje in splošne probleme ustavnosti, zakonitosti in pravosodja ter organizira in opravlja družbeno nadzorstvo; določa temelje organizacije in pristojnost organov družbenopolitične skupnosti; ustanavlja upravne organe; voli, imenuje in razrešuje določene funkcionarje teh organov ter sodnike; skrbi za izvajanje določene politike, predpisov in drugih splošnih aktov; določa politiko izvrševanja predpisov in drugih splošnih aktov in obveznosti organov in organizacij v zvezi z njihovim izvrševanjem; opravlja politično nadzorstvo nad delom svojega izvršilnega or-

gana, upravnih organov in skupščini odgovornih nosilcev samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij in s svojimi smernicami usmerja delo teh organov.

173. člen

V skupščini se oblikujejo zbor združenega dela kot zbor delegatov delovnih ljudi v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih dela, zbor krajevnih skupnosti kot zbor delegatov delovnih ljudi in občanov v krajevnih skupnostih oziroma zbor občin kot zbor delegatov delovnih ljudi in občanov v občinah in družbenopolitični zbor kot zbor delegatov delovnih ljudi in občanov, organiziranih v družbenopolitične organizacije.

174. člen

Delovno področje in način odločanja zborov skupščin družbenopolitičnih skupnosti določa ta ustava oziroma statut družbenopolitične skupnosti.

Delovno področje zborov se ureja na način, s katerim se zagotavlja, da zbor združenega dela sodeluje pri odločanju o vprašanjih, ki so pomembna za delavce in druge delovne ljudi v družbenem delu, da zbor krajevnih skupnosti oziroma zbor občin sodeluje pri odločanju o vprašanjih, ki so pomembna za delovne ljudi in občane v krajevnih skupnostih oziroma občinah, kot tudi da družbenopolitični zbor sodeluje pri odločanju o vprašanjih uresničevanja, razvoja in varstva z ustavo določenega socialističnega samoupravnega sistema.

Zbori skupščine odločajo o vprašanjih iz njene pristojnosti samostojno, enakopravno ali na skupni seji vseh zborov.

Odločitev o izločitvi dela dohodka za skupne in splošne družbene potrebe ter o namenu in obsegu sredstev za te potrebe ne more biti sprejeta, če je ne sprejme zbor združenega dela.

175. člen

Skupščine samoupravnih interesnih skupnosti na področjih vzgoje in izobraževanja, raziskovalne dejavnosti, kulture, zdravstva in socialnega varstva odločajo enakopravno s pristoj-

nimi zbori skupščine družbenopolitične skupnosti o vprašanjih s teh področij, ki so v pristojnosti te skupščine.

Z ustavnim zakonom se lahko določi, da tudi skupščine drugih samoupravnih interesnih skupnosti odločajo enakopravno s pristojnimi zbori skupščine družbenopolitične skupnosti o temeljnih vprašanjih z njihovega področja.

Pristojni zbori skupščine družbenopolitične skupnosti samostojno sprejemajo odločitve, s katerimi se začasno uredijo vprašanja, od katerih je bistveno odvisno delo samoupravne interesne skupnosti, če samoupravna interesna skupnost o takih vprašanjih ne odloči, ter samostojno sprejemajo z zakonom določene začasne ukrepe proti samoupravnim interesnim skupnostim v primerih in pod pogoji, ki veljajo za sprejemanje takih ukrepov proti organizacijam združenega dela.

176. člen

Skupščina družbenopolitične skupnosti lahko razpiše referendum, da se delovni ljudje in občani vnaprej izjavijo o posameznih vprašanjih iz njene pristojnosti ali da potrdijo zakone, predpise in druge splošne akte. Odločitev, sprejeta na referendumu, je obvezna.

177. člen

V okviru pravic in dolžnosti družbenopolitične skupnosti obravnava skupščina pri opravljanju družbenega nadzorstva splošna vprašanja glede izvajanja politike in zakonov ter drugih predpisov in aktov glede razpolaganja z družbenimi sredstvi in delitve dohodka, kakor tudi glede načina uresničevanja pravic in dolžnosti državnih organov, organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti.

Skupščina opravlja družbeno nadzorstvo v sodelovanju z organi upravljanja in organi samoupravne kontrole v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih in vpliva na razvijanje odgovornosti in socialističnih norm pri samoupravljanju, poslovanju in pri razpolaganju z družbenimi sredstvi.

Z družbenim nadzorstvom se ne smejo omejevati z ustavo, zakonom ali statuti določene pravice organov, organizacij, skupnosti in delovnih ljudi in tudi ne kršiti njihove pravice in na zakonu temelječi interesi.

178. člen

V družbenopolitični skupnosti se oblikuje izvršni svet kot izvršilni organ skupščine.

Izvršni svet je odgovoren skupščini za stanje v družbenopolitični skupnosti, za izvajanje politike in izvrševanje predpisov in drugih splošnih aktov skupščine ter za usmerjanje in usklajevanje dela upravnih organov.

Član izvršnega sveta ne more biti hkrati član delegacije.

179. člen

Skupščina družbenopolitične skupnosti ustanavlja upravne organe.

Upravni organi izvajajo določeno politiko in izvršujejo zakone, predpise in druge splošne akte skupščin in izvršnih svetov, izvajajo smernice skupščin, odgovarjajo za stanje na področjih, za katera so ustanovljeni, spremljajo stanje na določenih področjih in dajejo pobudo za reševanje vprašanj s teh področij, izdajajo izvršilne predpise in v skladu z zakonom določajo sankcije, odločajo v upravnih stvareh, opravljajo upravno nadzorstvo in druge upravne zadeve, pripravljajo predpise in druge splošne akte in opravljajo druga strokovna dela za skupščino družbenopolitične skupnosti in izvršni svet.

Upravni organi so samostojni v okviru svojih pooblastil in za svoje delo odgovorni skupščini in izvršnemu svetu.

Upravni organi zagotavljajo s svojim delom učinkovito uresničevanje pravic in interesov delovnih ljudi in občanov, organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti.

Upravni organi sodelujejo med seboj, z upravnimi organi drugih družbenopolitičnih skupnosti ter z organizacijami združenega dela in z drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi pri vprašanjih, na katerih imajo te organizacije in skupnosti interes, in zagotavljajo medsebojno obveščanje o delu.

180. člen

Medsebojni odnosi med upravnimi organi posameznih družbenopolitičnih skupnosti temeljijo na pravicah in dolžnostih, ki so določene z ustavo, statutom družbenopolitične skupnosti oziroma z zakonom.

181. člen

Z zakonom in odlokom občinske skupščine, ki temelji na zakonu, se lahko poveri organizacijam združenega dela in drugim samoupravnim organizacijam in skupnostim, družbenim organizacijam, društvom in drugim organizacijam, da na področju svoje dejavnosti urejajo s svojimi akti določene odnose širšega pomena, da odločajo v posamičnih zadevah o določenih pravicah in obveznostih in da izvršujejo druga javna pooblastila.

Z zakonom in odlokom občinske skupščine, ki temelji na zakonu, se lahko določi način izvrševanja javnih pooblastil, ki so poverjena posameznim organizacijam in skupnostim, ter pravice skupščine in drugih organov družbenopolitične skupnosti glede dajanja smernic tem organizacijam in skupnostim in opravljanja nadzora v zvezi z izvrševanjem javnih pooblastil.

182. člen

Člane izvršnega sveta, funkcionarje, ki vodijo upravne organe, in druge funkcionarje ter druge nosilce samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij, za katere to določi zakon, voli oziroma imenuje skupščina družbenopolitične skupnosti za štiri leta in so lahko ponovno izvoljeni oziroma imenovani še za štiri leta. Skupščina družbenopolitične skupnosti sme izjemoma, če to zahtevajo posebno upravičeni razlogi, izvoliti oziroma imenovati takega funkcionarja še za štiri leta.

Za predsednika izvršnega sveta je lahko ista oseba izvoljena dvakrat zaporedoma.

III. p o g l a v j e

OBČINA

183. člen

Občina je samoupravna in temeljna družbenopolitična skupnost, ki temelji na samoupravljanju in oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi.

V občini delovni ljudje in občani ustvarjajo in zagotavljajo pogoje za svoje življenje in delo, usmerjajo družbeni razvoj, uresničujejo in usklajujejo svoje interese, zadovoljujejo skupne potrebe, izvršujejo funkcije oblasti in upravljajo druge družbene zadeve.

Pri uresničevanju svojih skupnih interesov, pravic in dolžnosti v občini odločajo delovni ljudje in občani, organizirani v temeljne in druge organizacije združenega dela, v krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti in druge temeljne samoupravne organizacije in skupnosti in v druge oblike samoupravnega združevanja, v družbenopolitične organizacije, s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem ter v delegacijah in po delegatih v občinski skupščini ter v drugih organih samoupravljanja.

184. člen

Občina se ustanovi na območju, na katerem so delovni ljudje in občani povezani s skupnimi interesi in na katerem so ustvarjeni temeljni pogoji za usklajevanje gospodarskega in družbenega razvoja ter za neposredno in učinkovito zadovoljevanje skupnih potreb na samoupravni podlagi in za uresničevanje funkcij oblasti.

Občina se ustanovi, združi z drugo občino ali spremeni njeno območje z zakonom po razpravi delovnih ljudi in občanov določenega območja v Socialistični zvezi delovnega ljudstva ter pod pogoji in po postopku v skladu z zakonom.

185. člen

Statut občine, kot skupni dogovor delovnih ljudi in občanov v temeljnih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in drugih oblikah samoupravnega povezovanja in združevanja v občini, sprejme občinska skupščina po razpravi v Socialistični zvezi delovnega ljudstva.

Statut občine določa:

- pravice in dolžnosti občine;
- katere od skupnih in splošnih zadev v občini uresničujejo delovni ljudje in občani po svojih delegatih v občinski skupščini in njej odgovornih organih in organizacijah;

— način oblikovanja, organizacijo, pristojnosti in delo občinske skupščine in njenih organov;

— število delegatov, ki jih delegacija oziroma konferenca delegacij pošilja v posamezne zборе;

— o katerih vprašanjih razpravljajo in odločajo delegati na zasedanju posameznega zbora samostojno in o katerih vprašanjih odločajo na zasedanjih dveh ali več zborov enakopravno oziroma skupaj;

— način soodločanja skupščin samoupravnih interesnih skupnosti s skupščino občine;

— način oblikovanja in dela izvršnega sveta skupščine občine ter njegovo razmerje do skupščinskih zborov in teles ter organov skupščine;

— temeljno organizacijo upravnih organov, njihove pravice, dolžnosti in pooblastila ter način imenovanja in razreševanja predstojnikov občinskih upravnih organov;

— druga vprašanja skupnega pomena.

186. člen

Delovni ljudje in občani v občini opravljajo funkcije oblasti in uresničujejo vse druge skupne interese, razen tistih, ki jih v skladu z ustavo uresničujejo v širših družbenopolitičnih skupnostih.

Skupna vprašanja, ki jih urejajo delovni ljudje in občani v občini, se določijo s statutom občine v skladu s to ustavo.

Delovni ljudje in občani zlasti:

— ustvarjajo in razvijajo materialne in druge pogoje za življenje in delo; spremljajo, usmerjajo in usklajujejo gospodarski in družbeni razvoj; določajo, usklajujejo in uresničujejo svoje skupne interese in solidarno zadovoljujejo svoje materialne, socialne, kulturne, telesnokulturne in druge skupne potrebe; urejajo medsebojne odnose; zagotavljajo in organizirajo opravljanje zadev skupnega pomena za delovne ljudi in občane ter splošnega družbenega pomena in v ta namen ustanavljajo skupne organe družbenega samoupravljanja ter organe oblasti; zagotavljajo neposredno izvrševanje zakonov, če to po zakonu ni v pristojnosti širših družbenopolitičnih skupnosti; zagotavljajo uresničevanje in varstvo ustavnih svoboščin, pravic in dolžnosti delovnih ljudi in občanov; zago-

tavljajo uresničevanje enakopravnosti narodov in narodnosti; varujejo zakonitost ter organizirajo in opravljajo družbeno nadzorstvo; zagotavljajo javni red in mir, varstvo ljudi in premoženja, medsebojno poravnavanje sporov ter organizirajo in uresničujejo družbeno samozaščito; urejajo in organizirajo ljudsko obrambo, izvajajo in usklajujejo priprave za splošni ljudski odpor ter urejajo druga vprašanja s teh področij;

— skrbijo za urejanje naselij in drugega prostora; skrbijo za varstvo človekovega okolja; skrbijo za urejanje in smotrno izkoriščanje zemljišč in stvari v splošni rabi;

— z ustanavljanjem in organiziranjem komunalnih organizacij in služb in z gradnjo komunalnih naprav zagotavljajo zadovoljevanje življenjskih potreb delovnih ljudi in občanov na teh področjih;

— zagotavljajo in skrbijo za varstvo matere, otroka in družine, za varstvo občanov, ki niso zmožni skrbeti zase, skrbijo za varstvo vojaških, delovnih in drugih invalidov, borcev in žrtev fašističnega nasilja; skrbijo za zdravstveno varstvo ter socialno varnost delovnih ljudi;

— načrtujejo in po načelih vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo razvoj stanovanjske graditve, sprejemajo odločitve o urbanistični dokumentaciji, zagotavljajo smotrno izkoriščanje stavbnega zemljišča in povezujejo vse dejavnike, ki sodelujejo pri graditvi stanovanj; posvečajo posebno skrb stanovanjskim problemom občanov in družin, ki so po ustavi in zakonu deležne posebne družbene pomoči;

— razvijajo varstvo, vzgojo in izobraževanje mladine in izobraževanje odraslih, skrbijo za ustanavljanje, delovanje in razvoj kulturno-prosvetnih organizacij in društev, skrbijo za varstvo in vzdrževanje kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter spominskih obeležij;

— oblikujejo kadrovsko politiko in zagotavljajo njeno uresničevanje; usklajujejo politiko zaposlovanja in poklicnega usmerjanja mladine;

— uresničujejo sodelovanje z drugimi občinami in družbenopolitičnimi skupnostmi;

— sodelujejo z ustreznimi tujimi in mednarodnimi organi in organizacijami ter lokalnimi skupnostmi tujih držav v okviru sprejete zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnih pogodb.

187. člen

Z družbenim planom občine se določa skupna politika gospodarskega in družbenega razvoja v občini, usklajena s politiko razvoja drugih skupnosti, in usmerja ter usklajuje razvoj posameznih dejavnosti.

Dve ali več občin lahko sprejme skupni razvojni program, v katerem določi politiko razvoja določenega območja (regije) oziroma posameznih dejavnosti.

188. člen

Delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela in drugi delovni ljudje v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in drugih organizacijah in skupnostih, v društvih ter v občini odločajo o obsegu, vsebini in načinu zadovoljevanja svojih skupnih potreb ter združujejo svoje delo in sredstva za te namene in z referendumom ter z drugimi oblikami osebnega izjavljanja, s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem določajo način porabe teh sredstev.

V okviru z zakonom določenega sistema virov in vrst davkov, taks in drugih davščin delovni ljudje v občini samostojno odločajo o obsegu in načinu financiranja splošnih družbenih potreb v občini. Obseg, višina in namen dohodkov za splošne družbene potrebe v občini se določajo s proračunom občine.

Statut občine določi način odločanja delovnih ljudi v občini o obsegu splošnih družbenih potreb ter o načelih porabe sredstev za te namene.

189. člen

Občinsko skupščino sestavljajo zbor združenega dela, zbor krajevnih skupnosti in družbenopolitični zbor.

190. člen

Na območjih, kjer živijo poleg pripadnikov slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, se v okviru občinskih skupščin ustanovi stalno delovno telo za obravnavo vprašanj, ki zadevajo narodnostni značaj, položaj, pravice in razvojne možnosti italijanske in madžarske narodnosti.

Stalno delovno telo sestavljata enako število pripadnikov slovenskega naroda in italijanske oziroma madžarske narodnosti.

191. člen

Občinska skupščina izvoli predsednika izmed delegatov v zborih skupščine.

Predsednik občinske skupščine predstavlja občinsko skupščino, skrbi, da se dela po skupščinskem poslovniku, in opravlja druge naloge, določene s statutom občine.

192. člen

Občinska skupščina ima svet za ljudsko obrambo, katerega sestavo in pristojnosti določa zakon.

Med vojno odloča o vprašanjih iz pristojnosti občinske skupščine, če se ta ne more sestati, predsedstvo občinske skupščine, katerega sestavo in pristojnosti določa zakon.

Predsedstvo občinske skupščine predloži sprejete splošne akte v potrditev občinski skupščini, brž ko se ta lahko sestane.

193. člen

Občine sodelujejo med seboj po načelih prostovoljnosti in solidarnosti in v ta namen združujejo sredstva in ustanavljajo skupne organe, organizacije in službe za opravljanje zadev skupnega pomena in za zadovoljevanje skupnih potreb in se lahko združujejo v skupnosti.

Za urejanje določenih zadev skupnega pomena lahko dve ali več občin ustanovi skupni medobčinski organ samoupravljanja.

V medobčinski skupnosti ali v medobčinskem organu samoupravljanja delegati občin usklajujejo svoja stališča ter se dogovarjajo o urejanju skupnih vprašanj.

Zadeve, ki so skupnega pomena, se določijo z dogovorom občin in opredelijo v statutu skupnosti oziroma medobčinskega organa samoupravljanja, ki ga sprejmejo skupščine občin po razpravi v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih.

Občine na območju mesta oziroma na zaokroženem urbanem območju, ki ga določi zakon, se združijo v mestne oziroma regionalne skupnosti kot posebne družbenopolitične skupnosti. V teh skupnostih delovni ljudje in občani uresničujejo določene skupne interese ter izvršujejo pravice in dolžnosti, ki jih tem skupnostim poverijo občine.

Sredstva za financiranje skupnih in splošnih potreb združujejo občine sporazumno v skladu z obsegom zadev, ki so jih poverile mestni oziroma regionalni skupnosti.

Statut skupnosti kot skupni dogovor združenih občin sprejme skupščina skupnosti v soglasju z občinskimi skupščinami na način, ki je določen za sprejemanje statuta občine.

S statutom se določijo in uredijo: pravice in dolžnosti skupnosti, oblikovanje, organizacija ter pristojnosti skupščine skupnosti in njenih organov, način financiranja skupnih in splošnih potreb v skupnosti in druga vprašanja skupnega pomena.

Z zakonom se lahko prenesejo na skupnost določene zadeve iz pristojnosti republike.

IV. p o g l a v j e

SVOBOŠČINE, PRAVICE IN DOLŽNOSTI ČLOVEKA IN OBČANA

1. Splošne določbe o svoboščinah, pravicah in dolžnostih človeka in občana

195. člen

Svoboščine in pravice človeka in občana, določene z ustavo, se uresničujejo v medsebojni solidarnosti ljudi in z izpolnjevanjem dolžnosti in odgovornosti vsakogar do vseh in vseh do vsakogar.

Svoboščine in pravice človeka in občana so omejene samo z enakimi svoboščinami in pravicami drugih in z interesi socialistične skupnosti, ki so določeni z ustavo.

Vsakdo je dolžan spoštovati svoboščine in pravice drugih in je za to odgovoren.

196. člen

Nedotakljiva in neodtujljiva je pravica delovnega človeka in občana do samoupravljanja; z njo se vsakomur zagotavlja, da odloča o svojih osebnih in skupnih interesih v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih ter v družbenopolitičnih skupnostih kot tudi v vseh drugih oblikah svojega samoupravnega združevanja in medsebojnega povezovanja.

Vsakdo je odgovoren za samoupravno odločanje in za izvajanje odločitev.

197. člen

Občani so enaki v pravicah in dolžnostih ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, veroizpoved, izobrazbo ali družbeni položaj.

Vsi so pred zakonom enaki.

198. člen

Občan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti voljen za člana delegacije v temeljni samoupravni organizaciji in skupnosti in za delegata v skupščini družbenopolitične skupnosti.

Delavec v organizaciji združenega dela, kakor tudi delovni človek v vseh oblikah združevanja dela, sredstev in interesov ima ne glede na starost pravico voliti in biti voljen v delegacijo za skupščine družbenopolitičnih skupnosti in pravico voliti delegate v skupščine teh skupnosti.

Delavec v organizaciji združenega dela, kakor tudi delovni človek v vseh oblikah združevanja dela, sredstev in interesov ima ne glede na starost pravico voliti in biti voljen za člana oziroma za delegata v organu upravljanja organizacije.

199. člen

Občan ima pravico dajati vloge in predloge telesom in organom družbenopolitičnih skupnosti in drugim pristojnim organom in organizacijam, dobiti odgovor nanje in dajati politične in druge pobude splošnega pomena.

200. člen

Vsakdo je dolžan vestno in v interesu socialistične samoupravne družbe opravljati samoupravno, javno in drugo družbeno funkcijo, ki mu je poverjena.

201. člen

Zajamčena je pravica do dela.

Na podlagi dela pridobljene pravice so neodtujljive.

Vsi, ki upravljajo družbena sredstva ali z njimi razpolagajo, in družbenopolitične skupnosti so dolžni ustvarjati čedalje ugodnejše pogoje za uresničevanje pravice do dela.

Zajamčena je pod pogoji, ki jih določa zakon, pravica do materialnega zagotovila med začasno brezposelnostjo.

Delavcu lahko preneha delo proti njegovi volji samo pod pogoji in na način, kot to določa zakon.

Kdor noče delati, čeprav je zmožen za delo, ne uživa pravic in varstva, ki jih ima človek na podlagi dela.

202. člen

Zajamčena je svoboda dela.

Vsakdo si svobodno izbira poklic in zaposlitev.

Vsakemu občanu sta pod enakimi pogoji dostopna vsako delovno mesto in vsaka funkcija v družbi.

Prepovedano je prisilno delo.

203. člen

Delovni človek ima pravico do pogojev za delo, ki mu zagotavljajo telesno in moralno integriteto in varnost.

204. člen

Delavec ima pravico do omejenega delovnega časa.

Delovni čas delavca ne sme biti daljši kot 42 ur v tednu. Zakon lahko določa, da sme delovni čas v določenih dejavnostih in v določenih primerih trajati za omejeno dobo več kot 42 ur v tednu, če to zahtevajo narava dela ali izjemne okoliščine.

Zakon lahko določi pogoje za skrajšanje delovnega časa.

Delavec ima pravico do dnevnega in tedenskega počitka, kot tudi do plačanega letnega dopusta, ki traja najmanj osemnajst delovnih dni.

Delavec ima pravico do zdravstvenega in drugega varstva in do osebne varnosti pri delu.

Mladina, ženske in invalidne osebe uživajo pri delu posebno varstvo.

205. člen

Pravica delovnega človeka do socialnega zavarovanja se zagotavlja v samoupravnih interesnih skupnostih z obveznim zavarovanjem po načelih vzajemnosti in solidarnosti in minulega dela, in sicer na podlagi prispevka iz osebnega dohodka in prispevka iz dohodka organizacij združenega dela oziroma prispevka iz sredstev drugih organizacij ali skupnosti, v katerih dela. Z zavarovanjem si delovni človek v skladu z zakonom zagotavlja pravico do zdravstvenega varstva in druge pravice v primeru bolezni, materinstva, zmanjšanja ali izgube delovne zmožnosti, brezposelnosti in starosti ter pravice do drugih oblik socialnega zavarovanja, članom svoje družine pa pravico do zdravstvenega varstva, pravico do družinske pokojnine in druge pravice iz socialnega zavarovanja.

Pravice iz socialnega zavarovanja delovnih ljudi in občanov, ki niso obvezno socialno zavarovani, se določajo v skladu z zakonom po načelih vzajemnosti in solidarnosti.

206. člen

Občanu je zajamčeno, da pridobi stanovanjsko pravico na stanovanju, ki je družbena lastnina; s to pravico se mu zagotavlja, da pod pogoji, ki jih določa zakon, trajno uporablja to

stanovanje za zadovoljevanje osebnih in družinskih stanovanjskih potreb.

Pravico občana do uporabe stanovanja, na katerem ima kdo lastninsko pravico, ureja zakon.

207. člen

Občani imajo pravico, da pod enakimi, z zakonom določenimi pogoji pridobivajo znanje in strokovno izobrazbo na vseh stopnjah izobraževanja, v vseh vrstah šol ter v drugih vzgojno-izobraževalnih organizacijah.

Osnovno šolanje otrok, ki traja osem let, je obvezno. Zakon lahko predpiše tudi daljše obvezno šolanje.

Izobraževanje in usposabljanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je brezplačno.

Materialne in druge pogoje za ustanavljanje in delo šol ter drugih vzgojno-izobraževalnih organizacij, za razvoj njihove dejavnosti, za uvajanje brezplačnega šolanja in izobraževanja in za uvajanje obvezne predšolske vzgoje zagotavljajo po načelih vzajemnosti in solidarnosti delovni ljudje, organizacije združenega dela, druge samoupravne organizacije in skupnosti ter družbenopolitične skupnosti v samoupravnih interesnih skupnostih, v skladu z zakonom ali z drugim predpisom oziroma splošnim aktom družbenopolitične skupnosti.

208. člen

Zajamčena je svoboda misli in opredelitve.

209. člen

Zajamčena je svoboda tiska in drugih oblik javnega obveščanja in javnega izražanja, svoboda govora in svoboda javnega nastopanja.

Občani imajo pravico v sredstvih javnega obveščanja izražati in objavljati svoja mnenja.

Občani, organizacije in društva lahko pod pogoji, ki jih določa zakon, izdajajo tisk ter širijo obvestila z drugimi sredstvi obveščanja.

Občanu je zajamčena pravica, da je obveščen o dogodkih v domovini in po svetu, ki so pomembni za njegovo življenje in delo, in o vprašanjih, pomembnih za skupnost.

Tisk, radio, televizija in druga sredstva javnega obveščanja in komuniciranja morajo resnično in objektivno obveščati javnost, pa tudi objavljati za javnost pomembna mnenja in obvestila organov, organizacij in občanov.

Zajamčena je pravica do popravka objavljenega obvestila, s katerim sta prizadeta pravica ali interes človeka, organizacije ali organa.

Organi družbenopolitičnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti, organizacij združenega dela, družbenopolitičnih in drugih organizacij morajo zagotoviti javnost svojega dela v skladu z zakonom.

210. člen

Zajamčena je svoboda združevanja in svoboda zborovanja ter drugega javnega zbiranja.

211. člen

Znanstveno-raziskovalno in umetniško ustvarjanje je svobodno.

Ustvarjalci znanstveno-raziskovalnih in umetniških del ter znanstvenih odkritij in tehničnih izumov imajo moralne in materialne pravice na svojih stvaritvah. Ustvarjalci pa ne smejo uresničevati pravic na svojih stvaritvah v nasprotju z interesi družbe, da se novi znanstveni dosežki in tehnični izumi uporabljajo.

Obseg, trajanje, omejitve, prenehanje in varstvo pravic ustvarjalca na lastnih stvaritvah ter pravice organizacij združenega dela, v katerih so bile te stvaritve dosežene kot rezultat združevanja dela in sredstev, določa zakon.

212. člen

Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu, narodnosti ali etnični skupini, goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

Vsi državni organi ter drugi organi, samoupravne organizacije, skupnosti in posamezniki, ki opravljajo družbeno službo na območju Socialistične republike Slovenije, poslujejo v slovenskem jeziku.

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopku pred državnimi in drugimi organi in organizacijami, ki opravljajo družbeno službo, uporablja svoj jezik in pisavo in da ga tisti, ki vodi postopek, seznani z gradivom in s svojim delom v njegovem jeziku in na način, ki ga določa zakon.

Neznanje slovenščine ne more nikogar ovirati pri obrambi in uresničevanju pravic in upravičenih interesov.

213. člen

Pripadniki drugih narodov in narodnosti Jugoslavije imajo v skladu z zakonom pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku.

214. člen

Nihče se ni dolžan izjavljati, kateremu narodu, narodnosti ali etnični skupini pripada, in tudi ne opredeliti se za pripadnost k določenemu narodu, narodnosti ali etnični skupini.

Protiustavno in kaznivo je kakršnokoli propagiranje ali izvajanje nacionalne neenakopravnosti kot tudi kakršnokoli razpihovanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva in nestrpnosti.

215. člen

Človekovo življenje je nedotakljivo.

Smrtna kazen se sme izjemoma predpisati in izreči samo za najhujše oblike hudih kaznivih dejanj.

216. člen

Zajamčena je nedotakljivost integritete človekove osebnosti, osebnega in družinskega življenja ter drugih pravic osebnosti.

Prepovedano in kaznivo je kakršnokoli izsiljevanje priznanj in izjav.

217. člen

Človekova svoboda je nedotakljiva.

Nikomur se ne sme odvzeti prostost, razen v primerih in v postopku, ki jih določa zakon.

Odvzem prostosti sme trajati samo, dokler so za to dani zakonski pogoji.

Nezakonit odvzem prostosti je kazniv.

218. člen

Oseba, za katero je dan utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, se sme pripriti in obdržati v priporu samo, kadar je to neogibno za potek kazenskega postopka ali za varnost ljudi. Pripor odredi z odločbo sodišče; le izjemoma ga sme pod pogoji, ki jih določa zakon, odrediti z odločbo tudi drug z zakonom pooblaščen organ, vendar največ za tri dni.

Ob priporu, najkasneje pa v 24 urah po njem, mora biti priprtemu vročena pismena obrazložena odločba. Proti tej odločbi ima priprti pravico pritožbe, o kateri mora sodišče odločiti v 48 urah.

Trajanje pripora mora biti omejeno na najkrajši potrební čas.

Po odločbi sodišča prve stopnje sme pripor trajati najdalj tri mesece od dneva priprtja. Ta rok sme vrhovno sodišče z odločbo podaljšati še za tri mesece. Če do izteka teh rokov ni vložena obtožnica, se obdolženec izpusti.

219. člen

Zajamčeno je spoštovanje človekove osebnosti in človekovega dostojanstva v kazenskem in v vsakem drugem postopku, med odvzemom oziroma omejitvijo prostosti, kot tudi med izvrševanjem kazni.

220. člen

Vsakdo ima pravico do enakega varstva svojih pravic v postopku pred sodiščem ter državnimi in drugimi organi in organizacijami, ki odločajo o njegovih pravicah, obveznostih in interesih.

Vsakomur je zajamčena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč, državnih organov in drugih organov in organizacij, s katerimi ti odločajo o njegovi pravici ali na zakonu temelječem interesu.

Pravna pomoč se zagotavlja z odvetništvom kot samostojno družbeno službo in z drugimi oblikami pravne pomoči.

221. člen

Nihče ne sme biti kaznovan za dejanje, za katero ni zakon ali na zakonu temelječ predpis določil, da je kaznivo, in ni zanj predpisal kazni, še preden je bilo storjeno.

Kazniva dejanja in kazenske sankcije se smejo določiti samo z zakonom.

Kazenske sankcije izreka pristojno sodišče v postopku, ki ga predpisuje zakon.

222. člen

Nihče ne more veljati za krivega kaznivega dejanja, dokler to ni ugotovljeno s pravnomočno sodbo.

Zajamčena je pravica do obrambe.

Nihče, kdor je dosegljiv sodišču ali drugemu za postopek pristojnemu organu, ne sme biti kaznovan, če ni bil po zakonu zaslišan ali mu ni bila dana možnost obrambe.

Vsakdo, ki je obdolžen, ima pravico vzeti si zagovornika, ki se mu v skladu z zakonom omogočata obramba in varstvo pravic in interesov obdolženega. Zakon določa, v katerih primerih obdolženi mora imeti zagovornika.

Kdor je bil neopravičeno obsojen za kaznivo dejanje ali mu je bila neutemeljeno odvzeta prostost, ima pravico do rehabilitacije, do povračila škode iz družbenih sredstev in druge pravice, določene z zakonom.

223. člen

Protiustavna in kazniva je vsaka samovolja, s katero se krši ali omejuje človekova pravica, ne glede na to, kdo to stori.

Nihče ne sme uporabljati proti drugemu prisile in ne omejevati njegovih pravic, razen v primerih in v postopku, ki jih predpisuje zakon.

224. člen

Občanom je zajamčena svoboda gibanja in nastanitve.

Omejevanje svobode gibanja in nastanitve se sme predvideti z zakonom, vendar samo, če je to potrebno, da bi se zagotovil potek kazenskega postopka, preprečilo širjenje nalezljivih bolezni, zavaroval javni red, ali če to zahtevajo interesi obrambe države.

225. člen

Stanovanje je nedotakljivo.

Nihče ne sme brez odločbe, izdane na podlagi zakona, proti stanovalčevi volji vstopiti v tuje stanovanje ali v druge prostore, niti jih preiskovati.

Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali pa član njegove družine oziroma njegov zastopnik.

Preiskava se sme opraviti samo v navzočnosti dveh prič.

Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe pristojnega organa vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neogibno, da neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali da se zavarujejo ljudje in premoženje, ali če je očitno, da se drugače ne bi mogli zavarovati dokazi v kazenskem postopku.

Vsak protipraven vstop v tuje stanovanje in druge prostore ter njihovo preiskovanje sta prepovedana in kazniva.

226. člen

Tajnost pisem in drugih občil je neprekršljiva.

Samo zakon lahko predpiše, da se sme na podlagi odločbe pristojnega organa odstopiti od načela neprekršljivosti tajnosti pisem in drugih občil, če je to neogibno za potek kazenskega postopka ali za varnost države.

227. člen

Obramba države je nedotakljiva in neodtujljiva pravica in najvišja dolžnost in čast vsakega občana.

228. člen

Občan ima pravico in dolžnost sodelovati v družbeni samozastiti.

229. člen

Izpovedovanje vere je svobodno in je človekova zasebna stvar.

Verske skupnosti so ločene od države in so svobodne pri opravljanju verskih zadev in verskih obredov.

Verske skupnosti smejo ustanavljati samo verske šole za vzgojo duhovnikov.

Protiustavna je zloraba vere in verske dejavnosti v politične namene.

Družbena skupnost lahko materialno podpira verske skupnosti.

Verske skupnosti smejo imeti v mejah, ki jih določa zakon, lastninsko pravico na nepremičninah.

230. člen

Vsakdo ima pravico do kulturnega ustvarjanja in do uživanja kulturnih vrednot.

231. člen

Nihče ne sme ogrožati zdravja drugih.

Vsakdo je dolžan skrbeti za svoje zdravje.

Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva.

Zakon določa, v katerih primerih imajo občani, ki niso zavarovani, pravico do zdravstvenega varstva iz družbenih sredstev.

Vsakdo ima pravico do proste izbire zdravnika in zdravstvene organizacije.

232. člen

Mati, otrok in družina uživajo posebno družbeno varstvo.

Mladoletniki, ki nimajo staršev ali za katere starši ne skrbijo, uživajo posebno družbeno varstvo.

Občani, ki ne morejo sami skrbeti zase ter za varstvo svojih pravic in interesov, uživajo posebno družbeno varstvo.

233. člen

Pravica človeka je, da svobodno odloča o rojstvih otrok.

Ta pravica se lahko omeji samo iz zdravstvenih razlogov.

V zvezi z uresničevanjem te pravice zagotavlja družbena skupnost potrebno izobrazbo ter ustrezno socialno varstvo in zdravstveno pomoč v skladu z zakonom.

234. člen

Ženske imajo v zvezi z nosečnostjo in rojstvom otroka pravico do socialne varnosti v obsegu in trajanju, določenem v skladu z zakonom.

235. člen

Zakonska zveza se veljavno sklepa s svobodno privolitvijo oseb, ki jo sklepata, pred organom, ki ga določa zakon. Zakonsko zvezo in pravna razmerja v zakonski zvezi in družini ureja zakon.

Starši imajo pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, s svojim delom in z družbeno dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok. Otroci so dolžni skrbeti za svoje starše, ki jim je potrebna pomoč.

Otroci, rojeni izven zakonske zveze, imajo enake pravice in dolžnosti kot otroci, rojeni v zakonski zvezi.

236. člen

Invalidni otroci in drugi težje prizadeti občani imajo pravico do usposobitve za življenje in delo.

Družbena skupnost ustvarja pogoje za usposobitev ter ustrezno zaposlitev občanov, ki niso popolnoma zmožni za delo.

Občani, ki niso zmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za preživljanje, imajo pravico do pomoči družbene skupnosti v obsegu, ki jim zagotavlja socialno varnost.

237. člen

Borcem, vojaškim invalidom in članom družin padlih borcev so zajamčene pravice, s katerimi se zagotavlja njihova socialna varnost, in posebne pravice, določene z zakonom.

Vojaškim in delovnim invalidom so zagotovljene invalidske pravice in druge oblike invalidskega varstva ter usposobitev za delo, ustrezno njihovim delovnim zmožnostim.

238. člen

Vojaški in delovni invalidi, invalidni otroci in druge invalidne osebe, borci narodnoosvobodilne vojne, žrtve fašističnega nasilja in civilne žrtve vojne in vojnega materiala, španski borci in predvojni revolucionarji, borci za severno mejo in slovenski vojni dobrovoljci uživajo posebno družbeno varstvo.

239. člen

Delovni ljudje in občani imajo pravico in dolžnost, da s telesnokulturnimi dejavnostmi ohranjajo in razvijajo svoje telesne in umske sposobnosti.

240. člen

Človek ima pravico do zdravega življenjskega okolja.

Družbena skupnost zagotavlja pogoje za uresničevanje te pravice.

241. člen

Vsak, kdor uporablja zemljišče, vodo ali druge naravne dobrine, mora to delati tako, da se zagotavljajo pogoji za delo in življenje človeka v zdravem okolju.

Vsakdo je dolžan varovati naravo in njene dobrine, naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike.

242. člen

Vsakdo je dolžan priskočiti na pomoč drugemu, ki je v nevarnosti, in solidarno z drugimi odvrčati splošno nevarnost.

243. člen

Zajamčena je pravica dedovanja.

Dedovanje ureja zakon.

Nihče ne more na podlagi dedovanja obdržati v lasti več nepremičnin in delovnih sredstev, kot je to določeno z ustavo ali zakonom.

Zakon lahko omeji dedovanje premoženja osebe, ki je uživala socialno ali drugo pomoč družbene skupnosti.

244. člen

Vsakdo je dolžan pod enakimi pogoji in v sorazmerju s svojimi materialnimi možnostmi prispevati k zadovoljevanju splošnih družbenih potreb.

245. člen

Vsakdo se je dolžan ravnati po ustavi in zakonu.

Zakon določa, pod katerimi pogoji je lahko kaznovan, kdor ne izpolnjuje z ustavo določenih dolžnosti.

246. člen

V Socialistični republiki Sloveniji uživajo tujci svoboščine in pravice človeka, določene z ustavo, in imajo druge pravice in dolžnosti, ki jih določata zakon in mednarodna pogodba.

247. člen

Zajamčena je pravica pribežališča tujim državljanom in osebam brez državljanstva, ki so preganjani zaradi svojega zavze-manja za demokratične nazore in gibanja, za socialno in narodno osvoboditev, za svobodo in pravice človekove osebnosti ali za svobodo znanstvenega ali umetniškega ustvarjanja.

248. člen

Vsakdo ima pravico do povračila škode, ki mu jo v zvezi z opravljanjem službe ali kakšne druge dejavnosti državnega organa oziroma organizacije, ki opravlja zadeve javnega pomena, s svojim nezakonitim ali nepravilnim delom stori oseba ali organ, ki tako službo ali dejavnost opravlja.

Škodo mora povrniti družbenopolitična skupnost oziroma organizacija, v kateri se dejavnost ali služba opravlja. Oškodovanec pa ima pravico, da v skladu z zakonom zahteva povračilo tudi neposredno od tistega, ki mu je škodo storil.

249. člen

Svoboščin in pravic, zajamčenih z ustavo, ni mogoče vzeti in ne omejiti.

Svoboščin in pravic, zajamčenih z ustavo, ne sme nihče uporabljati, da bi spodkopaval temelje socialistične samoupravne demokratične, z ustavo določene ureditve, da bi ogrožal neodvisnost države, kršil z ustavo zajamčene svoboščine in pravice človeka in občana, ogrožal mir in enakopravno mednarodno sodelovanje, razpihoval nacionalno, rasno in versko sovraštvo ali nestrpnost, ali da bi spodbujal h kaznivim dejanjem; teh svoboščin tudi ne sme uporabljati tako, da bi se žalila javna morala. Zakon določa, v katerih primerih in pod katerimi pogoji ima ustavi nasprotna uporaba svoboščin za posledico njihovo omejitev ali prepoved njihove uporabe.

Te svoboščine in pravice se uresničujejo, dolžnosti pa izpolnjujejo na podlagi ustave. Način uresničevanja posameznih svoboščin in pravic se lahko predpiše samo z zakonom in to edinole, kadar je z ustavo tako predvideno, ali če je za njihovo uresničevanje to neogibno.

Zagotavlja se sodno varstvo svoboščin in pravic, ki so zajamčene z ustavo.

2. Posebne pravice italijanske oziroma madžarske narodnosti in junih pripadnikov

250. člen

Italijanski oziroma madžarski narodnosti je zajamčena pravica, da svobodno uporabljata svoj jezik, izražata in razvijata svojo nacionalno kulturo ter v ta namen ustanavljata organizacije, uporabljata svoje narodnostne simbole ter uresničujejo druge, z ustavo določene pravice.

Na območjih, kjer živijo poleg pripadnikov slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti,

sta italijanski oziroma madžarski jezik enakopravna s slovenskim jezikom.

Na območjih, kjer živijo poleg pripadnikov slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, je pripadnikom obeh narodnosti zagotovljena vzgoja in izobraževanje v njihovem jeziku. Z zakonom se lahko uvede dvojezična vzgoja in izobraževanje v vzgojno-varstvenih organizacijah in šolah oziroma obvezen pouk slovenskega jezika v šolah in vzgojno-varstvenih organizacijah narodnosti hkrati z obveznim poukom jezika narodnosti v slovenskih šolah in vzgojno-varstvenih organizacijah.

Socialistična republika Slovenija skrbi za razvoj vzgoje in izobraževanja, tiska, drugih sredstev javnega obveščanja in za razvoj drugih oblik kulturno-prosvetne dejavnosti italijanske oziroma madžarske narodnosti in za usposabljanje kadrov, ki so pomembni za uresničevanje položaja in pravic narodnosti ter v ta namen zagotavlja potrebno pomoč.

Socialistična republika Slovenija podpira razvoj stikov med italijansko oziroma madžarsko narodnostjo in njunima matičnima narodom zaradi pospeševanja kulturnega in jezikovnega razvoja narodnosti.

Z zakonom ter s statutom občine in s samoupravnimi akti organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti se določi način uresničevanja pravic italijanske oziroma madžarske narodnosti.

251. člen

Za razvijanje svoje nacionalne kulture, vzgoje in izobraževanja v lastnem jeziku, narodnostnega tiska in drugih sredstev javnega obveščanja ter založništva in za razvijanje stikov z matičnim narodom zaradi kulturnega in jezikovnega razvoja lahko pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti ustanovijo v občinah, kjer ti narodnosti živita, samoupravne interesne skupnosti za prosveto in kulturo. S statutom občine in s samoupravnimi akti samoupravnih interesnih skupnosti se določijo zadeve s teh področij, o katerih te skupnosti odločajo enakopravno s pristojnim zborom občinske skupščine oziroma z ustreznimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

V. poglavje

USTAVNOST IN ZAKONITOST

252. člen

Za uresničevanje z ustavo in zakonom določenih družbeno-ekonomskih in političnih odnosov in za varstvo svoboščin in pravic človeka in občana, samoupravljanja, družbene lastnine, samoupravnih in drugih pravic organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti ter družbeno-političnih skupnosti se zagotavlja varstvo ustavnosti in zakonitosti.

253. člen

Za ustavnost in zakonitost so dolžni skrbeti sodišča, organi družbenopolitičnih skupnosti, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter nosilci samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij.

Ustavno sodišče Socialistične republike Slovenije kot nosilec varstva ustavnosti zagotavlja tudi zakonitost v skladu z ustavo.

Pravica in dolžnost delovnih ljudi in občanov je, da dajejo pobudo za varstvo ustavnosti in zakonitosti.

254. člen

Republiški zakoni morajo biti v skladu z ustavo. Vsi drugi predpisi in splošni akti republiških organov ter občinski predpisi in splošni akti morajo biti v skladu z ustavo in zakonom.

Predpisi republiških upravnih organov morajo biti v skladu tudi s predpisi Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije.

255. člen

Statut občine ne sme biti v nasprotju z ustavo in zakonom.

256. člen

Samoupravni splošni akti morajo biti v skladu z ustavo in zakonom.

Ti akti ne smejo biti v nasprotju s samoupravnim sporazumom o združevanju, niti s samoupravnim sporazumom ali z družbenim dogovorom, h kateremu je organizacija pristopila. Če so ti akti v nasprotju s samoupravnim sporazumom ali z družbenim dogovorom, h kateremu je organizacija pristopila, veljajo določbe samoupravnega sporazuma oziroma družbenega dogovora.

257. člen

Zakoni, drugi predpisi in splošni akti organov družbenopolitičnih skupnosti morajo biti objavljeni, preden začno veljati.

Republiški predpisi in splošni akti republiških organov se objavljajo v republiškem uradnem glasilu.

Občinski predpisi in splošni akti občinskih organov se objavljajo v uradnem glasilu, ki ga določi občinski statut.

258. člen

Samoupravni splošni akti se ne smejo uporabljati, dokler niso ustrezno objavljeni.

Samoupravni splošni akti, ki so splošnega pomena za delovne ljudi in občane, se objavljajo v uradnih glasilih družbenopolitičnih skupnosti.

259. člen

Predpis oziroma splošni akt organa družbenopolitične skupnosti začne veljati najprej osmi dan po objavi, če ni v samem predpisu oziroma splošnem aktu drugače določeno.

Samo iz posebno utemeljenih razlogov se lahko določi, da začne predpis ali splošni akt veljati prej kot osmi dan po objavi ali istega dne, ko je bil objavljen.

260. člen

Mednarodne pogodbe se uporabljajo z dnem, ko začno veljati, če ni z aktom o ratifikaciji ali s pogodbo po pooblastilu pristojnega organa drugače določeno.

Sodišča uporabljajo neposredno samo objavljene mednarodne pogodbe.

261. člen

Predpisi in drugi splošni akti ne morejo imeti učinka za nazaj.

Posamezne določbe zakona imajo lahko učinek za nazaj samo, če je tako z zakonom določeno in če tako zahteva splošni interes.

Dejanja, ki so kazniva, se ugotavljajo in kazni zanje izrekajo po zakonu oziroma drugem predpisu, ki je veljal ob storitvi dejanja, razen če je novi zakon oziroma predpis milejši za storilca.

262. člen

Predpis in splošni akt organa družbenopolitične skupnosti velja za območje te družbenopolitične skupnosti, če ni v predpisu ali splošnem aktu določeno, da velja samo za del tega območja.

263. člen.

Če organ, ki odloča o posameznih stvareh, meni, da predpis, splošni akt ali samoupravni splošni akt ni v skladu z zakonom oziroma da je v nasprotju z zveznim zakonom, je dolžan začeti pred ustavnim sodiščem postopek za oceno zakonitosti takega akta.

264. člen

Skupščina družbenopolitične skupnosti razveljavlja in odpravlja predpise in splošne akte svojega izvršnega sveta, če so ti predpisi in splošni akti v nasprotju z ustavo ali zakonom.

Izvršni svet skupščine družbenopolitične skupnosti razveljavlja in odpravlja predpise in splošne akte upravnih organov, če so ti predpisi in splošni akti v nasprotju z ustavo ali zakonom.

265. člen

Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije lahko zadrži do odločitve ustavnega sodišča izvršitev predpisa ali drugega splošnega akta občinske skupščine in njenih organov, če meni, da je tak predpis ali splošni akt v nasprotju z ustavo ali zakonom.

266. člen

Občinska skupščina lahko zadrži do odločitve ustavnega sodišča izvršitev samoupravnega splošnega akta, če meni, da je tak akt v nasprotju z ustavo ali zakonom.

267. člen

Organ, ki je zadržal izvršitev predpisa ali splošnega akta, je dolžan brez odlašanja začeti pred ustavnim sodiščem postopek za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti zadržanega predpisa ali splošnega akta.

268. člen

Vsi posamični akti in ukrepi upravnih organov in drugih državnih organov, ki opravljajo izvršilne in upravne zadeve, kot tudi posamični akti organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, ki jih te izdajajo v izvrševanju javnih pooblastil, morajo temeljiti na zakonu ali na drugem zakonito izdanem predpisu.

269. člen

Državni organi, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, ki izvršujejo javna pooblastila, smejo v okviru svoje pristojnosti odločati v posamičnih stvareh o pravicah in obveznostih, ali na podlagi zakona uporabljati prisilne ukrepe ali omejitve samo v postopku, ki je določen z zakonom in v katerem je vsakomur dana možnost, da brani svoje pravice in interese ter da zoper izdani akt vloži pritožbo ali uporabi drugo z zakonom določeno pravno sredstvo.

Upravni organi smejo nalagati obveznosti posameznim samoupravnim organizacijam in skupnostim glede njihovega dela samo, če so z zakonom za to izrecno pooblašteni in v postopku, predpisanem z zakonom.

270. člen

Zoper odločbe in druge posamične akte, ki jih izdajajo na prvi stopnji sodni, upravni in drugi državni organi, ter zoper takšne akte, ki jih izdajajo samoupravne organizacije in skup-

nosti v izvrševanju javnih pooblastil, se lahko vloži pritožba na pristojni organ.

Samo z zakonom se izjemoma v določenih primerih lahko določi, da zoper odločbo ni pritožbe, če je na drug način zagotovljeno varstvo pravic in zakonitosti.

271. člen

O zakonitosti končnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi ali samoupravne organizacije in skupnosti, ki izvršujejo javna pooblastila, odločajo o pravicah ali obveznostih, odloča v upravnem sporu redno sodišče, če za določeno stvar ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo.

Samo z zakonom se lahko izjemoma v upravnih stvareh določenih vrst izključi upravni spor.

VI. p o g l a v j e

SODSTVO IN JAVNO TOŽILSTVO

272. člen

Sodno funkcijo v enotnem sistemu oblasti in samoupravljanja delavskega razreda in vseh delovnih ljudi opravljajo redna sodišča kot organi državne oblasti in samoupravna sodišča.

273. člen

Sodišča varujejo svoboščine in pravice občanov in samoupravni položaj delovnih ljudi in samoupravnih organizacij in skupnosti ter zagotavljajo ustavnost in zakonitost.

274. člen

Sodišča so pri opravljanju sodne funkcije neodvisna in sodijo po ustavi, zakonu in samoupravnih splošnih aktih.

275. člen

Redna sodišča se ustanavljajo z zakonom kot redna sodišča splošne pristojnosti in kot specializirana redna sodišča.

Pristojnost, sestavo in organizacijo rednih sodišč ureja zakon.

276. člen

Redna sodišča odločajo v sporih o temeljnih osebnih razmerjih, o pravicah in obveznostih občanov, o pravicah in obveznostih družbenopolitičnih skupnosti; izrekajo kazni in druge ukrepe storilcem kaznivih dejanj in drugih dejanj, ki so kot kazniva določena z zakonom; odločajo o zakonitosti posamičnih aktov državnih organov in organizacij, ki izvršujejo javna pooblastila; odločajo v sporih o premoženjskih in delovnih razmerjih, če odločanje v takšnih sporih ni poverjeno samoupravnim sodiščem, in o drugih razmerjih, če zakon tako določa.

277. člen

Redna sodišča spremljajo in proučujejo družbene odnose in pojave, ki so pomembni za uresničevanje njihovih funkcij, in dajejo skupščinam ustreznih družbenopolitičnih skupnosti ter drugim državnim organom in samoupravnim organizacijam in skupnostim predloge za preprečevanje družbi nevarnih in škodljivih pojavov in za utrjevanje zakonitosti, družbene odgovornosti in socialistične morale.

Redna sodišča imajo v svojem delovnem področju pravico in dolžnost obveščati skupščino ustrezne družbenopolitične skupnosti o uporabi zakonov in o svojem delu.

278. člen

Samoupravna sodišča se ustanavljajo s samoupravnim aktom ali s sporazumom strank, v skladu z ustavo in zakonom.

Samoupravna sodišča za določene vrste sporov se lahko ustanovijo tudi z zakonom.

Pristojnost, sestavo in organizacijo samoupravnega sodišča, kot tudi postopek pred tem sodiščem ureja zakon oziroma akt o ustanovitvi sodišča v skladu z zakonom.

279. člen

Samoupravna sodišča se ustanavljajo kot sodišča združenega dela, arbitraže, razsodišča, poravnalni sveti in kot druga samoupravna sodišča.

280. člen

Samoupravna sodišča rešujejo spore iz družbenoekonomskih in drugih samoupravnih odnosov, ki so določeni z ustavo in zakonom, kot tudi spore, ki jim jih poverijo delovni ljudje v organizacijah združenega dela, v samoupravnih interesnih skupnostih in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih, iz njihovih medsebojnih razmerij, ki jih samostojno urejajo ali ki izvirajo iz pravic, s katerimi prosto razpolagajo, če ni z zakonom določeno, da določene vrste sporov rešujejo redna sodišča.

Občani lahko reševanje posameznih sporov o pravicah, s katerimi prosto razpolagajo, sporazumno poverijo poravnalnemu svetom, razsodiščem ali drugim samoupravnim sodiščem, če ni z zakonom drugače določeno.

281. člen

Sodišče združenega dela odloča o tem, ali so pogoji za organiziranje temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti, in o zahtevah za varstvo pravice dela z družbenimi sredstvi in drugih samoupravnih pravic ter družbene lastnine in rešujejo spore o organiziranju in izločitvi temeljnih organizacij združenega dela, o spojitvi, pripojitvi in razdelitvi organizacije združenega dela, o sklepanju in izvajanju samoupravnih sporazumov o združevanju in o medsebojnih razmerjih v združenem delu ter druge vrste sporov iz družbenoekonomskih in drugih samoupravnih odnosov, ki jih določa zakon.

Zakon ureja ustanovitev, pristojnosti in sestavo sodišč združenega dela.

282. člen

Obravnavanje pred sodiščem je javno.

Zakon določa, v katerih primerih se sme pri obravnavanju izključiti javnost zaradi varovanja tajnosti, varstva morale, v interesu mladoletnika ali zaradi varstva drugih posebnih interesov družbene skupnosti.

283. člen

Sodišče sodi zborno.

Zakon lahko določi, da sodi pri določenih sodiščih in v določenih stvareh sodnik posameznik.

284. člen

Pri sojenju sodelujejo sodniki in delovni ljudje ter občani kot sodniki, sodniki porotniki ali porotniki na način, ki ga določa zakon oziroma akt o ustanovitvi sodišča.

Z zakonom se lahko predpiše, da sodijo pri določenih sodiščih in v določenih stvareh samo sodniki.

285. člen

Sodnike in občane, ki sodelujejo pri sojenju v rednem sodišču, voli in razrešuje skupščina ustrezne družbenopolitične skupnosti, ki jo določa zakon.

Sodniki rednih sodišč se volijo in razrešujejo na način, pod pogoji in po postopku, ki zagotavljajo strokovno sposobnost in moralno-politično primernost za opravljanje sodniške funkcije in neodvisnost sodnikov pri sojenju.

Sodniki in občani, ki sodelujejo pri sojenju v rednem sodišču, se volijo za dobo, določeno z zakonom, in sō lahko ponovno izvoljeni.

Sodniki, občani in delovni ljudje, ki sodelujejo pri sojenju v samoupravnem sodišču, se volijo, imenujejo in razrešujejo na način, določen z zakonom.

286. člen

Nikogar, ki sodeluje pri sojenju, ni mogoče klicati na odgovornost za mnenje, ki ga je dal pri odločanju v sodišču, in ne pripreti brez dovoljenja pristojne skupščine družbenopolitične skupnosti, če se uvede zoper njega postopek zaradi kaznivega dejanja, ki ga je storil pri opravljanju sodniške funkcije.

287. člen

Sodnik ne sme opravljati službe ali dela, ki ni združljivo s sodniško funkcijo.

288. člen

Sodnik ne more biti delegat v skupščini družbenopolitične skupnosti, ki ga voli.

289. člen

O pritožbi ali drugem pravnem sredstvu zoper sodno odločbo sme odločiti samo pristojno sodišče.

Zakon oziroma akt o ustanovitvi samoupravnega sodišča določa, kdaj in pod katerimi pogoji je zoper njegovo odločbo dovoljeno pravno sredstvo.

Zakon določa, pod katerimi pogoji je mogoče odločbo samoupravnega sodišča izpodbijati tudi pri rednem sodišču, in ureja izvršbo teh odločb.

290. člen

Odločbe sodišč, izdane v drugih republikah in avtonomnih pokrajinah, imajo pravno veljavo in so izvršljive v Socialistični republiki Sloveniji.

291. člen

Javno tožilstvo je samostojen državni organ, ki preganja storilce kaznivih dejanj in drugih z zakonom določenih dejanj, ki so kazniva, uporablja z zakonom določene ukrepe za varstvo interesov družbene skupnosti ter vlaga pravna sredstva za varstvo ustavnosti in zakonitosti.

292. člen

Javno tožilstvo opravlja svoje naloge na podlagi ustave in zakona, v skladu s politiko družbenopolitičnih skupnosti, ki je določena v splošnih aktih njihovih skupščin.

293. člen

Javno tožilstvo ima pravico in dolžnost, da obvešča skupščino ustrezne družbenopolitične skupnosti o uporabi zakonov in o svojem delu ter daje pristojnim organom in organizacijam predloge za preprečevanje družbi nevarnih in škodljivih pojavov in za utrjevanje zakonitosti, družbene odgovornosti in socialistične morale.

294. člen

Višji javni tožilec ima v skladu z zakonom pravico in dolžnost dajati nižjemu javnemu tožilcu obvezna navodila za njegovo delo.

Višji javni tožilec sme prevzeti posamezne zadeve ali opravila, za katera je pristojen nižji javni tožilec, če ni v zakonu drugače določeno.

Višji javni tožilec lahko v skladu z zakonom pooblasti nižjega javnega tožilca za postopek v posamezni zadevi ali za določena dejanja iz pristojnosti drugega nižjega javnega tožilca.

295. člen

Javna tožilstva se ustanavljajo z zakonom.
Organizacijo javnih tožilstev določa zakon.

296. člen

Javnega tožilca imenuje in razrešuje z zakonom določena skupščina družbenopolitične skupnosti.

Z zakonom se določajo način, pogoji in postopek za imenovanje in razrešitev javnega tožilca.

297. člen

V zadevah iz sodne pristojnosti in v zadevah iz pristojnosti javnih tožilstev si ti organi dajejo medsebojno pravno pomoč.

Vsi organi so dolžni dajati pomoč sodiščem in javnim tožilstvom pri izvrševanju njihovih nalog.

298. člen

Državni organi in organizacije, pred katerimi se vodi postopek, morajo strankam pomagati pri uresničevanju njihovih pravic.

Družbena skupnost ustvarja pogoje, da je za občane, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije organizirano odvetništvo kot samostojna družbena služba in organizirane druge oblike pravne pomoči.

VII. poglavje

LJUDSKA OBRAMBA

299. člen

Nedotakljiva in neodtujljiva pravica in dolžnost slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti, delovnih ljudi in občanov Socialistične republike Slovenije je varovati in braniti neodvisnost, suverenost, teritorialno neokrnjenost in z ustavo določeno družbeno ureditev Socialistične republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Delovni ljudje in občani imajo pravico in dolžnost, da aktivno sodelujejo v pripravah na splošni ljudski odpor, da se usposabljaajo za obrambo in zaščito, ter pravico, da se jim v okviru sistema in obrambnih načrtov zagotovijo pogoji za usposabljanje in za udeležbo v oboroženem boju in drugih oblikah odpora.

300. člen

Nihče nima pravice priznati ali podpisati kapitulacije niti sprejeti ali priznati okupacije Socialistične republike Slovenije ali njenega dela. Nihče nima pravice preprečiti delovnim ljudem in občanom Socialistične republike Slovenije, da se borijo proti sovražniku, ki je napadel državo. Takšna dejanja so protiustavna in kazniva kot izdaja države.

Izdaja države je najhujši zločin zoper ljudstvo in se kaznuje kot hudo kaznivo dejanje.

301. člen

Socialistična republika Slovenija v skladu s temelji sistema ljudske obrambe ureja in organizira ljudsko obrambo na svojem območju; določa obrambni načrt republike ter temelje obrambnih načrtov in pripravljanih ukrepov občin, krajevnih skupnosti, organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti; organizira in pripravlja republiške organe, gospodarstvo, družbene dejavnosti in vse prebivalstvo za delo v vojnih razmerah, za udeležbo v oboroženem

boju in drugih oblikah odpora, organizira in vodi teritorialno obrambo in civilno zaščito, ob napadu na državo pa organizira in vodi splošni ljudski odpor.

302. člen

Občina ureja in organizira ljudsko obrambo na svojem območju, določa obrambni načrt občine, usmerja obrambne priprave prebivalstva, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti ter zagotavlja izvrševanje drugih nalog s področja ljudske obrambe, določenih z zakonom, ob napadu na državo pa organizira in vodi splošni ljudski odpor.

Svoje pravice in dolžnosti na področju ljudske obrambe uresničuje občina v skladu z ustavo, zakonom, sistemom in obrambnimi načrti Socialistične federativne republike Jugoslavije in Socialistične republike Slovenije.

303. člen

V krajevni skupnosti se delovni ljudje in občani ter njihove organizacije organizirajo, pripravljajo in usposablajo za ljudsko obrambo, za varstvo in reševanje prebivalstva in materialnih dobrin pred vojnimi učinki in za izvrševanje drugih nalog, ki so določene z zakonom, statutom ter obrambnim načrtom občine.

304. člen

Organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti izvršujejo pravice in dolžnosti obrambe države v skladu z zakonom, z načrti in sklepi družbenopolitičnih skupnosti, zagotavljajo sredstva za ljudsko obrambo in opravljajo druge naloge, ki imajo pomen za ljudsko obrambo.

Te organizacije in skupnosti so odgovorne za izvršitev teh nalog.

305. člen

Teritorialna obramba je del ljudske obrambe v republiki in oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije ter najširša oblika organiziranja ljudstva za oborožen odpor.

Teritorialna obramba se organizira v republiki kot enoten sistem.

Socialistična republika Slovenija, občine in organizacije združenega dela ustanavljajo enote teritorialne obrambe.

306. člen

Poveljevanje in pouk v enotah, štabih in drugih organih teritorialne obrambe se opravljata v slovenskem jeziku, v posameznih enotah pa glede na njihovo sestavo tudi v jezikih narodov in narodnosti Jugoslavije.

307. člen

Civilna zaščita se kot del sistema splošne ljudske obrambe organizira na najširših družbenih temeljih zaradi priprav delovnih ljudi in občanov, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti, drugih samoupravnih organizacij in skupnosti ter družbenopolitičnih skupnosti za varstvo in reševanje prebivalstva in materialnih dobrin pred vojnimi učinki in ob naravnih nesrečah.

308. člen

Vsak občan, ki z orožjem ali na drug način sodeluje pri odporu napadalcu, je pripadnik oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije.

309. člen

Družbenopolitične in druge družbene organizacije se pripravljajo za delovanje v vojni, sodelujejo pri izdelavi in usklajevanju načrtov in pripravljalnih ukrepov v okviru družbenopolitičnih skupnosti in spodbujajo in usmerjajo aktivnost svojih članov in delovnih ljudi za obrambo države.

Strokovna in druga društva sodelujejo v pripravah za splošni ljudski odpor z vzgojo in poučevanjem svojih članov in drugih delovnih ljudi za borbene in druge aktivnosti v obrambi, zaščiti in splošnem ljudskem odporu.

VIII. poglavje

DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

310. člen

Varstvo neodvisnosti in nedotakljivosti države, ustavne ureditve, bratstva, enotnosti ter enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, samoupravnih pravic človeka in občana v združenem delu in na drugih področjih ter drugih pravic in svoboščin človeka in občana, družbene lastnine in premoženja ter zagotavljanje osebne in premoženjske varnosti občanov in nadaljnjega družbenega razvoja je kot družbena samozaščitna pravica in dolžnost občanov, organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacij, društev ter družbenopolitičnih skupnosti.

311. člen

Delovni ljudje in občani in drugi nosilci družbene samozaščite oblikujejo zavest o varovanju temeljnih vrednot socialističnega družbenega sistema, zasnovanega na samoupravnem položaju delovnega človeka in na drugih dosežkih revolucije ter na patriotizmu, razvijajo varnostno kulturo, preprečujejo in odkrivajo družbeno negativna in škodljiva dejanja, se seznanjajo z vsebino, metodami in oblikami sovražnega delovanja, skrbijo za vzgojo, krepijo odgovornost in v samoupravnih aktih določajo na temelju ustave in zakonov pravila ravnanja ter organizirane oblike samozaščite.

312. člen

Družbenopolitične skupnosti zagotavljajo v okviru svojih pravic in dolžnosti pogoje za vsestranski razvoj in uveljavljanje organizirane ter učinkovite družbene samozaščite, ki je del samoupravne dejavnosti občanov v vseh oblikah njihovega povezovanja in združevanja.

313. člen

Socialistična republika Slovenija je v okviru svojih z ustavo in zakoni določenih pravic in dolžnosti odgovorna za varstvo ustavne ureditve (državna varnost).

TRETJI DEL

Pravice in dolžnosti Socialistične republike Slovenije ter organizacija in pristojnost republiških organov

I. poglavje

PRAVICE IN DOLŽNOSTI SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

314. člen

Socialistično republiko Slovenijo predstavljajo s to ustavo določeni republiški organi.

V okviru z ustavo in zakoni določenih pravic in dolžnosti Socialistična republika Slovenija po republiških organih:

1. zagotavlja pogoje za uresničevanje in razvoj samoupravnih socialističnih odnosov;

2. zagotavlja uresničevanje in varstvo samoupravnih pravic in dolžnosti človeka in občana v združenem delu in na drugih področjih, ter drugih svoboščin, pravic in dolžnosti človeka in občana ter varstvo družbene lastnine;

3. določa temeljne cilje in naloge skladnega družbenega razvoja republike in politike samoupravnega socialističnega razvoja na posameznih področjih družbenega dela in v skladu s tem usmerja delitev dohodka ter sprejema ukrepe za njihovo uresničevanje;

4. uveljavlja izenačevanje splošnih pogojev za delo in življenje delovnih ljudi in občanov na podlagi vzajemnosti in solidarnosti; določa temelje politike socialne varnosti, zaposlovanja in poklicnega usmerjanja;

5. z zakoni in drugimi splošnimi akti ureja zadeve, ki so skupnega pomena za delovne ljudi in občane v republiki;
6. sodeluje in izpolnjuje svojo odgovornost pri določanju in izvajanju politike federacije;
7. skrbi za skladnost pravnega sistema;
8. zagotavlja varstvo ustavnosti in zakonitosti;
9. varuje narodnostni značaj, zagotavlja položaj, uresničuje enakopravnost italijanske in madžarske narodnosti in skrbi za njun vsestranski razvoj ter ga pospešuje;
10. skrb za varstvo določenih pravic pripadnikov drugih narodov in narodnosti Jugoslavije, živečih na območju republike;
11. sodeluje z organi in organizacijami drugih socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin;
12. sodeluje z organi in organizacijami drugih držav in z mednarodnimi organi in organizacijami v okviru zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnih pogodb ter usklajuje sodelovanje občin, organizacij združenega dela in drugih organizacij z ustreznimi tujimi in mednarodnimi organi in organizacijami ter teritorialnimi enotami tujih držav;
13. skrbi za urešničevanje interesov republike v odnosih s tujino ter za varstvo pravic in interesov delovnih ljudi in občanov Socialistične republike Slovenije v tujini;
14. skrbi za izvrševanje republiških in zveznih zakonov in drugih predpisov na območju republike ter jih, kolikor je z ustavo ali zakonom za to pooblaščen, neposredno izvršuje;
15. varuje ustavno ureditev, ureja in organizira službo državne varnosti in usmerja njeno delo;
16. skrbi za delovanje javne varnosti v republiki in usklajuje delo organov javne varnosti v občinah;
17. izvršuje naloge ustavnega sodstva, sodstva in naloge javnega tožilstva ter jih ureja in organizira;
18. skrbi za delovanje družbene samozaščite;
19. organizira ljudsko obrambo, ob napadu na državo pa organizira in vodi splošni ljudski odpor;
20. zagotavlja in skrbi za varstvo borcev narodnoosvobodilne vojne, vojaških, delovnih in drugih invalidov, španskih borcev, predvojnih revolucionarjev, borcev za severno mejo in slovenskih vojnih dobrovoljcev, žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne in vojnega materiala;

21. odloča o temeljnih vprašanjih organiziranosti in razvoja raziskovalne dejavnosti;

22. določa sistem vzgoje in izobraževanja ter odloča o temeljnih vprašanjih izenačevanja pogojev vzgoje in izobraževanja v republiki;

23. odloča o temeljnih vprašanjih organiziranosti in razvoja kulturne in telesnokulturne dejavnosti;

24. določa sistem ter odloča o temeljnih vprašanjih vzgojno-varstvene dejavnosti in otroškega varstva;

25. določa sistem in odloča o temeljnih vprašanjih socialnega varstva;

26. določa sistem in odloča o temeljnih vprašanjih zdravstvenega varstva in njegovega razvoja; izvaja varstvene ukrepe, ki so splošnega pomena za republiko;

27. skrbi za varstvo in smotrno gospodarjenje s prostorom in naravnimi bogastvi, za urbanistično urejanje v republiki in za varstvo človekovega okolja ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov;

28. določa temelje stanovanjske politike in usmerja razvoj stanovanjskega gospodarstva;

29. določa družbeni sistem informiranja in splošne pogoje dejavnosti javnega obveščanja;

30. ustanavlja republiške organe in organizacije za opravljanje in uresničevanje pravic in dolžnosti republike;

31. opravlja druge, z ustavo in zakoni določene zadeve.

315. člen

Socialistična republika Slovenija uresničuje v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji svoje pravice in dolžnosti, ki so določene s to ustavo in ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije.

316. člen

Socialistična republika Slovenija sodeluje pri izvrševanju svojih nalog z drugimi socialističnimi republikami in avtonomnimi pokrajinama zaradi obravnavanja in urejanja vprašanj skupnega pomena ter izmenjave izkušenj.

Sodelovanje med socialističnimi republikami in avtonomnimi pokrajinama razvijajo, spodbujajo in uresničujejo Skup-

ščina Socialistične republike Slovenije, Predsedstvo republike in drugi republiški organi, občinske skupščine in drugi občinski organi, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, samoupravne interesne skupnosti, družbenopolitične in druge družbene organizacije ter strokovna in druga društva v okviru svojih pristojnosti oziroma dejavnosti.

Zaradi zagotovitve sodelovanja med socialističnimi republikami in avtonomnima pokrajinama lahko republiški organi v dogovoru s pristojnimi organi posameznih ali vseh socialističnih republik in avtonomnih pokrajin ustanavljajo skupne organe, organizacije in druga telesa, organizirajo skupne akcije, združujejo sredstva in spodbujajo izmenjavo izkušenj in druge oblike sodelovanja.

Sklepi medrepubliških teles zavezujejo organe in organizacije v republiki samo, če jih sprejme pristojni republiški organ in o tem izda ustrezen akt.

317. člen

Socialistična republika Slovenija sodeluje v skladu z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije z organi federacije in drugimi socialističnimi republikami in avtonomnima pokrajinama pri oblikovanju, sprejemanju in izvajanju politike odnosov Socialistične federativne republike Jugoslavije s tujino.

Socialistična republika Slovenija vzpostavlja, vzdržuje in razvija politične, ekonomske, kulturne in druge odnose z organi in organizacijami drugih držav ter z mednarodnimi organi in organizacijami v skladu s sprejeto zunanjo politiko Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnimi pogodbami.

Socialistična republika Slovenija razvija politične, ekonomske, kulturne in druge odnose z drugimi državami in mednarodnimi organi in organizacijami, ki so pomembni za položaj in razvoj slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti ter slovenske narodne skupnosti v zamejstvu, in skrbi za pravice in interese delovnih ljudi na začasnem delu v tujini in za izseljence s svojega območja.

Občine, organizacije združenega dela in druge organizacije sodelujejo z ustreznimi tujimi in mednarodnimi organi in

organizacijami ter teritorialnimi enotami tujih držav v okviru sprejete zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnih pogodb.

318. člen

Družbeni plan Socialistične republike Slovenije temelji na družbenem dogovoru delovnih ljudi, organizacij združenega dela, interesnih in drugih samoupravnih skupnosti ter občin o politiki družbenega razvoja Socialistične republike Slovenije.

Z družbenim planom Socialistične republike Slovenije se na podlagi skupno ocenjenih možnosti in pogojev razvoja ter planov in programov razvoja organizacij združenega dela, interesnih in drugih samoupravnih skupnosti ter občin določajo temeljni cilji in naloge skladnega družbenega razvoja Socialistične republike Slovenije.

Družbeni plan Socialistične republike Slovenije določa tudi smernice in okvire za ustrezne ekonomske in druge ukrepe pristojnih republiških organov, ki so potrebni za uresničevanje v planu začrtane razvojne politike.

Akti oziroma zakoni za izvajanje dogovorjene gospodarske politike se sprejemajo praviloma hkrati z družbenim planom Socialistične republike Slovenije.

Če so zaradi bistveno spremenjenih okoliščin nujne spremembe v že začrtani dogovorjeni gospodarski politiki ali zakonih, so lahko ustrezni akti oziroma zakoni sprejeti tudi pred iztekom časa, za katerega je bil sprejet družbeni plan Socialistične republike Slovenije.

319. člen

Socialistična republika Slovenija zagotavlja sredstva za zadovoljevanje splošnih družbenih potreb v proračunu.

Sredstva republiškega proračuna se uporabljajo za financiranje republiških organov, za pomoč manj razvitim območjem v Socialistični republiki Sloveniji pod pogoji in po merilih, ki so določeni z zakonom, za zaščito borcev ter vojaških vojnih invalidov, za intervencije v gospodarstvu, določene z zakonom, in za druge obveznosti, določene z zakonom v okviru pravic in dolžnosti republiških organov.

320. člen

Za uresničevanje nalog federacije zagotavlja Socialistična republika Slovenija svoj prispevek v skladu z načelom enakopravnosti in s skupno odgovornostjo republik in avtonomnih pokrajin za financiranje funkcij federacije.

321. člen

Poleg razmerij, glede katerih je v tej ustavi posebej določeno, da se uredijo z zakonom, ureja Skupščina Socialistične republike Slovenije v okviru pravic in dolžnosti republike z zakonom tudi druga razmerja, ki so skupnega pomena za delovne ljudi in občane na naslednjih področjih:

1. zagotavljanje z ustavo določenega družbenoekonomskega položaja in pravic delovnih ljudi v združenem delu ter izenačevanje splošnih pogojev za delo in življenje delovnih ljudi na podlagi vzajemnosti in solidarnosti; urejanje medsebojnih razmerij v združenem delu, zaposlovanje in varstvo pri delu; zagotavljanje družbenega varstva samoupravnih pravic delovnih ljudi in občanov ter družbene lastnine;

2. sistem družbenega planiranja v republiki in ukrepi za uresničevanje z družbenim planom načrtane razvojne politike republike; republiške blagovne rezerve; nadomestila organizacijam združenega dela, ki jim republiški ukrepi za izvajanje določene ekonomske politike trajneje in v večjem obsegu onemogočajo normalno reprodukcijo; družbena kontrola cen proizvodov in storitev;

3. ljudska obramba v republiki, državna in javna varnost in sistem družbene samozaščite;

4. gospodarjenje s prostorom, sistem prostorskega in urbanističnega planiranja in ukrepi za uresničevanje s prostorskim in urbanističnim planom načrtane razvojne politike republike; raba, izkoriščanje in varstvo kmetijskih površin, gozdov, voda, morja, rudnin in drugih naravnih bogastev; sistem izmere zemljišč in zemljiškega katastra, hidrometeorološka služba;

5. varstvo kulturnih in zgodovinskih spomenikov, pokrajine in naravnih znamenitosti ter človekovega okolja;

6. projektiranje, investiranje in graditev objektov; javne ceste, promet in zveze; izkoriščanje javnih letališč, luk in pristanišč; morska in rečna plovba; elektrogospodarstvo, rudarstvo; blagovni promet, gostinstvo, turizem, obrtne in druge go-

spodarske dejavnosti, bančništvo in zavarovalstvo; lov, ribolov; varstvo kakovosti kmetijskih proizvodov in kmetijskega reprodukcijskega materiala;

7. sistem financiranja in finančnega poslovanja družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti; davčni sistem; javna posojila; Narodna banka Slovenije, kreditno-monetarna in bančna dejavnost; služba družbenega knjigovodstva v republiki; igranje na srečo;

8. organizacija republiških organov in njihovih služb;

9. republiško državljanstvo; republiški referendum; republiški prazniki; republiška priznanja in odlikovanja;

10. lastninska, zemljiška in druga stvarnopravna razmerja ter stanovanjska razmerja; dedovanje; razlastitev; promet z nepremičninami; evidenca družbenega premoženja; pogodbeni in druga obligacijska razmerja; obvezno zavarovanje oseb in premoženja; premoženjska in druga materialnopravna razmerja na področju prometa;

11. določanje kaznivih dejanj in kazni zanje, varnostnih in vzgojnih ukrepov; posebni sodni postopki in postopek o prekrških; izvrševanje kazenskih sankcij; amnestija in pomilostitev;

12. odvetništvo in druga pravna pomoč;

13. sistem vzgojno-izobraževalne, raziskovalne in kulturne dejavnosti in založništva;

14. družbeni sistem informiranja in dejavnost javnega obveščanja;

15. sistem zdravstvenega varstva ter zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja; varstvo invalidov, invalidnih otrok in mladine, borcev narodnoosvobodilne vojne, španskih borcev, predvojnih revolucionarjev, borcev za severno mejo in slovenskih vojnih dobrovoljcev ter žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne in vojnega materiala;

16. družinska razmerja in zakonska zveza;

17. združevanje občanov, javni shodi in javne prireditve; evidenca gibanja in nastanitve občanov;

18. pravni položaj verskih skupnosti;

19. varnost prometa; prevoz vnetljivih tekočin, plinov, razstreliva in drugih nevarnih snovi; proizvodnja in hramba plinov, zdravil, strupov in drugih nevarnih snovi; orožje in strelivo;

20. varstvo pred požari in naravnimi nesrečami; varstvo živali in rastlin pred kužnimi boleznimi;
21. matične knjige, osebna imena in osebne izkaznice;
22. žigi, pečati in overitev podpisov;
23. sistem zbiranja, obdelave in objavljanja evidenčnih, statističnih in drugih podatkov, ki imajo pomen za republiko.

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko uredi z zakonom tudi druge zadeve, ki so skupnega pomena za delovne ljudi in občane v Socialistični republiki Sloveniji. Odločitev o tem se sprejme z ustavnim zakonom.

322. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko sprejme zakone tudi o vprašanjih, ki se na podlagi ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije urejajo z zveznim zakonom, če zveznega zakona ni oziroma če ta vprašanja v njem niso urejena.

323. člen

Zakon lahko določi, da občine lahko s svojim predpisom uredijo posamezna vprašanja, ali pa jih uredijo drugače, kot so urejena z zakonom.

324. člen

Zakon lahko določi temeljna načela na naslednjih področjih, ki jih delovni ljudje in občani samostojno urejajo v občini, v krajevni skupnosti, v samoupravnih interesnih skupnostih in v organizacijah združenega dela:

1. organizacija samoupravljanja v občini in v krajevni skupnosti;
2. financiranje skupnih potreb v krajevni skupnosti in v občini;
3. organizacija samoupravnih interesnih skupnosti in medsebojna razmerja delavcev na teh področjih;
4. prostorsko urejanje naselij;
5. urejanje in uporaba stavbnih zemljišč;
6. urejanje in izkoriščanje zemljišč in stvari v splošni rabi;
7. stanovanjska graditev ter njeno financiranje; gospodarjenje s stanovanji;

8. delovanje in upravljanje komunalnih delovnih organizacij;

9. upravljanje in vzdrževanje občinskih cest ter mestnih ulic in urejanje prometa na njih;

10. otroško varstvo in socialno skrbstvo;

11. telesnokulturna dejavnost;

12. organizacija občinskih upravnih služb;

13. referendum v občini, v krajevni skupnosti, v samoupravnih interesnih skupnostih in v organizacijah združenega dela.

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko z zakonom določi temeljna načela tudi v drugih zadevah, ki jih delovni ljudje in občani samostojno urejajo v občini, v krajevni skupnosti, v samoupravnih interesnih skupnostih in v organizacijah združenega dela. Odločitev o tem se sprejme z ustavnim zakonom.

325. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije daje soglasje k spremembi ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije. Soglasje k spremembi ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije je sprejeto, če zanj glasujeta dve tretjini vseh delegatov v vsakem zboru Skupščine Socialistične republike Slovenije.

326. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije daje soglasje k zakonom oziroma drugim splošnim aktom, za katere je po ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije določeno, da jih sprejema Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije na podlagi soglasja skupščin republik in avtonomnih pokrajin in ki se nanašajo na:

1. družbeni plan Jugoslavije;

2. monetarni sistem in emisijo denarja; devizni sistem, zunanjetrgovinski promet, kreditne in druge ekonomske odnose s tujino; oblikovanje denarnih in deviznih rezerv in razpolaganja z njimi, kadar je to v interesu za vso državo; carinsko in necarinsko zaščito; družbeno kontrolo cen proizvodov in storitev; kreditiranje hitrejšega razvoja gospodarsko manj razvitih republik in avtonomnih pokrajin; določanje dohodkov,

ki jih imajo družbenopolitične skupnosti od obdavčevanja proizvodov in storitev v prometu; sistem in vire sredstev za financiranje federacije; določanje ukrepov omejitve trga in prostega prometa blaga in storitev ter ukrepov, ki so podlaga za kompenzacijo, ter način in oblike kompenzacije; združevanje organizacij združenega dela, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, in njihovih združenj v gospodarsko zbornico za celotno območje Socialistične federativne republike Jugoslavije in obvezno združevanje organizacij združenega dela v poslovne skupnosti; avtentično razlago zveznih zakonov, ki jih sprejema Zbor republik in pokrajin;

3. določanje skupnega obsega sredstev zveznega proračuna za vsako leto;

4. odločanje o ustanovitvi skladov in prevzemanju obveznosti federacije, razen kadar so po ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije zvezni organi pooblaščen, da sami ustanavljajo sklade in sami prevzemajo obveznosti federacije;

5. ratificiranje mednarodnih pogodb, ki terjajo izdajo novih ali spremembo veljavnih zakonov, ki jih sprejema Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije.

327. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije in njena delegacija v Zboru republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije imata pravico, da v skladu z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije predlagata zakone in druge splošne akte iz delovnega področja tega zbora, ki se sprejemajo na podlagi soglasja skupščin republik in avtonomnih pokrajin.

328. člen

Predpise za izvrševanje zakonov izdajajo Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije in republiški upravni organi v skladu s to ustavo in ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Občinski organ lahko izda predpis za izvršitev zakona samo, če je za to izrecno pooblaščen z zakonom.

329. člen

Zakone neposredno izvršujejo občinski organi v skladu s to ustavo in z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Republiški organi neposredno izvršujejo zakon samo, če so za to izrecno pooblaščen z zakonom.

330. člen

Pri izvrševanju svojih pravic in dolžnosti sodelujejo republiški upravni organi s pristojnimi občinskimi upravnimi organi.

Republiški upravni organi lahko zahtevajo od ustreznih občinskih upravnih organov poročila, obvestila in mnenja in jim lahko dajejo svoje mnenje in pripombe v zvezi z reševanjem upravnih zadev.

Republiški upravni organi morajo opozarjati Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije na nezakonite akte občinskih skupščin ter na njihove akte, ki so v nasprotju s politiko Skupščine Socialistične republike Slovenije, in na nezakonite akte občinskih upravnih organov.

331. člen

Republiški upravni organi imajo pravico, da v zadevah, ki so splošnega pomena za republiko, v skladu z zakonom opravljajo nadzorstvo nad delom občinskih upravnih organov, izdajajo tem organom obvezna navodila in lahko zadržijo izvršitev njihovih nezakonitih aktov, ki so izdani izven upravnega postopka.

Z zakonom se lahko predpiše, da so občine dolžne ustanoviti upravne organe za opravljanje določenih zadev, ki so splošnega pomena za republiko.

Občinski upravni organi morajo zagotoviti izvrševanje zakonov, aktov in ukrepov republiških organov v zadevah, ki so splošnega pomena za republiko. V ta namen so dolžni sodelovati z republiškimi organi, če ti zahtevajo tako sodelovanje v skladu z zakonom.

Zadeve splošnega pomena za republiko so z zakonom določene zadeve, ki so bistvenega pomena za uresničevanje pravic

in dolžnosti republike in jih neposredno izvršujejo organi v občinah.

Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije ima pravico in dolžnost, da opozarja občinske skupščine na nezakonito ali nepravilno delo občinskih upravnih organov pri izvrševanju zakonov, aktov in ukrepov republiških organov v zadevah, ki so splošnega pomena za republiko.

332. člen

Republika lahko zagotavlja izvrševanje zakonov v občinah neposredno po svojih organih, če občinski organi ne zagotove in dokler ne zagotove njihovega izvrševanja.

333. člen

Z zakonom se lahko določi, da republiški upravni organi na celotnem območju Socialistične republike Slovenije neposredno opravljajo inšpekcijo nad izvrševanjem zakonov in drugih predpisov, za katerih izvrševanje so dolžni skrbeti.

II. p o g l a v j e

SKUPŠČINA SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

1. Položaj in pristojnosti

334. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije je organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti v okviru pravic in dolžnosti republike.

Skupščina Socialistične republike Slovenije izvršuje svoje pravice in dolžnosti na podlagi in v okviru te ustave in zakonov.

335. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije:

— odloča o spremembi ustave Socialistične republike Slo-

venije in daje soglasje k spremembi ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— sklepa o spremembi meja Socialistične republike Slovenije;

— določa splošna načela, cilje in smer politike Socialistične republike Slovenije;

— sprejema družbeni plan Socialistične republike Slovenije;

— sprejema zakone;

— sprejema republiški proračun in potrjuje zaključni račun o izvršitvi republiškega proračuna;

— daje soglasje k zakonom oziroma k drugim splošnim aktom, za katere je po ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije določeno, da jih sprejema Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije na podlagi soglasja skupščin republik in avtonomnih pokrajin;

— daje obvezno razlago republiških zakonov;

— spodbuja samoupravno sporazumevanje in sodeluje pri družbenem dogovarjanju;

— obravnava vprašanja, ki so skupnega pomena za organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, in usklajuje njihove odnose in interese;

— razpisuje republiški referendum;

— odloča o razpisu javnih posojil;

— odloča o podaljšanju mandata članom delegacij temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti za skupščine družbenopolitičnih skupnosti in delegatom v družbenopolitičnih zborih skupščin družbenopolitičnih skupnosti;

— obravnava in določa politiko izvrševanja republiških zakonov;

— sodeluje s Skupščino Socialistične federativne republike Jugoslavije in skupščinami drugih republik in avtonomnih pokrajin;

— obravnava poročila republiških organov ter samoupravnih organizacij, za katere tako določa zakon;

— obravnava mnjenja in predloge Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije o uresničevanju varstva ustavnosti in zakonitosti;

— obravnava mnenja in predloge sodišč za preprečevanje družbi nevarnih in škodljivih pojavov in za utrjevanje zakonitosti in obvestila sodišč in javnih tožilstev o uporabi predpisov in samoupravnih splošnih aktov ter problematiko dela sodišč in javnih tožilstev;

— razglasi izvolitev Predsedstva republike, objavi njegovo sestavo in odloča o prenehanju mandata predsednika, člana ali Predsedstva republike v celoti;

— voli in razrešuje predsednika in podpredsednike Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— voli in odpokliče delegate za Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— voli in razrešuje člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične rep. Slovenije;

— voli in razrešuje predsednika, enega ali več podpredsednikov in člane Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije; imenuje in razrešuje republiške sekretarje ter z zakonom določene druge republiške funkcionarje, ki vodijo republiške upravne organe;

— imenuje in razrešuje generalnega sekretarja Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— imenuje in razrešuje člane organov upravljanja samoupravnih organizacij in skupnosti, za katere je tako določeno z ustavo, zakonom ali drugim aktom skupščine;

— voli oziroma imenuje in razrešuje druge republiške funkcionarje, ki jih določa zakon ali drug akt Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— voli in razrešuje člane Sveta republike;

— voli in razrešuje predsednika in sodnike Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije, Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije in drugih sodišč v republiki, ki jih določa zakon;

— imenuje in razrešuje javnega tožilca Socialistične republike Slovenije in druge javne tožilce v republiki, ki jih določa zakon;

— imenuje in razrešuje družbenega pravobranilca samoupravljanja Socialistične republike Slovenije;

— opravlja politično nadzorstvo nad delom Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije in republiških upravnih organov ter nosilcev javnih in družbenih funkcij,

odgovornih Skupščini Socialistične republike Slovenije, ter s svojimi smernicami usmerja delo teh organov;

— nadzoruje izvrševanje družbenega plana Socialistične republike Slovenije in republiškega proračuna;

— opravlja družbeno nadzorstvo;

— daje amnestijo za kazniva dejanja, ki so določena z republiškimi zakoni;

— ustanavlja organizacije združenega dela ter druge organizacije, razen v primerih, ko je po zakonu za to pristojen Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— opravlja druge zadeve, ki so ji dane s to ustavo.

336. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije obravnava vprašanja, ki so skupnega pomena za republiko kot celoto, in lahko v okviru pravic in dolžnosti republike sprejema deklaracije in resolucije.

Skupščina Socialistične republike Slovenije daje priporočila organom družbenopolitičnih skupnosti v republiki ter organizacijam združenega dela, krajevnim skupnostim, samoupravnim interesnim skupnostim in drugim samoupravnim organizacijam in skupnostim o vprašanjih splošnega pomena.

337. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko sklene, da se predlog zakona ali drugo vprašanje iz njene pristojnosti predloži delovnim ljudem in občanom, da se na referendumu o njem izjavijo, in sicer preden ga sprejme ali o njem odloči ali potem, ko ga je že sprejela oziroma o njem odločila.

Odločitev delovnih ljudi in občanov je za Skupščino Socialistične republike Slovenije obvezna. Dve leti po referendumu Skupščina Socialistične republike Slovenije ne more izdati zakona ali drugega akta, ki bi bil v nasprotju z izidom referenduma.

2. Sestava in volitve

338. člen

Skupščino Socialistične republike Slovenije sestavljajo zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor.

Zbor združenega dela šteje 150 delegatov, družbenopolitični zbor pa 50 delegatov; v zboru občin ima vsaka občina in skupnost občin kot posebna družbenopolitična skupnost po enega delegata.

339. člen

O izvolitvi delegatov družbenopolitičnega zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije se izjavijo delegati družbenopolitičnih zborov občinskih skupščin. Postopek volitev članov družbenopolitičnega zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije določa zakon.

3. Področje in delo

340. člen

Zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor obravnavajo in odločajo o vprašanjih iz pristojnosti Skupščine Socialistične republike Slovenije enakopravno oziroma skupaj, zbor združenega dela in zbor občin pa tudi samostojno.

O zadevah iz pristojnosti Skupščine Socialistične republike Slovenije, o katerih soddločajo na podlagi te ustave skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, odločajo pristojni zbori skupščine enakopravno s skupščino ustrezne samoupravne interesne skupnosti.

341. člen

Zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor enakopravno

1. odločajo:

- o spremembi ustave Socialistične republike Slovenije;
- o spremembi meja Socialistične republike Slovenije;
- o podaljšanju mandata članom delegacij temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti za skupščine družbenopolitičnih skupnosti in delegatom v družbenopolitičnih zbora skupščin družbenopolitičnih skupnosti;

2. dajejo soglasja:

- k spremembi ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— k družbenemu planu Jügoslavijs;

3. sprejemajo poslovnik Skupščine Socialistične republike Slovenije.

342. člen

Zbor združenega dela in zbor občin enakopravno oziroma enakopravno z družbenopolitičnim zborom v skladu z njegovo pristojnostjo sprejemata zakone in druge splošne akte, ki se nanašajo na:

- sistem družbenega planiranja;
- družbenoekonomski razvoj Socialistične republike Slovenije, programe dolgoročnega razvoja in družbeni plan Socialistične republike Slovenije ter akte o tekoči družbenoekonomski politiki;
- uresničevanje z družbenimi plani načrtane politike in v skladu s tem usmerjanje delitve dohodka;
- zaposlovanje in socialno varnost;
- družbeno kontrolo cen proizvodov in storitev;
- sistem financiranja družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti;
- davčni sistem;
- republiški proračun in zaključni račun;
- republiške blagovne rezerve;
- javna posojila;
- temeljna načela za financiranje skupnih potreb v krajevni skupnosti in v občini;
- temeljna načela za organizacijo samoupravnih interesnih skupnosti in medsebojna razmerja delavcev na teh področjih;
- obveznost ustanavljanja samoupravnih interesnih skupnosti oziroma njihovo ustanovitev, načela za njihovo organizacijo in medsebojna razmerja delavcev ter obveznost plačevanja prispevkov tem skupnostim;
- odločitve o začasni ureditvi vprašanj, od katerih je bistveno odvisno delo samoupravne interesne skupnosti, če samoupravna interesna skupnost o takih vprašanjih sama ne odloči;
- začasne ukrepe zoper organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in druge samoupravne organizacije;
- temeljna vprašanja sistema in politike razvoja na vseh področjih družbenih dejavnosti in na področjih dejavnosti posebnega družbenega pomena v gospodarstvu;

— temelje stanovanjske politike in usmerjanje razvoja stanovanjskega gospodarstva ter lastninsko in razpolagalno pravico občanov na stanovanjskih in poslovnih zgradbah ter na posameznih stanovanjskih in poslovnih prostorih;

— mednarodne odnose;

— ljudsko obrambo v republiki, državno in javno varnost in sistem družbene samozaščite;

— varnost prometa, varstvo pred požari in naravnimi nesrečami;

— varstvo živali in rastlin pred kužnimi boleznimi;

— gospodarjenje s prostorom, prostorsko in urbanistično planiranje;

— varstvo narave in človekovega okolja;

— temeljna načela za prostorsko urejanje naselij;

— temeljna načela za urejanje in uporabo stavbnih zemljišč in temeljna načela za urejanje in izkoriščanje zemljišč in stvari v splošni rabi;

— projektiranje, investiranje in graditev objektov;

— družbeno varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in občanov ter družbene lastnine;

— določanje kaznivih dejanj in kazni zanje, varnostne in vzgojne ukrepe, posebne sodne postopke in postopek o prekrških ter izvrševanje kazenskih sankcij;

— amnestijo in pomilostitev;

— organizacijo sodišč in javnih tožilstev;

— organizacijo družbenih pravobranilstev samoupravljanja;

— odvetništvo in drugo pravno pomoč;

— družbeni sistem informiranja in splošne pogoje dejavnosti javnega obveščanja;

— družinska razmerja in zakonsko zvezo;

— dedovanje;

— lastninskopravne odnose in obligacijska razmerja;

— premoženjska in druga materialnopravna razmerja na področju prometa;

— ustanavljanje in organizacijo republiških organov in njihovih služb in temeljna načela za organizacijo občinskih upravnih služb;

— republiški referendum in temeljna načela za referendum v občini, v krajevni skupnosti, v samoupravnih interesnih skupnostih in v organizacijah združenega dela;

- republiške praznike;
- republiška priznanja in odlikovanja;
- sistem zbiranja, obdelave in objavljanja evidenčnih, statističnih in drugih podatkov, ki imajo pomen za republiko;
- druge zadeve skupnega pomena za delovne ljudi v združenem delu, v krajevnih skupnostih in občinah.

Zbor združenega dela in zbor občin enakopravno oziroma enakopravno z družbenopolitičnim zborom v skladu z njegovo pristojnostjo dajeta soglasje k zveznim zakonom in drugim splošnim aktom, ki jih sprejema Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije na podlagi soglasja republiških in pokrajinskih skupščin, če te zadeve niso v samostojni pristojnosti zbora združenega dela.

343. člen

Skupščina samoupravne interesne skupnosti za območje republike na področju vzgoje in izobraževanja, raziskovalne dejavnosti, kulture, zdravstva in socialnega varstva enakopravno z zborom združenega dela in zborom občin sprejema zakone in druge splošne akte, ki se nanašajo na vprašanja s teh področij.

Z ustavnim zakonom se lahko določi, da tudi skupščine drugih samoupravnih interesnih skupnosti za območje republike odločajo enakopravno z zborom združenega dela in zborom občin o sistemskih in o drugih temeljnih vprašanjih z njihovega področja.

Pristojni zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije samostojno sprejemajo odločitve, s katerimi se začasno uredijo vprašanja, od katerih je bistveno odvisno delo samoupravne interesne skupnosti za območje republike, če samoupravna interesna skupnost o takih vprašanjih ne odloči, ter samostojno sprejemajo z zakonom določenečasne ukrepe proti samoupravnim interesnim skupnostim za območje republike v primerih in pod pogoji, ki veljajo za sprejemanje takih ukrepov proti organizacijam združenega dela.

344. člen

Družbenopolitični zbor enakopravno sprejema zakone in druge splošne akte s pristojnim zborom oziroma pristojnima zboroma, ki se nanašajo na:

- uresničevanje, razvoj in varstvo z ustavo določenega socialističnega samoupravnega sistema;
- uresničevanje ustavnega položaja in enakopravnosti narodov in narodnosti;
- uresničevanje temeljnih skupnih interesov socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin;
- mednarodne odnose, ljudsko obrambo v republiki, državno varnost in sistem družbene samozaščite;
- temeljna vprašanja s področja kadrovske politike.

345. člen

Družbenopolitični zbor sodeluje v postopku sprejemanja zakonov in drugih splošnih aktov z zborom združenega dela in zborom občin tako, da sprejema stališča v zadevah, ki se nanašajo na:

- temeljne cilje in osnovna razmerja družbenoekonomskega razvoja Socialistične republike Slovenije, ki so vsebovana v programih dolgoročnega razvoja in srednjeročnih družbenih planih;
- uresničevanje ustavnosti in zakonitosti in varstvo svobod in pravic človeka in občana;
- družbeni sistem informiranja in splošne pogoje javnega obveščanja.

346. člen

Zbor združenega dela samostojno oziroma enakopravno z družbenopolitičnim zborom v skladu z njegovo pristojnostjo sprejema zakone in druge splošne akte, ki se nanašajo na:

- medsebojna razmerja v združenem delu;
- varstvo pri delu;
- nadomestila organizacijam združenega dela, ki jim republiški ukrepi za izvajanje določene ekonomske politike trajneje in v večjem obsegu onemogočajo normalno reprodukcijo;
- Narodno banko Slovenije, bančništvo, kreditno-monetarno in bančno dejavnost;
- službo družbenega knjigovodstva v republiki;
- zavarovalstvo in obvezno zavarovanje oseb in premoženja;
- stanje in razvoj posameznih gospodarskih področij;

— varstvo kakovosti proizvodov in storitev.

Zbor združenega dela samostojno oziroma enakopravno z družbenopolitičnim zborom v skladu z njegovo pristojnostjo daje soglasje k zveznim zakonom in drugim splošnim aktom, ki jih sprejema Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije na podlagi soglasja republiških in pokrajinskih skupščin in ki se nanašajo na:

— ratificiranje mednarodnih pogodb, ki terjajo izdajo novih ali spremembo veljavnih zakonov;

— združevanje organizacij združenega dela, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, in njihovih združenj v gospodarsko zbornico za celotno območje Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— obvezno združevanje organizacij združenega dela v poslovne skupnosti.

347. člen

Odločitev o izločitvi dela dohodka za skupne in splošne družbene potrebe ter o namenu in obsegu sredstev za te potrebe ne more biti sprejeta, če je ne sprejme zbor združenega dela.

348. člen

Zbor občin samostojno oziroma enakopravno z družbenopolitičnim zborom v skladu z njegovo pristojnostjo sprejema zakone in druge splošne akte, ki se nanašajo na:

— temeljna načela za organizacijo samoupravljanja v občinah in v krajevni skupnosti;

— ustanavljanje oziroma odpravljanje občin in spreminjanje njihovih območij;

— državljanstvo in državljanska stanja;

— združevanje občanov, javne shode in prireditve;

— pravni položaj verskih skupnosti;

— žige, pečate in overitve podpisov;

— temeljna vprašanja upravljanja in vzdrževanja občinskih cest ter mestnih ulic in urejanje prometa na njih.

349. člen

Zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor na skupni seji:

— razglasijo izvolitev Predsedstva republike, objavijo njegovo sestavo in odločajo o prenehanju mandata predsednika, člana ali Predsedstva republike v celoti;

— volijo in razrešujejo s tajnim glasovanjem člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične republike Slovenije;

— volijo in odpokličejo s tajnim glasovanjem delegate za Zbor republik in pokrajin Skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije.

350. člen

Zbor združenega dela, zbor občin in družbenopolitični zbor enakopravno:

— volijo in razrešujejo predsednika Skupščine Socialistične republike Slovenije, podpredsednike Skupščine Socialistične republike Slovenije in imenujejo ter razrešujejo generalnega sekretarja Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— volijo in razrešujejo člane Sveta republike;

— volijo in razrešujejo predsednika, enega ali več podpredsednikov in člane Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije; imenujejo in razrešujejo republiške sekretarje ter z zakonom določene druge republiške funkcionarje, ki vodijo republiške upravne organe;

— volijo in razrešujejo predsednike in člane stalnih komisij Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— volijo in razrešujejo predsednika in sodnike Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije;

— volijo in razrešujejo predsednika in sodnike Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije ter drugih sodišč v republiki, ki jih določa zakon;

— imenujejo in razrešujejo javnega tožilca Socialistične republike Slovenije ter druge javne tožilce v republiki, ki jih določa zakon;

— imenujejo in razrešujejo družbenega pravobranilca samoupravljanja Socialistične republike Slovenije;

— volijo oziroma imenujejo in razrešujejo druge republiške funkcionarje, ki jih določa zakon ali drug akt Skupščine Socialistične republike Slovenije;

— imenujejo in razrešujejo člane organov upravljanja samoupravnih organizacij in skupnosti, za katere je tako dolo-

čeno z ustavo, zakonom ali drugim aktom Skupščine Socialistične republike Slovenije.

351. člen

Predlog o izvolitvi, imenovanju ali razrešitvi republiških funkcionarjev je sprejet, če so tak predlog sprejeli zbori, ki odločajo o izvolitvi, imenovanju ali razrešitvi teh funkcionarjev, enakopravno. Če predloga ne sprejme eden od zborov, predloži komisija Skupščine Socialistične republike Slovenije za volitve in imenovanja oziroma drug pooblaščen predlagatelj nov predlog.

352. člen

Vsak zbor lahko v okviru svojega delovnega področja samostojno obravnava vprašanja s teh področij, spremlja stanje in razvoj, zavzema stališča, sprejema sklepe in daje pobude za izvajanje politike, predpisov in drugih splošnih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije, obravnava stanje kadrov in potrebe po kadrih, spodbuja samoupravno sporazumevanje in sodeluje pri družbenem dogovarjanju, razvija sodelovanje in usklajuje odnose temeljnih organizacij združenega dela oziroma skupnosti, ter daje organizacijam združenega dela, samoupravnim interesnim skupnostim in drugim samoupravnim organizacijam in skupnostim priporočila o teh vprašanjih.

Vsak zbor lahko v okviru svojega delovnega področja zahteva od Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije poročila in mu postavlja vprašanja.

Vsak zbor lahko v okviru svojega delovnega področja zahteva poročila in pojasnila od republiških sekretarjev in drugih funkcionarjev na čelu republiških upravnih organov.

353. člen

Vsak zbor, ki ne sodeluje pri odločanju o posameznem vprašanju, ima pravico razpravljati o tem vprašanju, zavzemati stališča in dajati svoje predloge pristojnim zborom, če gre za vprašanja, ki imajo poseben pomen za izvrševanje njegovih nalog.

Pristojni zbori morajo pred odločitvijo razpravljati o stališčih in predlogih tega zbora.

Če pristojni zbor oziroma pristojna zbora s takim stališčem oziroma predlogom ne soglašata, je lahko zakon ali drug akt, na katerega se tako stališče oziroma predlog nanaša, sprejet šele, ko se opravi postopek, določen s poslovnikom Skupščine Socialistične republike Slovenije, po katerem razpravljata o spornem vprašanju pristojni zbor oziroma pristojna zbora in zbor, ki je dal stališče oziroma predlog.

354. člen

Zakon ali drug akt lahko predlaga vsak delegat oziroma skupina delegatov v svojem zboru, Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije, skupščina samoupravnih interesne skupnosti za območje republike, odbor zbora, komisija skupščine, skupna komisija dveh ali več zborov in občinska skupščina.

Republiški sekretarji in drugi funkcionarji na čelu samostojnih republiških upravnih organov lahko predlagajo Skupščini Socialistične republike Slovenije zakon ali drug akt s svojega delovnega področja.

355. člen

Vsak zbor lahko predlaga izdajo zakona ali drugega akta tudi o zadevah, ki spadajo v področje drugega zbora.

Zahtevo za izdajo zakona lahko dajo tudi družbenopolitične organizacije, gospodarska zbornica, samoupravne organizacije in skupnosti, društva in občani.

356. člen

Delegati v zboru Skupščine Socialistične republike Slovenije o vprašanjih, ki so na dnevnem redu, razpravljajo in usklajujejo stališča, da bi za odločitev dosegli soglasje, in po potrebi preverjajo stopnjo soglasja s predhodnimi glasovanji oziroma izjavljanji.

O tem, kdaj se da zakon, splošni akt ali druga odločitev na končno glasovanje, odloči predsednik zbora. Če to predlaga delovno telo Skupščine Socialistične republike Slovenije, Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije ali s

poslovníkom določeno število delegatov, pa se predsednik zbora s tem ne strinja, odloči o tem zbor.

357. člen

Vsak zbor Skupščine Socialistične republike Slovenije veljavno sklepa, če je na seji navzoča večina vseh delegatov v zboru.

Zbor veljavno sprejme zakon, splošni akt in drugo končno odločitev z večino glasov vseh delegatov v zboru, če se s to ustavo ne zahteva višja stopnja soglasja. Druge odločitve sprejema zbor z večino glasov navzočih delegatov.

Kadar zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije odločajo na skupni seji, veljavno sklepajo z večino glasov vseh delegatov vseh zborov na seji, na kateri je navzoča večina vseh delegatov vsakega zbora.

Glasovanje je javno. Če zbor v skladu s poslovníkom tako sklene, se glasuje tajno.

358. člen

Vsak zbor zaseda in odloča ločeno na svoji seji.

Zbori, ki enakopravno sodelujejo pri sprejemanju zakona ali drugega akta, lahko sklenejo, da bodo zakon oziroma akt obravnavali ali pa tudi sprejeli skupaj.

Če zbori sklenejo, da bodo zasedali skupaj, glasujejo delegati vsakega zbora posebej.

Predsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije lahko v sporazumu s predsedniki zborov skliče sejo zborov, na kateri zbori skupaj obravnavajo vprašanja, ki so skupnega pomena za zборе.

359. člen

Pristojni zbor lahko zahteva od drugega zbora mnenja o predlogih zakonov in drugih vprašanjih.

Pristojni zbor mora obravnavati tako mnenje in zavzeti do njega stališče.

360. člen

Pristojni zbor lahko sklene, da se zakonski predlog da v javno obravnavo ali pa, da se k obravnavanju predloga za-

kona ali drugega akta povabijo predstavniki samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in društev.

361. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije in vsak zbor skupščine imajo svoj poslovnik, s katerim urejajo delo, faze postopka za sprejemanje zakonov, splošnih aktov in drugih odločitev glede na doseženo stopnjo soglasja, način usklajevanja stališč in preverjanje stopnje soglasja, natančneje določijo delovna področja zborov, soodločanje skupščin samoupravnih interesnih skupnosti s pristojnimi zbori, način usklajevanja njihovih dela in druge za delo Skupščine Socialistične republike Slovenije in njenih zborov pomembne zadeve.

4. Sprejemanje zakonov

362. člen

Zakon oziroma drug akt, pri katerega sprejemanju enakopravno sodelujejo zbori ali zbori in skupščina samoupravne interesne skupnosti oziroma h kateremu je po tej ustavi družbenopolitični zbor dolžan sprejeti stališča, je sprejet, če so ga zbori ali zbori in skupščina samoupravne interesne skupnosti sprejeli v enakem besedilu oziroma v skladu s stališči družbenopolitičnega zbora.

Če se zbori ali zbori in skupščina samoupravne interesne skupnosti po dveh zaporednih obravnavah spornega vprašanja ne zedinijo glede besedila predloga zakona ali drugega akta, ali če predlog zakona oziroma drugega akta ni bil sprejet v enem ali več zborih ali v skupščini samoupravne interesne skupnosti oziroma ni bil sprejet v skladu s stališči družbenopolitičnega zbora, postavijo skupno komisijo, v katero izvoli vsak zbor in skupščina samoupravne interesne skupnosti enako število članov. Skupna komisija pripravi predlog za uskladitev spornih vprašanj.

Če se skupna komisija ne sporazume ali če zbori oziroma skupščina samoupravne interesne skupnosti ne sprejmejo njenega sporazumnega predloga, se predlog odloži z dnevnega

reda. Predlog se lahko ponovno da na dnevni red na predlog enega zbora ali skupščine samoupravne interesne skupnosti ali Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Če Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije ugotovi, da je ureditev vprašanja, o katerem ni bilo doseženo soglasje, nujna zato, ker bi zaradi nerešenega vprašanja lahko nastala za republiko občutna škoda, ali bi bilo ogroženo nemoteno opravljanje dejavnosti oziroma zadev, ki so posebnega družbenega pomena, lahko predlaga Predsedstvu republike, da se sprejme zakon o začasnih ukrepih, s katerim naj se začasno uredi to vprašanje.

Če se Predsedstvo republike strinja s tem, da je zakon o začasnih ukrepih potreben, določi Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije predlog zakona o začasnih ukrepih in ga predloži zborom oziroma zborom in skupščini samoupravne interesne skupnosti, ki so pristojni za odločanje o vprašanju, o katerem ni bilo doseženo soglasje.

Zakon o začasnih ukrepih je v pristojnih zborih oziroma v zborih in skupščini samoupravne interesne skupnosti sprejet, če je zanj glasovala večina navzočih delegatov v teh zborih oziroma v zborih in skupščini samoupravne interesne skupnosti.

Če zakon o začasnih ukrepih v pristojnih zborih oziroma v zborih in skupščini samoupravne interesne skupnosti ni sprejet v enakem besedilu, lahko Predsedstvo republike predlaga obravnavo na skupni seji vseh zborov Skupščine Socialistične republike Slovenije. Zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije na skupni seji veljavno sklepajo o zakonu o začasnih ukrepih, če je na seji navzoča večina delegatov vsakega zbora. Zakon o začasnih ukrepih velja, če je bil sprejet z večino glasov navzočih delegatov.

Zakon o začasnih ukrepih ostane v veljavi do sprejema dokončnega akta, vendar najdalj eno leto od dneva, ko je bil sprejet.

Če proračun do dneva, ko bi moral začeti veljati, ne more biti sprejet, se financiranje začasno izvaja na temelju proračuna iz prejšnjega leta.

5. Predsednik in podpredsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije in predsedniki zborov

363. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije ima predsednika in enega ali več podpredsednikov, ki jih izvoli izmed delegatov v zborih Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Predsednik in podpredsednik skupščine ne moreta biti več kot dvakrat zaporedoma izvoljena za to funkcijo.

364. člen

Predsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije predstavlja skupščino; sklicuje in vodi skupno sejo vseh zborov skupščine; skrbi, da se dela po skupščinskem poslovniku; podpisuje zakone in druge akte, ki jih sprejema skupščina, razen resolucij, deklaracij in priporočil, ki jih sprejema posamezen zbor; opravlja druge zadeve, ki so mu dane s skupščinskim poslovnikom.

Predsednik skupščine skupno s podpredsedniki skupščine in s predsedniki zborov obravnava vprašanja usklajevanja in programiranja dela zborov in delovnih teles v skupščini in njihovega sodelovanja s skupščinami samoupravnih interesnih skupnosti; skrbi za sodelovanje Skupščine Socialistične republike Slovenije s Skupščino Socialistične federativne republike Jugoslavije in skupščinami socialističnih republik, avtonomnih pokrajin in občin; skrbi za izvajanje poslovnika skupščine, razlaga določbe poslovnikov skupščine in zborov glede pristojnosti zborov in teles skupščine in sprejema stališča o drugih, s poslovnikom skupščine določenih vprašanjih, ki so skupnega pomena za delo zborov.

Če je predsednika zadržan, ga nadomestuje podpredsednik.

365. člen

Vsak zbor ima predsednika in podpredsednika zbora, ki ju izvoli izmed delegatov zbora.

Predsednik zbora sklicuje in vodi seje zbora, podpisuje resolucije, deklaracije in priporočila zbora, skrbi, da se dela po

poslovníku, in opravlja druge zadeve, ki so določene s poslovnikom zbora.

Predsednik zbora je dolžan sklicati sejo zbora, če to zahteva predsednik skupščine, Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije ali najmanj ena petina delegatov v zboru. Če predsednik zbora ne skliče seje, ko bi jo po ustavi moral sklicati, jo lahko skliče skupina dvajsetih delegatov ali predsednik Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Če je predsednik zbora zadržan, da nadomestuje podpredsednik.

366. člen

Položaj in delo delegatov, ki opravljajo v Skupščini Socialistične republike Slovenije določene funkcije, se ureja s poslovnikom Skupščine Socialistične republike Slovenije.

367. člen

Vsak zbor samostojno odloča o verifikaciji pooblastil delegatov na zasedanju zbora in o imunitetnih vprašanjih delegatov.

Vsak zbor ima svojo stalno komisijo za verifikacijo pooblastil in imunitetna vprašanja.

368. člen

Skupščina ima generalnega sekretarja.

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko ustanovi strokovne, posvetovalne in podobne službe, ki so potrebne za opravljanje zadev v zvezi z delom skupščine.

6. Stalna in občasna telesa skupščine

369. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije in njeni zbori lahko ustanovijo komisije, odbore in druga stalna ali občasna delovna telesa, da proučijo predloge zakonov in drugih aktov, da proučijo druga vprašanja s svojega delovnega področja in da spremljajo izvrševanje zakonov in drugih aktov skupščine.

Sestavo, naloge in način dela teles določajo poslovniki ali odloki skupščine oziroma zborov.

370. člen

Komisija Skupščine Socialistične republike Slovenije za narodnosti obravnava vprašanja, ki zadevajo narodnostni značaj, položaj, pravice in razvojne možnosti italijanske oziroma madžarske narodnosti.

Komisijo sestavlja enako število pripadnikov slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti.

371. člen

S poslovníkom Skupščine Socialistične republike Slovenije so lahko posameznim delovnim telesom skupščine in zborom dana pooblastila, da opravljajo ankete in poizvedbe ter v ta namen zahtevajo od državnih organov in organizacij potrebne podatke, spise in druge listine, kakor tudi druga pooblastila za izpolnitev njihovih nalog.

Delovna telesa skupščine ne morejo imeti preiskovalnih ali drugih sodnih funkcij.

7. Izvolitev člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije

372. člen

Člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične republike Slovenije voli Skupščina Socialistične republike Slovenije.

Kandidata za člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije predlaga Skupščini Socialistične republike Slovenije Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije po prej opravljenem postopku kandidiranja.

V primeru odsotnosti oziroma daljše zadržanosti nadomešča člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije predsednik Predsedstva republike.

373. člen

Član Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične republike Slovenije je za svoje delo odgovoren Skupščini Socialistične republike Slovenije.

Skupščina Socialistične republike Slovenije odpokliče člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične republike Slovenije, če ugotovi, da je pri opravljanju svoje funkcije deloval v nasprotju z ustavo ali v nasprotju s temelji politike Skupščine Socialistične republike Slovenije.

374. člen

Načela kandidacijskega postopka ter postopek izvolitve in odpoklica člana Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije iz Socialistične republike Slovenije ureja zakon.

III. p o g l a v j e

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

375. člen

Predsedstvo republike predstavlja Socialistično republiko Slovenijo in opravlja druge s to ustavo določene pravice in dolžnosti.

376. člen

Predsedstvo republike obravnava vprašanja s področja ljudske obrambe, varstva z ustavo določenega reda, mednarodnih odnosov in druga temeljna politična vprašanja iz pristojnosti Skupščine Socialistične republike Slovenije, zavzema stališča o teh vprašanjih, daje pobudo za njihovo obravnavo in lahko daje predloge za njihovo reševanje pristojnim organom družbenopolitičnih skupnosti, samoupravnih organizacij in skupnosti ter predlaga razpravo o teh vprašanjih v družbenopolitičnih organizacijah.

Predsedstvo republike lahko v okviru svojih pravic in dolžnosti obravnava vprašanja izvajanja politike, ki jo je v svojih aktih določila Skupščina Socialistične republike Slovenije, zavzema o njih stališča in lahko daje predloge za njihovo reševanje ter jih sporoča pristojnim organom.

377. člen

Predsedstvo republike obravnava vprašanja, ki se nanašajo na enakopravnost narodov in narodnosti in usklajevanje temeljnih skupnih interesov Socialistične republike Slovenije in drugih republik in avtonomnih pokrajin, zavzema stališča o teh vprašanjih in daje pobude in predloge za njihovo reševanje.

Predsedstvo republike sodeluje s Predsedstvom Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsedstvi socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin.

378. člen

Predsedstvo republike v okviru svojih pravic in dolžnosti pripravlja ljudsko obrambo, ob napadu na državo pa organizira in vodi splošni ljudski odpor.

Predsedstvo republike v okviru načrtov, sklepov in smernic Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije določa načrte obrambe republike, daje smernice za sprejemanje ukrepov za pripravo gospodarstva in družbenih dejavnosti in za mobilizacijo vseh človeških in materialnih virov in sil za obrambo države, za usklajevanje načrtov in ukrepov družbenopolitičnih skupnosti, organizacij združenega dela, drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in drugih družbenih organizacij za funkcioniranje in delo v primeru neposredne vojne nevarnosti in v vojni, in razvoj vseh drugih oblik splošne ljudske obrambe.

Predsedstvo republike ima Svet za ljudsko obrambo.

Predsednik Predsedstva republike je predsednik Sveta za ljudsko obrambo.

379. člen

Predsedstvo republike, v okviru svojih pravic in dolžnosti:

1. predlaga Skupščini Socialistične republike Slovenije kandidata za predsednika Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije;

2. razglašča odlok o izvolitvi Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije;
3. razglašča zakone z ukazom;
4. predlaga Skupščini Socialistične republike Slovenije izvolitev in razrešitev predsednika in sodnikov Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije;
5. daje predloge za izvolitev oziroma imenovanje funkcionarjev iz Socialistične republike Slovenije, ki jih predlaga oziroma imenuje Predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije oziroma Predsednik republike;
6. podeljuje odlikovanja Socialistične republike Slovenije;
7. daje v skladu z zakonom pomilostitve za kazniva dejanja;
8. opravlja druge s to ustavo določene zadeve.

380. člen

Če Predsedstvo republike da predlog za reševanje vprašanja Skupščini Socialistične republike Slovenije, pa Skupščina Socialistične republike Slovenije predloga ne sprejme, Skupščina Socialistične republike Slovenije in Predsedstvo republike sporazumno določita postopek za obravnavanje spornih vprašanj.

381. člen

Predsedstvo republike v razširjeni sestavi s predsednikom Skupščine Socialistične republike Slovenije, predsednikom Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije in predsedniki republiških vodstev Zveze sindikatov Slovenije, Zveze mladine Slovenije in Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije:

1. med vojno ali ob neposredni vojni nevarnosti izdaja na svojo pobudo ali na predlog Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije uredbe z zakonsko močjo o vprašanjih iz pristojnosti Skupščine Socialistične republike Slovenije, če se Skupščina Socialistične republike Slovenije ne more sestati. Te uredbe predloži Predsedstvo republike v potrditev Skupščini Socialistične republike Slovenije, brž ko se lahko Skupščina Socialistične republike Slovenije sestane. Z uredbo z zakonsko močjo, sprejeto za časa vojne, se lahko izjemoma, dokler traja to stanje in če to zahtevajo interesi

obrambe države, suspendirajo posamezne določbe ustave Socialistične republike Slovenije, ki se nanašajo na posamezne svoboščine in pravice delovnih ljudi in občanov in pravice samoupravnih organizacij ali na sestavo in pooblastila izvršilnih, upravnih in drugih organov v Socialistični republiki Sloveniji. S tako uredbo se lahko ustanovijo pokrajinski odbori, ki opravljajo določene funkcije oblasti;

2. opravlja med vojno ali ob neposredni vojni nevarnosti, če se pristojni zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije ne morejo sestati, vse zadeve v zvezi z volitvami in razrešitvami predsednika in članov Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije, z imenovanji in razrešitvami republiških sekretarjev in drugih republiških funkcionarjev, ki jih voli oziroma razrešuje Skupščina Socialistične republike Slovenije, ter zadeve v zvezi z mandatom in imuniteto delegatov.

382. člen

Predsedstvo republike izvršuje svoje pravice in dolžnosti na podlagi in v okviru te ustave in zakonov in je za to odgovorno.

Predsedstvo republike obvešča Skupščino Socialistične republike Slovenije o svojem delu.

Skupščina Socialistične republike Slovenije lahko zahteva od Predsedstva republike, da da stališče o posameznih vprašanjih iz svoje pristojnosti, ki imajo pomen za delo Skupščine Socialistične republike Slovenije.

383. člen

Predsedstvo republike sestavljajo predsednik, šest članov in po položaju predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije in predsednik Republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije.

Listo kandidatov za člane Predsedstva republike določi kandidacijska konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Načela kandidacijskega postopka za člane predsedstva ureja zakon.

Predsednika in člane Predsedstva republike volijo občinske skupščine in skupščine skupnosti občin kot posebnih družbeno-

političnih skupnosti, po postopku in na način, določen z zakonom.

Predsednik in člani Predsedstva republike so izvoljeni, če je za listo glasovala večina vseh delegatov v dveh tretjinah občinskih skupščin ter skupščin skupnosti občin kot posebnih družbenopolitičnih skupnosti.

384. člen

Skupščina Socialistične republike Slovenije razglasi izvolitev in objavi sestavo Predsedstva republike na skupni seji vseh zborov.

Člani Predsedstva republike dajo po izvolitvi na skupni seji vseh zborov Skupščine Socialistične republike Slovenije slovesno izjavo.

Predsedstvo republike prevzame dolžnost po slovesni izjavi.

385. člen

Član Predsedstva republike uživa imuniteto. Glede imunitete člana Predsedstva republike se primerno uporabljajo določbe o imuniteti delegatov v skupščini.

O imuniteti svojega člana odloča Predsedstvo republike.

386. člen

Člani Predsedstva republike se volijo za štiri leta.

Nihče ne more biti več kot dvakrat zaporedoma izvoljen za člana Predsedstva republike.

387. člen

V primeru neposredne vojne nevarnosti ali vojne se mandat članom Predsedstva republike podaljša, dokler traja takšno stanje in dokler niso dani pogoji za izvolitev novih članov Predsedstva republike.

388. člen

Član Predsedstva republike ne more opravljati samoupravnih, javnih ali drugih družbenih funkcij in poklicnih dejavnosti.

nosti, katerih opravljanje ni združljivo s funkcijo predsedstva republike.

389. člen

Predsednik Predsedstva republike predstavlja v imenu Predsedstva Socialistično republiko Slovenijo, predstavlja Predsedstvo republike, sklicuje seje Predsedstva republike in jim predseduje, podpisuje akte, ki jih sprejema Predsedstvo republike, in skrbi za izvrševanje aktov in sklepov Predsedstva republike.

Predsednik v imenu Predsedstva republike opravlja med vojno, ob neposredni vojni nevarnosti in v drugih podobnih izrednih razmerah, ko se Predsedstvo republike ne more sestati, določene pravice in dolžnosti, za opravljanje katerih ga pooblasti Predsedstvo republike.

Predsednika Predsedstva republike nadomestuje v njegovi odsotnosti član, ki ga določi Predsedstvo republike.

390. člen

Predsedstvo republike dela na podlagi usklajenih stališč svojih članov.

Predsedstvo republike sprejme poslovnik o svojem delu, v katerem določi tudi način odločanja.

Predsedstvo republike lahko ustanovi svete in druga delovna telesa, ki so potrebna za njegovo delo.

Na predlog Predsedstva republike se z zakonom določi sestava in delovno področje delovnih teles Predsedstva republike, ki se jim poveri samostojno opravljanje določenih zadev v okviru pravic in dolžnosti Predsedstva republike.

391. člen

Predsedstvo republike lahko sklicuje Svet republike zaradi obravnavanja vprašanj samoupravnega socialističnega razvoja, odnosov z drugimi republikami in avtonomnima pokrajinama in tujino ter zaradi obravnavanja drugih vprašanj splošne politike.

Člane Sveta republike voli na predlog Predsedstva republike Skupščina Socialistične republike Slovenije izmed družbenopolitičnih in drugih javnih delavcev.

Predsedniku, članu ali Predsedstvu republike v celoti preneha mandat, če se ugotovi, da pri opravljanju svoje funkcije niso delovali v skladu z ustavo ali v skladu s temelji politike Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Začetek postopka, v katerem se ugotavlja, da predsednik, član ali Predsedstvo republike v celoti pri opravljanju svoje funkcije niso delovali v skladu z ustavo ali v skladu s temelji politike Skupščine Socialistične republike Slovenije, predlaga Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva, zbor Skupščine Socialistične republike Slovenije ali polovica občinskih skupščin.

O predlogu za prenehanje mandata predsednika, člana ali Predsedstva republike v celoti odloča Skupščina Socialistične republike Slovenije. Odločitev o prenehanju mandata je sprejeta, če zanjo glasuje večina vseh delegatov v vseh zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije in če jo potrdita dve tretjini občinskih skupščin.

Predsedniku ali članu Predsedstva republike preneha mandat tudi, če je obsojen za kaznivo dejanje na kazen odvzema prostosti ali če za trajno izgubi delovno sposobnost za opravljanje svoje funkcije in ko so ti razlogi sporočeni Skupščini Socialistične republike Slovenije.

IV. poglavje

IZVRŠNI SVET

393. člen

Izvršni svet je izvršilni organ Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Izvršni svet je odgovoren Skupščini Socialistične republike Slovenije, v okviru pravic in dolžnosti republike, za stanje na vseh področjih družbenega življenja, za izvajanje politike in izvrševanje zakonov in drugih splošnih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije, kakor tudi za delo republiških upravnih organov.

Izvršni svet opravlja svoje pravice in dolžnosti na podlagi in v okviru ustave in zakonov.

394. člen

Izvršni svet sestavljajo predsednik in določeno število članov.

Predsednika izvršnega sveta voli Skupščina Socialistične republike Slovenije na predlog Predsedstva republike po prej opravljenem postopku v Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije, člane sveta pa na predlog kandidata, ki ga je Predsedstvo republike predlagalo za predsednika sveta, in na podlagi mnenja komisije za volitve in imenovanja.

Ob izvolitvi članov izvršnega sveta imenuje Skupščina Socialistične republike Slovenije na predlog predsednika sveta izmed članov sveta republiške sekretarje, ki bodo vodili posamezne republiške sekretariate, in druge z zakonom določene republiške funkcionarje, ki bodo vodili republiške upravne organe.

Predsednika in člane izvršnega sveta voli Skupščina Socialistične republike Slovenije za štiri leta.

Za predsednika izvršnega sveta je lahko ista oseba izvoljena dvakrat zaporedoma.

Člani izvršnega sveta, republiški sekretarji in drugi z zakonom določeni republiški funkcionarji, ki vodijo republiške upravne organe, so lahko ponovno izvoljeni oziroma imenovani še za štiri leta. Skupščina Socialistične republike Slovenije sme izjemoma, če to zahtevajo posebno upravičeni razlogi, izvoliti oziroma imenovati takega funkcionarja še za štiri leta. Skupščina Socialistične republike Slovenije na predlog kandidata za predsednika izvršnega sveta in na podlagi mnenja komisije za volitve in imenovanja odloči o tem, ali so razlogi za ponovno izvolitev člana izvršnega sveta utemeljeni.

395. člen

Predsednik izvršnega sveta ima pravico predlagati Skupščini Socialistične republike Slovenije razrešitev posameznih članov sveta in izvolitev novih.

Razrešitev ali odstop predsednika sveta ali odstop večine članov izvršnega sveta ima za posledico odstop celotnega sveta.

Če izvršni svet kolektivno odstopi ali če mu je izglasovana nezaupnica, ostane v svoji funkciji do izvolitve novega sveta.

396. člen

Izvršni svet:

- skrbi za izvajanje politike in izvrševanje zakonov, družbenega plana Socialistične republike Slovenije in drugih splošnih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije;

- izdaja uredbe in druge predpise za izvrševanje republiških zakonov, splošnih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije ter zveznih zakonov v okviru republiške pristojnosti, razen za izvrševanje zakonov iz 324. člena te ustave;

- predlaga zakone in druge splošne akte iz pristojnosti Skupščine Socialistične republike Slovenije;

- daje Skupščini Socialistične republike Slovenije mnenja o predlogih zakonov in drugih splošnih aktov, ki jih skupščini pošljejo pooblaščen predlagatelji;

- predlaga družbeni plan Socialistične republike Slovenije;

- predlaga republiški proračun in zaključni račun o izvršitvi proračuna;

- izvršuje republiški proračun;

- predlaga ustanovitev ali odpravo republiških sekretariatov in drugih republiških upravnih organov, ki jih po ustavi ali zakonu ustanovi Skupščina Socialistične republike Slovenije;

- ustanavlja strokovne in druge službe za svoje potrebe ter skupne službe za potrebe republiških upravnih organov;

- določa splošna načela za notranjo organizacijo republiških upravnih organov;

- ustanavlja zavode za proučevanje in pripravo zadev iz svoje pristojnosti;

- daje Skupščini Socialistične republike Slovenije predloge za ustanovitev organizacij združenega dela in drugih organizacij oziroma jih ustanavlja sam, kolikor je za to z zakonom pooblaščen;

- usklajuje in usmerja delo republiških upravnih organov, da bi se zagotovilo izvajanje politike in izvrševanje zakonov, drugih predpisov in splošnih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije; nadzoruje delo republiških upravnih organov in razveljavlja predpise teh organov, ki so v nasprotju z

zakonom, drugim predpisom ali splošnim aktom Skupščine Socialistične republike Slovenije ali predpisom, ki ga je sam izdal zaradi izvršitve zakona, drugega predpisa ali splošnega akta, lahko pa, pod pogoji, določenimi z zakonom, odpravlja predpise teh organov;

— imenuje in razrešuje predstojnike republiških upravnih organov ter zavodov in organizacij, za katere tako določa zakon;

— sodeluje pri ustanavljanju medrepubliških komitejev in imenuje njihove člane.

397. člen

Izvršni svet dela in odloča o vprašanjih iz svoje pristojnosti na seji.

Izvršni svet odloča z večino glasov navzočih članov.

398. člen

Predsednik izvršnega sveta predstavlja svet, sklicuje seje sveta in jim predseduje ter skrbi za izvajanje sklepov sveta.

Predsednika sveta v njegovi odsotnosti ali daljši zadržanosti nadomestuje podpredsednik.

399. člen

Izvršni svet je dolžan obveščati Skupščino Socialistične republike Slovenije o svojem delu.

Izvršni svet lahko predlaga pristojnemu zboru Skupščine Socialistične republike Slovenije, da se odloži obravnavanje predloga zakona ali drugega splošnega akta Skupščine Socialistične republike Slovenije ali da se zaradi obravnave določenega vprašanja sestavi skupna komisija iz članov pristojnega zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije in članov izvršnega sveta ali da se skliče seja pristojnega zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije, na kateri bi izvršni svet razložil svoja stališča.

Izvršni svet je dolžan, da zborom Skupščine Socialistične republike Slovenije na njihovo zahtevo da poročilo o izvajanju politike in o izvrševanju zakonov in drugih aktov Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Izvršni svet poroča Predsedstvu republike na lastno pobudo ali na njegovo zahtevo o vprašanjih iz svoje pristojnosti.

400. člen

Če izvršni svet meni, da ne bo mogel zagotoviti izvajanja določene politike ali izvrševanja zakona ali drugega splošnega akta Skupščine Socialistične republike Slovenije, katerega izdaja se predlaga, ali da ne more prevzeti odgovornosti za opravljanje svoje funkcije, če ne bo sprejet predlagani zakon ali drug splošni akt, katerega izdajo predlaga, lahko postavi vprašanje zaupnice.

Vsak zbor Skupščine Socialistične republike Slovenije lahko na predlog najmanj desetih delegatov v zboru postavi vprašanje zaupnice izvršnemu svetu.

Vprašanje zaupnice izvršnemu svetu mora Skupščina Socialistične republike Slovenije obravnavati.

Če Skupščina Socialistične republike Slovenije izglasuje izvršnemu svetu nezaupnico, je ta dolžan odstopiti.

401. člen

Najmanj deset delegatov kateregakoli zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije lahko v svojem zboru sproži interpelacijo, naj se obravnavajo posamezna politična vprašanja v zvezi z delom izvršnega sveta.

402. člen

Vsak član izvršnega sveta ima pravico sprožiti obravnavanje posameznih vprašanj iz pristojnosti sveta, dati pobudo za pripravo zakonov in drugih aktov, za katerih predlaganje je pristojen svet, in predpisov, ki jih sam izdaja, ter predlagati svetu, naj določi načelna stališča in smernice za delo republiških upravnih organov.

Član izvršnega sveta ima pravico in dolžnost, da v skladu s stališčem sveta predstavlja svet v Skupščini Socialistične republike Slovenije.

403. člen

Člani izvršnega sveta uživajo enako imuniteto kot delegati v Skupščini Socialistične republike Slovenije.

O imuniteti člana izvršnega sveta odloča svet.

V. poglavje

REPUBLIŠKI UPRAVNI ORGANI

404. člen

Zadeve državne uprave iz republiške pristojnosti opravljajo republiški sekretariati in drugi republiški upravni organi in organizacije, ki se ustanovijo z zakonom. Z zakonom se določi njihovo delovno področje.

Za uresničevanje funkcije republiških organov se lahko z zakonom ustanovijo tudi znanstveni in drugi zavodi.

Za potrebe republiških organov se lahko ustanovijo strokovne in druge službe.

405. člen

Republiški upravni organi neposredno izvršujejo zakone in druge predpise samo, če je z zakonom to izrečno dano v njihovi pristojnosti.

Republiški upravni organi samostojno opravljajo zadeve iz svoje pristojnosti na podlagi in v okviru ustave in zakonov. Pri opravljanju zadev iz svoje pristojnosti se morajo republiški upravni organi ravnati po zakonih in drugih predpisih ter po splošnih smernicah Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Republiški upravni organi so dolžni zagotavljati strokovno pomoč občinskim upravnim organom.

Republiški upravni organi so dolžni zagotavljati izvajanje zakonov in drugih predpisov, za katerih izvrševanje so odgovorni.

406. člen

Republiški funkcionarji, ki vodijo delo republiških upravnih organov, lahko izdajajo pravilnike, odredbe in navodila za izvrševanje zakonov in drugih splošnih aktov.

Republiški funkcionar, ki vodi delo republiškega upravnega organa, je osebno odgovoren za delo tega organa in za izvrševanje nalog in zadev iz njegove pristojnosti.

407. člen

Republiški funkcionarji, ki vodijo delo republiških upravnih organov, so dolžni poročati zborom Skupščine Socialistične republike Slovenije in Izvršnemu svetu Skupščine Socialistične republike Slovenije o stanju na ustreznem upravnem področju in o delu upravnega organa, ki ga vodijo.

Ti funkcionarji morajo na zahtevo zborov Skupščine Socialistične republike Slovenije in njihovih delovnih teles dajati obvestila in pojasnila o vprašanih s področja organa, ki ga vodijo. Na vprašanje delegatov v zborih Skupščine Socialistične republike Slovenije so dolžni dati odgovor.

VI. p o g l a v j e

USTAVNO SODIŠČE SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

408. člen

Ustavno sodišče:

— odloča o skladnosti republiških zakonov z ustavo Socialistične republike Slovenije;

— odloča o skladnosti vseh drugih predpisov in splošnih aktov družbenopolitičnih skupnosti v Socialistični republiki Sloveniji in samoupravnih splošnih aktov z ustavo Socialistične republike Slovenije, zakonom in drugimi predpisi;

— odloča, ali so predpisi in splošni akti družbenopolitičnih skupnosti v Socialistični republiki Sloveniji in samoupravni splošni akti v nasprotju z zveznim zakonom, za katerega izvrševanje niso neposredno odgovorni zvezni organi;

— odloča o sporih glede pravic in dolžnosti med republiko in drugimi družbenopolitičnimi skupnostmi v republiki ter o sporih glede pravic in dolžnosti med temi družbenopolitičnimi skupnostmi, če za rešitev spora ni pristojno drugo sodišče;

— odloča o sporih glede pristojnosti med sodišči in organi družbenopolitičnih skupnosti z območja Socialistične republike Slovenije.

409. člen

Ustavno sodišče lahko oceni ustavnost zakonov ali ustavnost in zakonitost predpisov in drugih splošnih aktov, ki so nehali veljati, če od prenehanja veljavnosti do vložitve pobude ali predloga za začetek postopka oziroma do dneva, ko ustavno sodišče samo začne postopek, ni preteklo več kot leto dni.

410. člen

Ustavno sodišče spremlja pojave, ki so pomembni za uresničevanje ustavnosti in zakonitosti, obvešča Skupščino Socialistične republike Slovenije o stanju in problemih uresničevanja ustavnosti in zakonitosti, daje Skupščini Socialistične republike Slovenije mnenja in predloge za izdajo, spremembe ali dopolnitve zakonov in za druge ukrepe za zagotovitev ustavnosti in zakonitosti, za varstvo pravic samoupravljanja ter drugih svoboščin in pravic občanov, samoupravnih organizacij in skupnosti.

411. člen

Vsakdo lahko da pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti in zakonitosti pred ustavnim sodiščem.

Postopek pred ustavnim sodiščem začnejo s predlogom:

1. Skupščina Socialistične republike Slovenije in skupščina druge družbenopolitične skupnosti;
2. Predsedstvo Socialistične republike Slovenije;
3. izvršni svet skupščine družbenopolitične skupnosti, razen za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisov, ki jih izda skupščina ustrezne družbenopolitične skupnosti;
4. sodišče, če v postopku pred njim nastane vprašanje ustavnosti in zakonitosti;
5. javni tožilec Socialistične republike Slovenije, če se pojavi vprašanje ustavnosti in zakonitosti v zvezi z delom javnih tožilcev;
6. družbeni pravobranilec samoupravljanja;
7. organizacija združenega dela, krajevna skupnost, samoupravna interesna skupnost ali druga samoupravna organiza-

cija in skupnost, če je prizadeta njena pravica, ki je določena v ustavi ali v zakonu;

8. republiški sekretar ali predstojnik drugega samostojnega republiškega organa, vsak v svojem delovnem področju, razen za oceno ustavnosti zakona ter ustavnosti in zakonitosti predpisa izvršnega sveta skupščine družbenopolitične skupnosti, katere organ je;

9. organ, ki je po ustavi ali zakonu pooblaščen zadržati izvršitev predpisa ali drugega splošnega akta, ker meni, da ta akt ni v skladu z ustavo ali zakonom oziroma da je v nasprotju z zveznim zakonom;

10. služba družbenega knjigovodstva.

Ustavno sodišče lahko tudi samo začne postopek za oceno ustavnosti in zakonitosti.

412. člen

Če ustavno sodišče oceni, da republiški zakon ni v skladu s to ustavo, ugotovi to s svojo odločbo, ki jo pošlje Skupščini Socialistične republike Slovenije.

Skupščina Socialistične republike Slovenije mora v šestih mesecih od dneva prejema odločbe ustavnega sodišča republiški zakon uskladiti z ustavo. Če tega ne stori, prenehajo veljati zakon oziroma tiste njegove določbe, ki niso v skladu z ustavo; to ugotovi ustavno sodišče s posebno odločbo.

Ustavno sodišče lahko na predlog Skupščine Socialistične republike Slovenije podaljša rok za uskladitev zakona še največ za šest mesecev.

413. člen

Če ustavno sodišče ugotovi, da predpis, razen zakona, ali drug splošni akt ni v skladu z ustavo ali zakonom oziroma da je v nasprotju z zveznim zakonom, razveljavi ali odpravi tak predpis ali splošni akt oziroma tiste njegove določbe, ki niso v skladu z ustavo ali zakonom oziroma ki so v nasprotju z zveznim zakonom.

414. člen

Zakoni, za katere je ugotovljeno, da so nehali veljati, in drugi predpisi ali splošni akti, ki so odpravljeni ali razveljav-

ljeni, se ne uporabljajo za razmerja, nastala pred dnem objave odločbe ustavnega sodišča, če do tega dne niso bila pravnomočno rešena.

Predpisi in drugi splošni akti, izdani za izvrševanje predpisov ali samoupravnih splošnih aktov, ki jih ni mogoče več uporabljati, se ne uporabljajo od dneva objave odločbe ustavnega sodišča, če iz odločbe izhaja, da so v nasprotju s to ustavo ali zakonom.

Izvršitev pravnomočnih posamičnih aktov, izdanih na podlagi predpisov, ki jih ni mogoče več uporabljati, se ne more ne dovoliti ne izvesti, če pa se je izvrševanje začelo, se ustavi.

415. člen

Vsakdo, čigar pravica je bila kršena z dokončnim ali pravnomočnim posamičnim aktom, izdanim na podlagi zakona, ki je po odločbi ustavnega sodišča nehal veljati, oziroma drugega predpisa ali samoupravnega splošnega akta, ki po odločbi ustavnega sodišča ni v skladu z ustavo ali zakonom oziroma je v nasprotju z zveznim zakonom, ima pravico zahtevati od pristojnega organa spremembo tega posamičnega akta.

Spremembo dokončnega ali pravnomočnega posamičnega akta, izdanega na podlagi zakona, drugega predpisa ali splošnega akta, ki po odločbi ustavnega sodišča ni v skladu z ustavo ali zakonom oziroma je v nasprotju z zveznim zakonom, je mogoče predlagati v šestih mesecih od dneva objave odločbe sodišča v Uradnem listu Socialistične republike Slovenije, če od vročitve takega posamičnega akta do vložitve pobude ali predloga za začetek postopka oziroma do dneva, ko ustavno sodišče samo začne postopek, ni preteklo več kot eno leto.

Kadar sodišče s pravnomočno odločbo odkloni uporabo predpisa ali splošnega akta, češ da ni v skladu z ustavo ali zakonom oziroma da je v nasprotju z zveznim zakonom, ustavno sodišče pa pozneje ugotovi, da take neskladnosti oziroma nasprotja ni, lahko vsak, ki mu je bila kršena kakšna pravica, zahteva spremembo pravnomočne odločbe sodišča v enem letu od dneva objave odločbe ustavnega sodišča.

Če se ugotovi, da se s spremembo posamičnega akta ne morejo odpraviti posledice, nastale zaradi uporabe predpisa ali drugega splošnega akta, ki ni bil v skladu z ustavo ali zako-

nom oziroma ki je bil v nasprotju z zveznim zakonom, lahko ustavno sodišče odredi, da se te posledice odpravijo z vrnitvijo v prejšnje stanje, s povračilom škode ali kako drugače.

416. člen

Ustavno sodišče lahko v postopku do sprejetja končne odločitve odredi, da se zadrži izvajanje posamičnega akta ali posamičnega dejanja, ki je bilo začeto na podlagi zakona, drugega predpisa ali splošnega akta organa družbenopolitične skupnosti ali samoupravnega splošnega akta, katerega ustavnost oziroma zakonitost ocenjuje, če bi zaradi njegovega izvajanja lahko nastale nepopravljive škodljive posledice.

417. člen

Če ustavno sodišče ugotovi, da pristojni organ ni izdal predpisa za izvrševanje določb ustave, zakona ali drugega predpisa, čeprav je bil to dolžan, obvesti o tem Skupščino Socialistične republike Slovenije.

418. člen

Delo ustavnega sodišča je javno.

419. člen

Državni organi, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter nosilci samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij morajo dajati ustavnemu sodišču na njegovo zahtevo podatke in obvestila, ki so mu potrebna za delo, in po nalogu sodišča opravljati dejanja, ki imajo pomen za postopek.

420. člen

Ustavno sodišče sprejema odločbe in sklepe z večino glasov vseh svojih članov.

Član ustavnega sodišča, ki izrazi ločeno mnenje, ima pravico in dolžnost izraziti to mnenje pismeno in ga predložiti sodišču.

421. člen

Ustavno sodišče odloča praviloma na podlagi obravnave. Obravnava je javna, vendar sme ustavno sodišče iz upravičenih razlogov odločiti, da obravnava ali del obravnave ni javen.

422. člen

Kadar je zakon, drug predpis, splošni akt organa družbenopolitične skupnosti ali samoupravni splošni akt med postopkom usklajen z ustavo oziroma zakonom, niso pa odpravljene posledice neustavnosti oziroma nezakonitosti, lahko ustavno sodišče z odločbo ugotovi, da zakon, drug predpis, splošni akt ali samoupravni splošni akt ni bil v skladu z ustavo oziroma z zakonom oziroma da je bil v nasprotju z zveznim zakonom.

Ta odločba ima enak pravni učinek kot odločba, s katero ustavno sodišče ugotavlja, da je zakon nehal veljati, oziroma s katero razveljavlja ali odpravlja drug predpis ali splošni akt.

423. člen

Odločbe ustavnega sodišča so obvezne in izvršljive.

Če je potrebno, zagotovi izvršitev odločb ustavnega sodišča Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Ustavno sodišče lahko zahteva, da se zoper odgovorno osebo ukrepa, ker ni izvršila njegove odločbe.

424. člen

Odločbe ustavnega sodišča se objavljajo v republiškem uradnem glasilu, kakor tudi v uradnem glasilu, v katerem je bil objavljen predpis ali splošni akt organa družbenopolitične skupnosti, ali na način, na kakršen je bil objavljen samoupravni splošni akt, o katerem je odločilo ustavno sodišče.

425. člen

Ustavno sodišče sestavljajo predsednik in osem sodnikov; izvoli jih na predlog Predsedstva republike Skupščina Socialistične republike Slovenije.

Predsednik in sodniki ustavnega sodišča se volijo za osem let in po preteku tega roka ne morejo biti ponovno izvoljeni.

Predsednik in sodniki ustavnega sodišča ne morejo hkrati opravljati funkcij v državnih ali samoupravnih organih.

Predsednik in sodniki ustavnega sodišča uživajo enako imuniteto kot delegati v Skupščini Socialistične republike Slovenije.

426. člen

Preden predsednik in sodniki ustavnega sodišča nastopijo svojo dolžnost, dajo slovesno izjavo pred predsednikom Predsedstva republike.

427. člen

Predsednik in sodniki ustavnega sodišča smejo biti pred potekom mandata razrešeni dolžnosti samo, če to sami zahtevajo, če so obsojeni za kaznivo dejanje na kazen odvzema prostosti ali če za trajno izgube delovne sposobnosti za opravljanje svoje funkcije.

Razloge za razrešitev predsednika in sodnikov ustavnega sodišča pred iztekom njihovega mandata ugotovi sodišče in obvesti o tem Skupščino Socialistične republike Slovenije.

Če predsednik ali sodnik ustavnega sodišča zahteva razrešitev, Skupščina Socialistične republike Slovenije pa ne odloči o tej zahtevi v treh mesecih od dneva, ko je bila vložena, ugotovi sodišče na zahtevo predsednika oziroma sodnika, da mu je prenehala dolžnost pri sodišču, in obvesti o tem Skupščino Socialistične republike Slovenije.

Ustavno sodišče lahko odloči, da predsednik ali sodnik, proti kateremu je uveden kazenski postopek, ne more opravljati sodniške dolžnosti, dokler ta postopek traja.

428. člen

Z zakonom se podrobneje določi postopek pred ustavnim sodiščem in pravni učinek njegovih odločb.

Ustavno sodišče samostojno ureja svojo organizacijo in delo.

VII. p o g l a v j e

VRHOVNO SODIŠČE SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

429. člen

Vrhovno sodišče Socialistične republike Slovenije:

- odloča o rednih pravnih sredstvih zoper odločbe rednih sodišč, kadar je to določeno z zakonom;
- odloča na prvi stopnji o zadevah, ki jih določa zakon;
- odloča o izrednih pravnih sredstvih v primerih, ki jih določa zakon;
- sprejema načelna stališča in načelna pravna mnenja, ki so pomembna za enotnost uporabe zakonov pri rednih sodiščih v Socialistični republiki Sloveniji;
- rešuje spore glede pristojnosti med sodišči na območju republike;
- opravlja druge zadeve, ki jih določata ustava in zakon.

430. člen

Vrhovno sodišče Socialistične republike Slovenije in samoupravna sodišča, ki dokončno odločajo o posameznih zadevah, zavzemajo prek svojih delegatov na skupni seji načelna pravna mnenja o vprašanjih, pomembnih za enotno uporabo zakonov in drugih predpisov.

Zakon določa sestavo, organizacijo in način dela te skupne seje.

VIII. p o g l a v j e

JAVNO TOŽILSTVO SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

431. člen

Funkcijo javnega tožilstva v okviru pravic in dolžnosti republike opravlja javni tožilec Socialistične republike Slovenije.

432. člen

Javni tožilec Socialistične republike Slovenije:

- sodeluje pri obravnavanju zadev pri Vrhovnem sodišču Socialistične republike Slovenije na način, ki ga določa zakon;
- vlaga v skladu z zakonom izredna pravna sredstva pri Vrhovnem sodišču Socialistične republike Slovenije;
- rešuje spore glede pristojnosti med javnimi tožilstvi v Socialistični republiki Sloveniji;
- opravlja druge zadeve, ki jih določata ustava in zakon.

IX. poglavje

DRUŽBENI PRAVOBRANILEC SAMOUPRAVLJANJA SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

433. člen

Naloge družbenega pravobranilca samoupravljanja v okviru pravic in dolžnosti Socialistične republike Slovenije opravlja družbeni pravobranilec samoupravljanja Socialistične republike Slovenije.

X. poglavje

SLOVESNA IZJAVA

434. člen

Preden prevzamejo dolžnost, dajo predsednik in člani Predsedstva Socialistične republike Slovenije ter predsednik in sodniki Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije slovesno izjavo.

Besedilo slovesne izjave se glasi:

»Izjavljam, da se bom boril za varstvo suverenosti, neodvisnosti in nedotakljivosti države in za uresničevanje oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, da se bom zavzemal za uresničevanje bratstva in enotnosti ter za enakopravnost

narodov in narodnosti, za razvoj socialistične samoupravne družbe in za uresničevanje skupnih interesov delovnih ljudi in občanov Socialistične republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije in da bom ravnal po ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije in po ustavi Socialistične republike Slovenije in zakonih ter vestno in odgovorno opravljal svojo dolžnost.«

Predsednik in podpredsedniki Skupščine Socialistične republike Slovenije in predsedniki njenih zborov, predsednik in člani Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije, predsednik in sodniki Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije, republiški sekretarji in drugi republiški funkcionarji, ki ji voli ali imenuje Skupščina Socialistične republike Slovenije, dajo pred prevzemom dolžnosti slovesno izjavo v besedilu, ki ga določi Skupščina Socialistične republike Slovenije.

ČETRTI DEL

SPREMEMBA USTAVE SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

435. člen

Ustava Socialistične republike Slovenije se lahko spremeni z ustavnimi amandmaji.

Posamezne ustavne določbe se zaradi uresničevanja ustave v skladu z njenimi temeljnimi načeli lahko razčlenijo ali dopolnijo tudi z ustavnim zakonom. Ustavni zakon se sprejema po enakem postopku in ima enako veljavo kot ustavni amandmaji.

436. člen

Predlog, da se začne postopek za spremembo ustave, lahko da vsak zbor Skupščine Socialistične republike Slovenije, Predsedstvo republike ali Izvršni svet Skupščine Socialistične republike Slovenije.

437. člen

O predlogu, da se začne postopek za spremembo ustave, odločajo vsi zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije enakopravno.

438. člen

Na podlagi sprejetega predloga, da se začne postopek za spremembo ustave, izvolijo enakopravno vsi zbori komisijo za pripravo sprememb ustave. Komisija predlaga vsem zborom Skupščine Socialistične republike Slovenije osnutek sprememb ustave; vsi zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije določijo osnutek sprememb ustave in ga dajo v javno razpravo.

Po končani javni razpravi predlaga komisija vsem zborom Skupščine Socialistične republike Slovenije predlog sprememb ustave.

O spremembi ustave odločajo vsi zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije enakopravno. Sprememba ustave je sprejeta, če zanjo glasujeta dve tretjini delegatov vsakega zbora.

439. člen

Če pri odločanju o spremembi ustave ne pride do soglasja med zbori Skupščine Socialistične republike Slovenije, postavi skupno komisijo, v katero izvoli vsak zbor enako število članov. Skupna komisija pripravi predlog za uskladitev spor-nih vprašanj.

Če se skupna komisija ne sporazume ali če zbori ne sprejmejo njenega sporazumnega predloga, se obravnava predlog na skupni seji zborov. Če se tudi na skupni seji zbori ne zedinijo, se predlog odloži z dnevnega reda. Predlog se lahko da ponovno na dnevni red po preteku šestih mesecev na predlog enega zbora, po sklepu vseh zborov pa lahko že prej.

440. člen

Spremembo ustave razglasi Skupščina Socialistične republike Slovenije na skupni seji vseh zborov.

PETI DEL

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

441. člen

Izraz »samoupravni splošni akt« pomeni v tej ustavi družbene dogovore in samoupravne sporazume, s katerimi se urejajo splošni samoupravni odnosi, in druge splošne akte organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti.

442. člen

Za izvedbo te ustave in za zagotovitev prehoda k uporabi določb te ustave se sprejme ustavni zakon.

Predlog ustavnega zakona določi Republiški zbor Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Ustavni zakon se sprejme z dvetretjinsko večino glasov vseh poslancev v vseh zbora Skupščine Socialistične republike Slovenije.

Ustavni zakon se razglasi in začne veljati hkrati s to ustavo.

443. člen

Ta ustava začne veljati z dnem razglasitve.